

УРОКИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Л.Г. Кондратова

МУЗИЧНЕ
МИСТЕЦТВО

6

6
клас

До підручника Л.Г. Кондратової

БІБЛІОТЕКА ВЧИТЕЛЯ

Людмила Кондратова

**УРОКИ
МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА**

6 клас

Посібник для вчителя

**НАВЧАЛЬНА КНИГА - БОГДАН
ТЕРНОПІЛЬ**

УДК 371.32 : 78

ББК 74.268.53

К 55

Рецензенти:

В.М. Бовсунівський — кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри методики викладання навчальних дисциплін

Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти:

Н.П. Мілюкова — вчитель музичного мистецтва

ЗОШ №1 м. Мелітополя Запорізької області

Серію «Бібліотека вчителя» засновано 2007 р.

Кондратова Л.Г.

К 55 Уроки музичного мистецтва : посібник для вчителя : 6 кл. /
Л.Г. Кондратова. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2014. —
184 с. (Серія «Бібліотека вчителя»).

ISBN 978-966-10-1765-7 (серія)

ISBN 978-966-10-3971-0

У посібнику вміщено розробки уроків з музичного мистецтва для 6 класу відповідно до нової навчальної програми Міністерства освіти і науки України для загальноосвітніх навчальних закладів, підручника «Музичне мистецтво. 6 клас» (автор Кондратова Л.Г.).

Поданий матеріал містить методичні рекомендації, календарно-тематичні та поурочні плани, а також додаток із текстом пісенного репертуару.

Для вчителів музики, студентів музично-педагогічних факультетів, викладачів.

УДК 371.32 : 78

ББК 74.268.53

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-1765-7 (серія)

ISBN 978-966-10-3971-0

© Кондратова Л.Г., 2014

© Навчальна книга — Богдан, 2014

ВСТУП

Методичний посібник розраховано на вчителів музичного мистецтва, котрі викладають предмет у шостому класі загальноосвітньої школи. До змісту посібника входять: методичні рекомендації, календарно-тематичні та поурочні плани, а також додаток з текстом пісенного репертуару.

Пропонований методичний посібник розроблено відповідно до вимог нової програми «Музичне мистецтво» для 5–7 класів загальноосвітніх навчальних закладів (автори: Масол Л.М., Коваленко О.Я., Сотська Г.І., Кузьменко Г.В., Марчук Ж.С., Константинова О.В., Паньків Л.І., Гринчук І.П., Новікова Н.В., Овіннікова Н.І., 2012 р.) та Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти.

Музичне мистецтво є однією зі змістових ліній освітньої галузі «Мистецтво». *Основною метою освітньої галузі «Мистецтво» є формування в учнів у процесі сприймання, інтерпретації, оцінювання ними творів мистецтва та провадження практичної діяльності системи ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей як цілісної єдиної основи світогляду, а також здатності до художньо-творчої самореалізації і культурного самовираження.*

Завданнями освітньої галузі є:

- оволодіння системою вмінь і навичок у галузі мистецтва, формування світогляду, креативних і комунікативних якостей;
- формування вмінь і навичок аналізувати, інтерпретувати та оцінювати твори мистецтва, виявляти їхню національну своєрідність;
- збагачення духовного світу учнів у результаті вивчення творів мистецтва;
- формування ціннісного ставлення до дійсності та творів мистецтва, розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів;
- виховання здатності до художньої самореалізації, культурного самовираження, задоволення потреби в мистецькій самоосвіті.

Протягом навчання в основній школі учні здобувають базову загальну середню освіту, що разом із початковою є основою загальноосвітньої підготовки, формує в них готовність до вибору професії і реалізації шляхів подальшої освіти. Зміст освіти в основній школі для всіх учнів єдиний.

Варіативність методик організації навчання, а також наявність в учнів можливості обирати курси за вибором залежно від власних пізнавальних здібностей дають змогу застосовувати особистісно зорієнтований, компетентнісний і діяльнісний підходи.

Зміст музичного виховання школярів основної школи спрямований на розширення у процесі опанування творів мистецтва і художньо-практичної діяльності, набутих у початковій школі ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей.

Ключовою і водночас пріоритетною для освітньої галузі є загальнокультурна компетентність — здатність застосовувати знання культурного простору, досвід і способи художньо-творчої діяльності, рівень навченості, вихованості та розвитку в будь-якій діяльності людини.

Міжпредметна естетична компетентність — здатність виявляти естетичне ставлення до світу в різних сферах діяльності людини, естетично оцінювати предмети і явища, що формується під час опанування різних видів мистецтва та їх взаємодії.

Предметні мистецькі компетентності — здатність до розуміння і творчого самовираження у сфері музичного, образотворчого та інших видів мистецтва, що формується під час їх сприймання і практичного опанування.

Музична педагогіка загальноосвітньої школи, спираючись на спільну діяльність учителя та учнів, домагається органічної єдності методів навчання, що орієнтують на розв'язання дидактичних завдань, та методів виховання, спрямованих на формування в учнів ціннісного ставлення до світу й себе. Методи музичної педагогіки пов'язані з дидактичними (методами, що розкривають специфіку окремих етапів навчання) та загально-дидактичними методами, що відображають загальні способи досягнення мети освіти. Музичне мистецтво має стати відкритою інтонаційно-образною моделлю входження дитини у світ культури, тому необхідно надати методам, формам і педагогічним технологіям діалогічного характеру. Саме діалогічна стратегія педагогічної взаємодії (діалог із митцем, внутрішній діалог) забарвлена позитивними емоційно-естетичними переживаннями, захопленням музичною діяльністю.

Основними вимогами щодо викладання музичного мистецтва в основній школі є:

- викладання музики як самостійного мистецтва й орієнтація змісту, форм і методів шкільної музичної освіти на його вищі досягнення;
- формування музичного мислення учнів як мислення діалектичного, адекватного внутрішній будові, драматургії та формотворенню музичних творів розвинутих жанрів і форм;
- розвиток емоційно-ціннісного ставлення до музики на основі розвитку фантазії та уяви учня;
- орієнтація музично-виконавчої діяльності учнів на найбільш інтегративні її види, що забезпечує цілісне охоплення музичного твору в єдності його змісту й форми: при засвоєнні симфонічної музики — на «диригування» (пластичне інтонування), при засвоєнні музично-сценічних жанрів — на оперну режисуру (інсценування);

— залучення професійних музикантів до спільного з учнями виконання музичних творів, що дозволяє посилити емоційно-художній вплив музики на учнів та підвищити рівень їх виконавської культури, посилити соціальну значущість уроків музичного мистецтва в школі.

Шостий клас має чотири теми навчального року, що присвячені жадрам музичного мистецтва. Перший семестр містить дві теми: «Жанри камерно-вокальної музики» (8 годин), яка розкриває особливості камерної музики та знайомить учнів з камерними вокальними жанрами — пісню (народною та авторською професійною), гімном, романсом на прикладах академічної професійної та народної музики, що дозволяють розкрити характерні особливості розвитку світової та вітчизняної музичної культури, видатними іменами виконавців і творців камерної вокальної музики, знайомство з вокальними манерами вокального мистецтва: народним, академічним, естрадним співом, школами вокальної майстерності, оперним італійським бельканто, російською та українською школами виконавства, пов'язаними з іменами вокалістів, композиторів, а також знайомством з тембровою особливістю і класифікацією співочих голосів, та «Жанри хорової музики» (8 годин), що стає основою для вивчення хорового мистецтва: історією та особливостями церковного хорового співу, історією розвитку хорового виконавства в Україні, хоровими концертами, видатними хоровими колективами та дирижентами, різновидами хорових колективів та історією розвитку хорових жанрів — кантатою, ораторією, мисєю, літургією, на прикладах шедеврів музичного хорового мистецтва. Протягом семестру діти навчаються виразно виконувати народні пісні та професійні дитячі пісні різних жанрів (соло, в ансамблі, хорі), порівнювати камерно-вокальні та хорові жанри. Особливим моментом семестру стає набуття учнями вмінь створювати домашню фонотеку, складати програми шкільних і позашкільних концертів тощо.

У другому семестрі також є дві теми — «Жанри камерно-інструментальної музики» та «Жанри симфонічної музики». На першу тему відводиться 8 годин. Протягом уроків вивчають характерні особливості розвитку та характерні ознаки таких камерно-інструментальних музичних жанрів — прелюдія, скерцо, ноктюрн, етюд, варіації, рондо, соната, квартет на прикладах шедеврів світової класики та творів композиторів сучасності. Вивчення теми надає можливість розглянути особливості створення композиторами музичних циклів, органічного поєднання жанрів і дозволяє розглянути зв'язок музики з гуманітарними та природничими дисциплінами, застосовувати міжпредметні компетентності у різноманітній творчій діяльності дітей. Друга тема семестру присвячена вивченню особливостей симфонічної музики та історії розвитку і характерним ознакам складних жанрів симфонічної музики (увертюра, концерт, симфонія, симфонічна поема, сюїта) на прикладах творів зарубіжної, української та російської музики. Продовжуючи жанрову тематику в музичному мистецтві, вивчення теми дозволяє набути практичних навичок і розвивати вміння інтерпретації інструментальних творів різних жанрів симфонічної музики, а також вміння визначати їхню композиційну будову (форму), типи розвитку музики, прослідковувати розвиток музичних образів творів у складних композиціях симфонічних творів.

Наприкінці навчального року учні повинні не тільки висловлювати оцінні судження щодо музики різних жанрів, виявляти естетичне ставлення до музичної діяльності, брати участь у дискусіях, порівнювати власну думку щодо музики з думками інших і толерантно ставитися до них, виявляти ініціативу та взаємодопомогу в груповій роботі та проявляти активність у процесі пізнання музичного мистецтва, використовувати медіа-ресурси (радіо, телебачення тощо) у пошуковій діяльності, а й уміти визначати жанрові ознаки творів світової та вітчизняної музичної спадщини, порівнювати твори різних жанрів, знати їхні характерні особливості та історію розвитку, на слух впізнавати шедеври вокальної, хорової, інструментальної, симфонічної музики. Педагог має можливість обирати мистецькі твори для сприймання та співу, орієнтуючись на навчальну тематику та критерій їхньої високої художньої якості, а також розробляти художньо-практичні та ігрові завдання для учнів, враховуючи мету уроку, програмні вимоги, дбаючи про цілісну драматургію уроку.

Предмети мистецтва в загальноосвітній школі мають важливе естетико-виховне спрямування, якому підпорядковуються дидактичні завдання, тому вчитель має сприяти зростанню в учнів інтересу до мистецтва, розвитку здатності емоційно реагувати на художні твори і знаходити в них особистісний смисл.

Отже, головне надзавдання вчителя — створити захоплюючу, емоційно піднесену атмосферу, щоб кожний урок став справжнім УРОКОМ МИСТЕЦТВА, надихав учнів на творчість поза його межами — в особистісній та соціокультурній діяльності.

Витяг із державної програми «Мистецтво» для учнів 5-9 класів Пояснювальна записка

Мистецтво — особлива форма відображення дійсності, естетичний художній феномен, який передає красу навколишнього світу, внутрішнього світу людини через осмислення фундаментальних категорій «краса», «гармонія», «ритм», «пропорційність», «довершеність». Особливості опанування мистецтва в школі пов'язані з його багатограним впливом на свідомість і підсвідомість людини, її емоційно-почуттєву сферу, художньо-образне мислення і творчі здібності. Мистецтво сприяє художньо-естетичному розвитку людини та стимулює готовність особистості брати участь у різних формах культурного життя суспільства.

Визначення мети навчання мистецтва в основній школі зумовлене основними функціями мистецтва: естетичною, навчально-пізнавальною, духовно-виховною, комунікативною, емоційно-терапевтичною.

Програма розроблена відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. Вона ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного, діяльнісного та інтегративного підходів. *Особистісно зорієнтований підхід* забезпечує розвиток в учнів індивідуальних художніх здібностей (музичних, образотворчих та ін.), творчого потенціалу. *Компетентнісний підхід* сприяє формуванню ключових предметних і міжпредметних компетентностей, насамперед загальнокультурних і художньо-естетичних. *Діяльнісний підхід* спрямований на розвиток художніх умінь і здатності застосовувати їх у навчальній та соціокультурній практиці. *Інтегративний підхід* виражається в акцентуванні взаємодії різних видів мистецтва в межах освітньої галузі та пошуку міжпредметних зв'язків із предметами інших освітніх галузей, інтеграції шкільного навчання мистецтв із соціокультурним середовищем.

Метою навчання мистецтв в основній школі є особистісний художньо-естетичний розвиток учнів, виховання у них ціннісно-світоглядних орієнтацій у сфері мистецтва, розвиток комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі опанування художніх цінностей і способів художньої діяльності, формування потреби в художньо-творчому самовираженні та естетичному самовдосконаленні.

Мета досягається шляхом реалізації таких завдань:

- виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності, розвиток художніх інтересів і потреб, естетичних ідеалів;
- формування системи художніх знань і вмінь, яка відображає видову специфіку і взаємодію мистецтва;
- розвиток сприймання, розуміння, інтерпретації й оцінювання творів мистецтва та художніх явищ;
- стимулювання діалогу, спілкування учнів в царині мистецтва;
- розвиток художніх здібностей, критичного мислення;
- стимулювання здатності учнів до художньо-творчого самовираження;
- формування потреби в естетизації середовища та готовності до участі у соціокультурному житті.

Навчання мистецтва ґрунтується на принципах:

- наступності між початковою, основною і старшою школою;
- поєднання загальнолюдського, національного та етно-краєзнавчого аспектів змісту освіти;
- інтегративності, спрямованості на поліхудожнє виховання учнів;
- креативності (пріоритет творчої самореалізації);
- варіативності змісту, методів, технологій;
- діалогічності;
- полікультурності й толерантності.

Характеристика структури програми та особливості організації навчально-виховного процесу

Структура програми «Мистецтво» зумовлена логікою побудови всього курсу, яка забезпечує цілісність змісту мистецької освіти в основній школі. Логічна послідовність тем за роками навчання (однакова як для автономного викладання музичного та образотворчого мистецтва, так і для інтегрованого курсу) охоплює такі ключові естетичні категорії, як *види, жанри, стилі* мистецтва. Спільна тематика року розподіляється на окремі теми варіативно, адже змістове наповнення конкретизується відповідно до специфіки кожного з блоків програми: предметів «Музичне мистецтво» та «Образотворче мистецтво» чи інтегрованого курсу «Мистецтво».

Основні види діяльності учнів на уроках включають художньо-творче самовираження; сприймання, інтерпретацію та оцінювання художніх творів; пізнання мистецтва та засвоєння відповідної мистецької термінології.

У 5–7 класах пріоритетними є різноманітні форми практичної діяльності учнів, під час якої відбувається їхнє самовираження у співі, інструментальному музикуванні, малюванні, ліпленні, конструюванні, театралізації тощо. Учні засвоюють особливості мови різних видів мистецтва (5 кл.), палітру жанрів музичного та образотворчого мистецтва (6 кл.), новітні явища в мистецтві в єдності традицій і новаторства (7 кл.).

Програма передбачає творче ставлення вчителя до змісту і технологій навчання, поурочного розподілу художнього матеріалу. Він має можливість обирати мистецькі твори для сприймання та співу, орієнтуючись на навчальну тематику та критерій їхньої високої художньої якості, а також розробляти художньо-практичні та ігрові завдання для учнів, враховуючи мету уроку, програмні вимоги, дбаючи про цілісну драматургію уроку. Предмети мистецтва в загальноосвітній школі мають важливе естетико-виховне спрямування, якому підпорядковуються дидактичні завдання, тому вчитель має сприяти зростанню в учнів інтересу до мистецтва, розвитку здатності емоційно реагувати на художні твори і знаходити в них особистісний смисл. Отже, головне надзавдання вчителя — створити захоплюючу емоційно піднесену атмосферу, щоб кожний урок став справжнім УРОКОМ МИСТЕЦТВА, надихав учнів на творчість поза його межами — в особистісній і соціокультурній діяльності.

Години резервного часу можуть використовуватися на розсуд вчителя, наприклад, на тематичне узагальнення матеріалу, відвідування музеїв, виставок, театрів тощо.

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО. 6 клас

ЖАНРИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	
<i>Зміст</i>	<i>Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів</i>
Жанри камерно-вокальної музики Жанри хорової музики	<i>Учень (учениця) знає і розуміє:</i> - характерні ознаки жанрів камерно-вокальної та хорової музики (пісня, гімн, романс, кантата, ораторія, меса, літургія та ін.) відповідно до їх призначення; <i>уміє:</i> - порівнювати камерно-вокальні та хорові жанри; - виконувати пісні, які виражають різні естетичні почуття; - інтерпретувати образний зміст камерно-вокальних і хорових творів; - визначати композиційну будову (форму) музичних творів різних камерно-вокальних і хорових жанрів, типи розвитку; <i>застосовує:</i> - набуті знання про вокальну та хорову музику у власній виконавській діяльності.
Жанри камерно-інструментальної музики Жанри симфонічної музики	<i>Учень (учениця) знає і розуміє:</i> - характерні ознаки музичних жанрів — камерно-інструментальних (прелюдія, скерцо, ноктюрн, етюд, варіації, рондо, соната, квартет та ін.) і симфонічних (увертюра, концерт, симфонія, симфонічна поема, сюїта та ін.); - особливості музичних циклів, поєднання жанрів; <i>уміє:</i> - співати пісні, зокрема двоголосні; - інтерпретувати інструментальні твори різних жанрів, визначати їх композиційну будову (форму), типи розвитку музики; <i>застосовує:</i> - набуті знання про інструментальну музику в процесі міжособистісного спілкування.

Наприкінці 6-го класу учень (учениця) виявляє здатність:

- інтерпретувати музичні твори різних жанрів, усвідомлюючи єдність змісту і форми, типи розвитку музики;
- виконувати пісні різних жанрів (соло, в ансамблі, хорі);
- застосовувати набуті музичні знання і вміння для самореалізації, створювати домашню фоно-теку, складати програми шкільних і позашкільних концертів;
- розуміти зв'язок музики з гуманітарними та природничими дисциплінами, застосовувати міжпредметні компетентності у різноманітній творчій діяльності;
- висловлювати оцінні судження щодо музики різних жанрів, виявляти естетичне ставлення до музичної діяльності, брати участь у дискусіях, порівнювати власну думку щодо музики з думками інших і толерантно ставитися до них, виявляти ініціативу та взаємодопомогу у груповій роботі;
- проявляти активність у процесі пізнання музичного мистецтва, використовувати медіа-ресурси (радіо, телебачення тощо) у пошуковій діяльності.

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ

<i>№</i>	<i>Тема уроку</i>	<i>Основні поняття для засвоєння</i>	<i>Матеріал для музичного сприймання</i>	<i>Матеріал для виконання</i>	<i>Учнівські музичні проекти</i>	<i>Дата</i>

I семестр. Тема 1. Жанри камерно-вокальної музики (8 год.)

1.	Жанрова палітра музичного мистецтва.	Визначення жанрової палітри музичного мистецтва. Класифікація жанрів музичного мистецтва.	Е. Гріг. Концерт для фортепіано з оркестром (ля-мінор). I ч.	«Шкільний корабель» (сл. К. Ібряєва, муз. Г. Струве)	Проект «Моя фонотека»	
2.	Історія вокальної музики.	Визначення характерних ознак вокальної музики та її різновидів. Типологія голосів людини. Світові школи вокальної майстерності. Вокальні манери співу.	Дж. Верді. Арія герцога з опери «Ріголетто» у виконанні Л. Паваротті, П. Домінго, Х. Каррераса; Лучо Далла. «Пам'яті Карузо» у виконанні Лучано Паваротті.	«Шкільний корабель» (сл. К. Ібряєва, муз. Г. Струве)	Проект «Світова вокальна скринька»	
3.	Камерно-вокальна скринька.	Поняття «камерна музика», «камерний спів», «художня пісня». Характерні ознаки камерно-вокальної музики. Жанри камерно-вокальної музики. Особливості музичних вокальних циклів.	Ф. Шуберт. «У дорогу!» з вокального циклу «Прекрасна мельниківна»; М.І. Глінка. «Попутна пісня» з вокального циклу «Прощання з Петербургом».	Українська народна пісня «Од Києва до Лубен»	Проект «Пісенний вернісаж»	
4.	Пісенний жанр. Народна пісня.	Поняття «пісня». Основні різновиди жанру пісні. Палітра української народної пісні. Різновиди українських народних пісень за змістом, будовою, виконанням, характером.	Українська народна пісня «Ой під вишнею» (в обробці тріо Мареничів). Укр. нар. пісня «Летіла зозуля» (у виконанні Н. Матвієнко).	Українська народна пісня «Од Києва до Лубен»	Проект «Фольклорний калейдоскоп»	

5.	Історія пісні.	Поняття композиційної будови (форми) вокальної музики. Будова та різновиди пісні. Поняття «популярна пісня». Музичний супровід до пісні.	Муз. Д. Крижанівського, сл. Т. Шевченка — «Реве та стогне Дніпр широкий»; Муз. К. Меладзе, сл. Д. Гольде — «Квітка-душа» у виконанні Н. Матвієнко та хору «Берегиня».	Муз. Д. Крижанівського, сл. Т. Шевченка «Реве та стогне Дніпр широкий»	Проект «Пісенний Дніпро»
6.	Гімн — урочиста пісня.	Характерні ознаки жанру «гімн». Літературна основа музики. Зв'язок музики та літератури. Історія створення Державного гімну.	Муз. М. Вербицького, сл. П. Чубинського — Державний гімн України; Муз. М. Лисенка, сл. О. Кониського — «Молитва за Україну» у виконанні Національної заслуженої академічної капели України «Думка»; «Gaudeamus» («Гаудеамус») — гімн студентської молоді; Футбольний гімн; Гімн олімпіади; Гімн Євро-2012 (на вибір вчителя).	Муз. Д. Крижанівського, сл. Т. Шевченка «Реве та стогне Дніпр широкий». Виконання Державного гімну України	Проект «Гімн моєї родини»
7.	Звучить романс.	Поняття «романс». Характерні ознаки романсу як жанру камерно-вокальної музики. Історія розвитку жанру українського романсу. Зарубіжний романс. Поєднання жанрів. Вокальний та інструментальний романс.	Укр. нар. пісня «Місяць на небі» у виконанні вокального дуету; «Черемшина» (муз. В. Михайлюка, сл. М. Юрійчука) у виконанні Д. Гнатюка; «Не шебечи, соловейку» (муз. М. Глінки, сл. В. Забіли) у виконанні А. Солов'яненка.	«Музика землі» (сл. та муз. А. Житкевича)	Проект «Українські романси»
8.	Камерний зал композитора. Урок узагальнення знань.	Поєднання камерних вокальних жанрів. Повторення вивченого.	Муз. В. Камінського, сл. Л. Костенко. «Пелюстки старовинного романсу» у виконанні О. Пономарьова. Український народний романс «Взяв би я бандуру» у виконанні О. Малініна. Муз. Д. Бонковського, сл. К. Думитрашка. «Чорнії брови, карії очі» у виконанні В. Гришка — фрагменти з творів.	«Музика землі» (сл. та муз. А. Житкевича)	Проект «Моя фонотека» (продовження). Тестові завдання

Тема 2. Жанри хорової музики (8 год.)

9.	Хорова музика.	Характерні ознаки жанрів хорової музики. Історія розвитку хорової музики. Поняття «хорова музика».	«Свят» («Sanctus») — на основі канону Й. Пахельбеля; «Завжди з тобою» (Always With You) — у виконанні хору хлопчиків «Libera» (Лондон).	«Тихо над річкою» (слова С. Черкасенка, музика П. Батюка)	Проект «Хоровий електронний кошик»
10.	Видатні імена в хоровому мистецтві.	Різновиди хорових колективів. Хорова енциклопедія виконавства. Історія розвитку хорового жанру в Україні, видатні хорові колективи.	Українська народна пісня «Дударик» в обр. М. Леонтовича у виконанні Національного заслуженого академічного народного хору України імені Г. Вірьовки; «Тихо над річкою» (слова С. Черкасенка, музика П. Батюка) у виконанні Львівської державної хорової капели «Дударик» — фрагменти з творів.	«Тихо над річкою» (слова С. Черкасенка, музика П. Батюка)	Проект «Хорова енциклопедія»
11.	Співає хор.	Види хорів. Хорова партія. Розташування голосів на сцені. Характеристика тембрів голосів.	А. Ведель. «Многії літа» — у виконанні академічного хору; «Богородице Дева, радуйся» — у виконанні хору; С. Рахманінов. Хор «Богородице Дева, радуйся» — у виконанні мішаного хору (фрагменти з творів).	«Веселкова пісня» (муз. О. Жилінського, сл. О. Кононенка)	Проект «Звучить хор»
12.	Знайомтесь: кантата.	Характерні ознаки жанру кантати. Зарубіжна та вітчизняна кантата. Композиційна будова (форма) кантати.	С. Прокоф'єв. Кантата «Олександр Невський» (фрагменти)	«Веселкова пісня» (муз. О. Жилінського, сл. О. Кононенка)	Проект «У Країні кантати»

13.	Духовна музика. Меса. Хорал.	Характерні ознаки жанру меси. Історія розвитку жанру меси. Духовна музика. Композиційна будова (форма) меси.	Й. Бах. Меса сі-мінор. I ч. «Господи, помилуй». 5-голосний хор (фрагмент); Й.С. Бах. «Страсті за Матвієм». Заключний хорал (фрагмент); Й. Бах. Хоральні прелюдії «Німецька органна меса» — фрагмент. Меса «Страсті за Матвієм» у виконанні митрополита Іларіона — фрагменти з творів (на вибір вчителя).	Муз. Ю. Чичкова, сл. М. Пляцковського «Дружать музика і діти»	Проект «Духовна музика»
14.	Історія реквієму та літургії.	Характерні ознаки жанру літургії, реквієму. Історія розвитку жанру літургії, реквієму. Духовна музика. Літературна основа духовних творів. Композиційна будова (форма) літургії та реквієму.	В.А. Моцарт. «Lacrimosa» з «Реквієму» (фрагмент); Л. Дичко. «Святий Боже» з «Урочистої літургії».	Муз. Ю. Чичкова, сл. М. Пляцковського «Дружать музика і діти»	Проект «Жанри хорової музики»
15.	Ораторія.	Характерні ознаки жанру ораторії. Історія розвитку жанру ораторії. Композиційна будова (форма) ораторії.	Й. Бах. Різдвяна ораторія. «Щедрик» — у виконанні зведеного хору (хор хлопчиків «Libera» (Лондон), Київський хор хлопчиків та мішаний хор)	«З Новим роком, Україно» (муз. і сл. Н. Май)	Проект «Зимові казки»
16.	Вокальна музика в театрі та кіно. Урок узагальнення знань.	Особливості театральних вокальних жанрів. Різновиди театральної вокальної музики. Поєднання жанрів вокальної музики.	П. Чайковський. Колядка з опери «Черевички» (хор жінок). Пісня «Ріка життя» з мюзиклу К. Меладзе «Вечори на хуторі поблизу Диканьки» — виконує Олег Скрипка і Ані Лорак та хор «Берегиня».	«З Новим роком, Україно» (сл. і муз. Н. Май). Українська колядка «Нова радість стала».	Проект «Моя фонотека» (продовження). Тестові завдання.

II семестр. Тема 3. Жанри камерно-інструментальної музики (10 год.)

17.	Жанрова палітра інструментальної музики.	Поняття «інструментальна» та «камерно-інструментальна» музика. Характерні ознаки жанру інструментальної музики. Класифікація інструментальних жанрів музичного мистецтва.	Л. ван Бетховен. П'єса «До Елізи» (для фортепіано). Сучасна обробка цієї п'єси.	«Зима». (муз. і сл. В. Островського)	Проект «Зимові мелодії»	
18.	Грають віртуози. Камерно-інструментальна скринька.	Визначення характерних ознак інструментальної музики. Камерні жанри в інструментальній музиці. Типологія та різновиди.	Н. Паганіні. Каприс № 24 в класичному виконанні та сучасній обробці; А. Шнітке. «Сюїта в старовинному стилі» у виконанні камерного струнного оркестру «Віртуози Москви» під кер. В. Співакова.	«Зима» (муз. і сл. В. Островського)	Проект «Маестро, на сцену!»	
19.	Жанр прелюдії.	Характерні ознаки жанру прелюдії. Історія розвитку жанру прелюдії. Композиційна будова (форма) прелюдії. Цикли прелюдій в творчості композиторів. Палітра інструментального виконавства. Прелюдії для органа.	Й. Бах. «Добре темперований клавір». Зошит № 1. Прелюдія до-мажор (клавесин). Фрагменти сучасної обробки твору; М. Скорик. Прелюдія у виконанні Р. Репки.	«Посміхайтесь» (слова А. Дмитрука, музика О. Осадчого)	Проект «Цикли прелюдій у мистецтві»	
20.	Грайливе скерцо.	Характерні ознаки жанру скерцо. Розмаїття скерцо в світовому музичному мистецтві. Композиційна будова (форма) скерцо.	Й. С. Бах. «Жарт» із сюїти № 2 (для флейти та струнного оркестру). Сучасна обробка твору для вокального ансамблю (на вибір учителя); А. Островський. Вокаліз «Trololo» у виконанні Е. Хіля.	«Посміхайтесь» (слова А. Дмитрука, музика О. Осадчого)	Проект «Музиканти усміхаються»	
21.	Про що розповідає ноктюрн?	Характерні ознаки жанру ноктюрн. Тематична палітра ноктюрнів. Композиційна будова (форма) ноктюрна. Ноктюрн у вокальній музиці. Поєднання жанрів.	Е. Гріг. Ноктюрн №4 з циклу «Ліричні п'єси» — у сольному виконанні та оркестровому (на вибір учителя). А. Бабаджанян. Ноктюрн. Ф. Шопен. Ноктюрн сі-мажор у виконанні С. Ріхтера.	«Хлоп'ята і дівчатка» (муз. А. Островського, сл. І. Діка, переклад Н. Забіли)	Проект «Таємниця ноктюрна»	

22.	Етюд у музиці.	Характерні ознаки жанру «етюд». Етюди в мистецтві, різновиди. Композитори — автори музичних етюдів. Цикли етюдів та різні види техніки виконавця. Композиційна будова (форма) етюдів.	О. Скрябін. Етюд № 12. Ф. Бургмюллер. «Арабески» (етюд).	«Хлоп'ята і дівчатка» (муз. А. Островського, сл. І. Діка)	Проект «Етюди митців»
23.	Мистецтво імпровізації.	Характерні ознаки жанру варіацій. Види варіацій. Мистецтво імпровізації та варіювання. Поєднання жанрів. Вокальні та хореографічні варіації. Композиційна будова (форма) варіацій.	С. Рахманінов. Рапсодія на тему Паганіні для фортепіано з оркестром. С. Рахманінов. Варіації на тему Ф. Шопена.	«Весняна пісня» (муз. В.А. Моцарта, сл. Кр. Овербека, переклад М. Познанської)	Проект «Весняні варіації»
24.	Рондо запрошує в коло.	Характерні ознаки жанру рондо. Розмаїття рондо. Вокальне виконання інструментальних творів. Вокальне виконання рондо — друге життя інструментального твору. Композиційна будова (форма) рондо.	В.А. Моцарт. «Рондо в турецькому стилі» із сонати №11 ля-мажор для фортепіано. Турецьке рондо в сучасній обробці; В.А. Моцарт. Рондо для скрипки з оркестром сі-бемоль-мажор; Ж.-П. Ревербері. «Фантазія» у виконанні оркестру «Rondo Veneciano» («Венеціанське рондо») — на вибір вчителя.	«Весняна пісня» (муз. В.А. Моцарта, сл. Кр. Овербека)	Проект «Незвичайне музичне коло»
25.	Соната.	Характерні ознаки жанру сонати. Жанр сонати та етапи його розвитку. Різновиди сонат. Композиційна будова (форма) варіацій. Цикли сонат.	Й. Гайдн. Соната для фортепіано ре-мажор (№ 37) (I ч.); К. Дебюссі. Соната для віолончелі та фортепіано ре-мінор.	«Музика» (муз. Ю. Рожкова, сл. І. Боровика)	Проект «Мої враження від сонати»

26.	Квартет. Урок узагальнення знань.	Характерні ознаки жанру квартету. Історія розвитку жанру. Композиційна будова (форма) квартету.	Б. Лятошинський. Квартет №2 для двох скрипок, альту і віолончелі; Й. Штраус. Полька «Грім і блискавка» у виконанні струнного квартету.	«Музика» (муз. Ю. Рожкова, сл. І. Боровика)	Проект «Моя фонотека» (продовження). Тестові завдання
Тема 4. Жанри симфонічної музики (9 год.)					
27.	Жанрова палітра симфонічної музики.	Характерні ознаки жанрів симфонічної музики. Жанри великої та малої форми в симфонічній музиці. Програмна та непрограмна симфонічна музика.	Л. ван Бетховен. Симфонія № 5. I ч. Сучасна обробка твору (уривок)	«Козацька пісня» (муз. та сл. А. Мігай)	Проект «Лунає симфонічна музика»
28.	Зустріч з увертюрою.	Характерні ознаки жанру увертюри. Історія розвитку жанру. Увертюра як самостійний жанр симфонічної музики. Композиційна будова (форма) увертюри.	Г. Свиридов. Оркестрова увертюра до фільму «Час, вперед!»; В. Дашкевич. Увертюра до фільму «Шерлок Холмс та Доктор Ватсон»	«Козацька пісня» (муз. та сл. А. Мігай)	Проект «Моя колекція телевізійних увертюр»
29.	Концерт для друга.	Характерні ознаки жанру концерту. Види концерту. Композиційна будова (форма) концерту.	К. Сен-Санс. Концерт № 2 для фортепіано з оркестром (ч. 3)	«Цвіт землі» (муз. О. Злотника, сл. М. Сингаївського)	Проект «Концерт для друга»
30.	Симфонічні варіації.	Характерні ознаки жанру симфонічної варіації. Композиційна будова (форма) поеми.	М. Равель. «Болеро» — фрагменти	«Цвіт землі» (муз. О. Злотника, сл. М. Сингаївського)	Проект «Танцювальна музика»
31.	Шляхами симфонії.	Характерні ознаки жанру симфонії. Історія розвитку симфонії в музичному мистецтві. Композиційна будова (форма) квартету.	П. Чайковський. Симфонія № 6 (I ч., експозиція)	«На безіменній висоті» (муз. В. Баснера, сл. М. Матусовського, переклад Д. Луценка)	Проект «Музика крізь століття»

32.	Українська симфонічна поема.	Характерні ознаки жанру симфонічної поеми, фантазії. Особливості композиційної будови (форма) фантазії.	С. Людкевич. Дві симфонічні поеми — «Дніпро» і «Пісня юнаків»; Н. Шульман. Фантазія на теми пісень Великої Вітчизняної війни	«На безіменній висоті» (муз. В. Баснера, сл. М. Матусовського)	Проект «Пісні воєнних років»	
33.	Симфонічна сюїта. Урок узагальнення знань.	Характерні ознаки жанру симфонічної сюїти. Особливості композиційної будови (форма) сюїти.	М. Римський-Корсаков. Симфонічна сюїта «Шехеразада» (фрагменти)	«Пісня про Україну» (сл. і муз. Н. Май)	Проект «Альбом музичних казок»	
34.	Звучить симфонічна музика. Підсумковий урок.	Повторення основних понять і термінів, які вивчалися протягом року.	Ф. Ліст. Концерт № 1 для фортепіано з оркестром (фрагменти)	«Пісня про Україну» (сл. і муз. Н. Май)	Проект «Моя фонотека» (завершення). Тестові завдання.	
35.	Урок-концерт. Підсумковий урок року.	Повторення вивченого.	Музична вікторина	Повторення пісень		

До уваги вчителя!

Залучаємо учнів до проектної діяльності. На кожному уроці пропонуємо виконання творчих проектів з тих тем, які є зазначеними в державній програмі. Але зосереджуємо увагу на тому, що виконання такого виду творчої роботи з учнями не є обов'язковим.

Виконання творчих проектів викликано багатьма факторами. Перш за все, державним стандартом, типовими планами і програмами на вивчення музичного мистецтва відводиться досить обмежена кількість годин (1 година на тиждень в україномовних школах та 0,5 години на тиждень для шкіл з вивченням російської мови та іноземних мов), що не дозволяє задовольнити потребу школярів у спілкуванні з музичним мистецтвом. Для учнів, які мають бажання самостійно творчо працювати над вивченням певної теми, для учнів, схильних до поглибленого вивчення мистецтва, та особливо для шкіл з поглибленим теоретичним та практичним вивченням мистецьких дисциплін організована проектна діяльність дозволяє розв'язувати ті проблеми, які зацікавлюють школярів. Саме виконання творчих проектів з музичного мистецтва дозволяють привернути велике коло учасників, що зацікавлені музичним мистецтвом: учнів, їхніх друзів, батьків та інших, знайти шляхи до залучення школярів до гурткової та позаурочної діяльності мистецького спрямування.

Творчі музичні проекти на уроці

Пропонуємо виконання музичних проектів в декількох варіантах:

- індивідуальні, парні, групові проекти з тем, що можуть бути попередніми завданнями для школярів, а тому доречно доповнити вивчення теми на уроці;
- індивідуальні, парні, групові проекти з тем року можуть стати додатковим творчим завданням для учнів, що мають бажання вивчати тему поглиблено;
- індивідуальні, парні, групові та колективні проекти з тем року, що можуть проводитися у позаурочний час — як виховні заходи до предметних тижнів, як години спілкування з мистецтвом у вигляді класних годин, що організовують спільно класний керівник та вчитель музичного мистецтва;
- теми проектів можуть стати частиною індивідуальної дослідницької діяльності у конкурсах Малої Академії Наук, що виконані за всіма правилами дослідницької роботи.

Останнім часом у зв'язку зі становленням парадигми особистісно-орієнтованої освіти проектна діяльність переживає ніби друге народження як ефективно доповнення до інших педагогічних технологій, що сприяють становленню особистості учня як суб'єкта доцільності, доповнюють соціальні відносини та значно урізноманітнюють виховний процес закладу освіти. Сьогодні є очевидним те, що реалізувати принципи особистісно-орієнтованого виховання при традиційних підходах неможливо. Для включення кожного учня в активний пізнавальний та пошуковий процес, який передбачає застосування на практиці отриманих знань, повинно бути створено адекватне навчально-виховне середовище, яке забезпечувало б можливість вільного доступу до різних джерел інформації, спілкування з однолітками, спільну працю під час вирішення різних життєвих і важливих проблем. Найбільш перспективним у цьому відношенні є проектна діяльність, що зорганізовується вчителем як в урочній роботі, так і в позаурочній виховній діяльності.

Для того, щоб зацікавити дітей до проектної позаурочної діяльності в сфері музичного мистецтва, керівнику проектів необхідно знати:

- найважливішою умовою участі дітей у виконанні проекту є їхня зацікавленість та високий ступінь інтересу;
- значну, майже вирішальну роль відіграє тематика самого проекту, яка повинна обиратися самими дітьми;
- свою роль у проектній діяльності учні вирішують самостійно, без наполягання вчителя;
- кожен учасник проекту повинен чітко знати значущість, корисність та доцільність виконаної роботи;
- розподіл дітей на проектні групи та планове виконання завдань повинно проходити на добровільних засадах, без стороннього натиску дорослих тощо.

За виконання цих умов проектну позаурочну діяльність проводить керівник учнівського проекту, користуючись технологією й дотримуючись правил та етапів виконання проектних робіт.

Музичні проекти переважно розраховані на виконання учнями у позаурочний час та мають безліч переваг.

Серед переваг організації позаурочної проектної діяльності з музичного мистецтва варто виділити такі:

- урізноманітнення дозвілля та задоволення інтересів дітей у сферах музичного мистецтва, тематика яких може входити в програму або значно розширювати інтереси учнів;

- формування колективу класу на засадах творчості та ініціативи, розвиток дружніх, творчих стосунків між учнями в процесі виконання проектів;
- охоплення проектною діяльністю великої кількості дітей різного віку, які мають спільні інтереси, що виходить за межі одного класу та межі однієї вікової категорії;
- налагодження контактів з позашкільними установами, підприємствами, організаціями, пов'язаними з музичним мистецтвом, розширення ефективності їх взаємодії та встановлення нових ділових контактів;
- залучення до проектної діяльності з музичного мистецтва батьківської громадськості, налагодження співпраці дорослих і дітей;
- виховання важливих якостей учнів як взаємодія, взаємодопомога, самовдосконалення, самореалізація та інші;
- залучення до змістовної позаурочної діяльності учнів з музичного мистецтва всіх соціальних категорій, особливо важковиховуваних, дітей із багатодітних сімей, дітей-сиріт;
- активізування активності, творчості, цілеспрямованості, наполегливості учнів;
- сприяння формуванню вміння учнів самостійно працювати для вирішення актуальних значущих проблем та проблем, пов'язаних з іменами кумирів, діячами культури та мистецтва, вивченням тенденцій минулого та сучасності;
- розвиток інтелектуальних здібностей, смаків, інтересів;
- удосконалення відповідальності учнів за власну роботу, уміння планувати, цілеспрямовано, наполегливо працювати, приймати самостійні рішення та оцінювати результати своєї діяльності тощо.

Вчителю музичного мистецтва необхідно пам'ятати про **основні принципи проектної діяльності**:

- добровільність вибору виду діяльності кожним школярем;
- врахування інтересів та психологічних особливостей певної вікової групи учнів;
- посильність роботи, доведення її до логічного кінця;
- формування основ культури праці, якісне виготовлення та естетичне оформлення об'єктів;
- корисна значущість виконаних проектів;
- дотримання правил безпеки праці тощо.

I СЕМЕСТР

Дата _____

Тема 1. ЖАНРИ КАМЕРНО-ВОКАЛЬНОЇ МУЗИКИ

Клас _____

УРОК 1

Додатковий матеріал _____

Тема. Жанрова палітра музичного мистецтва.

до уроку _____

Мета. Ознайомити з особливостями поняття «жанр музики», класифікацією та розподілом за призначенням, змістом, місцем та умовами виконання, розглянути поняття «жанр музики», «камерно-вокальні жанри», надати знання про первинні та основні жанри вокальної та інструментальної музики, розглянути спорідненість жанрів музики з жанрами літератури та образотворчого мистецтва.

Розвивати вміння учнів уважно слухати музику та висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння на слух впізнавати жанрові ознаки музичного твору й характерні засоби музичної виразності та розвиток музичного образу.

Виховувати інтерес до слухання класичної музики та виконання дитячих пісень шкільної тематики.

Тип уроку: комбінований, урок введення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора Е. Гріга.

Основні поняття для засвоєння: «музичний жанр», визначення жанрової палітри музичного мистецтва, класифікація жанрів музичного мистецтва.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Е. Гріг. Концерт для фортепіано з оркестром ля-мінор.
- «Шкільний корабель» (слова К. Ібряева, музика Г. Струве).

Хід уроку

1. Вхід під пісню «Шкільний корабель». Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про Країну музичних жанрів.

Музичне мистецтво володіє унікальною властивістю: за допомогою звуків воно доносить до слухача думки та почуття композитора, втілені в художніх образах. Звісно, кожен слухач по-своєму сприймає і розуміє музичний твір, складає власну думку про його зміст та засоби виразності відповідно до своїх поглядів, смаків, досвіду. А як визначити, у якому жанрі написано твір?

У кожній сфері художньої діяльності людини класифікацію за жанрами здійснюють залежно від специфіки того чи іншого виду мистецтва. Наприклад, портретний жанр, пейзаж, натюрморт виділяють тільки в образотворчому мистецтві; етюд, пісня, романс, п'єса притаманні декільком видам мистецтва: літературі, музиці й театру, а симфонія, соната, увертюра, арія, кантата, ораторія, хор — лише музиці.

Музичний словничок

Музичний жанр (франц. *genre* — рід, вид, тип, манера) — багатозначне поняття, що характеризує розподіл музичної творчості за родами та видами.

Музичні жанри класифікують за їхнім походженням, умовами виконання, сприймання або за іншими ознаками (змістом, структурою, засобами виразності, складом виконавців тощо).

3. Бесіда про жанровий розподіл музики.

Жанри відрізняються один від одного особливостями змісту і форми, що зумовлено різними життєвими й культурними цілями. Наприклад, марш: його ритм, темп, мелодика та інші засоби виразності ідеально пристосовані до кроку. Зовсім інша мета, зміст і форма у колісковій пісні — адже вона має заспокоїти малюка, заколисати його.

Узагалі, музикознавці вважають марш, пісню і танець **первинними** жанрами, на основі яких у процесі розвитку музичного мистецтва виникали і продовжують виникати нові, доповнюючи багатоманітну жанрову палітру.

Ви вже знаєте, що музичні твори за способом виконання поділяють на **вокальні** та **інструментальні**. Відповідно до цього поділу розрізняють чотири види музичного мистецтва, які, у свою чергу, охоплюють певне коло жанрів.

4. Робота зі схемою:

Вокальні жанри	Камерно-вокальна музика <i>Пісня, гімн, романс</i>
	Хорова музика <i>Хор, меса, хорал, кантата, реквієм, літургія, ораторія</i>
Інструментальні жанри	Камерно-інструментальна музика <i>Прелюдія, скерцо, ноктюрн, етюд, рапсодія, соната, квартет, квінтет, варіації</i>
	Симфонічна музика <i>Увертюра, симфонія, концерт, симфонічна фантазія, симфонічна поема, симфонічна сюїта, симфонічні варіації</i>

5. Класифікація жанрів музики.

Варто зазначити, що деякі жанри одночасно можуть належати до різних видів мистецтва. Наприклад, *пісня* та *гімн* звучать не лише в сольному чи ансамблевому, а й у хоровому виконанні; *романс* визначають і як камерний вокальний твір, і як інструментальну п'єсу наспівного характеру, а *рапсодію* відносять і до камерно-інструментальної, і до симфонічної музики.

За іншими ознаками музичні жанри класифікують так:

- за призначенням — жанри **прикладної, академічної та розважальної музики** (в т. ч. музика сучасної естради);
- за змістом — **ліричні, епічні, драматичні**, а також жанри, пов'язані з рухом (марш, танець);
- за місцем та умовами виконання — жанри **театральної, концертної та кіномузики** і т.д.

Музичні жанри не залишаються незмінними — вони постійно оновлюються та розвиваються.

6. Музичне сприймання. *Е. Гріг. Концерт для фортепіано з оркестром ля-мінор (I ч.) у виконанні Філадельфійського симфонічного оркестру, диригент — Ю. Ормані, партія фортепіано — Ван Клібери.*

7. Аналіз музичного твору.

1. Розкажіть про свої враження від прослуханого твору.
2. До якого жанру належить цей твір? У чому його особливість?
3. Які інструменти виконують основну мелодію?
4. Опишіть засоби музичної виразності та визначте характер мелодії твору.

8. Бесіда про композитора та історію створення концерту.

Едвард Гягеруп ГРІГ (1843–1907)

Норвезький композитор періоду романтизму, музичний діяч, піаніст, диригент, засновник норвезької професійної композиторської школи.

Важливе місце у творчій спадщині Е. Гріга займає фортепіанна мініатюра (близько 150 творів) та вокальна лірика. Серед найвідоміших інструментальних творів — фортепіанний концерт і музика до драми Г. Ібсена «Пер Гюнт».

Концерт для фортепіано з оркестром ля-мінор — один із найкращих у світовому концертному доробку. Е. Гріг написав цей твір 1868 року під час перебування в Данії. Концерт складається із трьох частин і вирізняється яскравим національним колоритом та віртуозною партією фортепіано. Прем'єра концерту відбулася 3 квітня 1869 року в Копенгагені, а через п'ять місяців він уперше прозвучав у Норвегії.

Упродовж усього свого життя Гріг переробляв цей твір. Відомо, що композитор написав обробку концерту для двох фортепіано, яку завершив К. Терн.

9. Виконання творчого завдання до слухання музики.

Прослухайте фортепіанний концерт Е. Гріга ще раз.

Візьміть пензлик та акварельні фарби і намалуйте невеликий етюд, відтворивши на папері настрої і образи, які навіяла вам музика.

10. Фізкультхвилинка «Хвилинка відпочинку».

11. Повторення правил співу. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

12. Розучування пісні. «Шкільний корабель» (слова К. Ібрасва, музика Г. Струве).

Знайомство з піснею та її змістом, розучування мелодії першого куплету та приспіву. Виконання першого куплету, приспіву під акомпанемент інструмента.

13. Виконання творчого завдання з музикування.

Пісня «Шкільний корабель» має тридольний розмір. Мелодія складається з різних за тривалістю звуків: довгих П, коротких І та пауз Δ.

Оберіть улюблений ударний інструмент і спробуйте відтворити ритм пісні:

Σ | I | d | d | d | e | I |

14. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Що таке музичний жанр? За якими ознаками класифікують музичні жанри?
- Які жанри притаманні водночас музиці та живопису?
- На які групи поділяють музичні жанри за способом виконання?
- Який музичний твір ми слухали на уроці? Розкажіть, що вам запам'яталося з історії його створення.

15. Домашнє завдання.

Прослухайте декілька своїх улюблених музичних творів і визначте, до яких жанрів вони належать.

Знайдіть фонограми творів Е. Гріга у форматі mp3 для своєї фонотеки.

16. Вихід з класу під музику Е. Гріга.

17. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Моя фонотека»

Мета: навчитися знаходити фонограми музичних творів і зберігати їх у форматі mp3.

Очікуваний результат: диск з улюбленими творами різних жанрів.

План створення:

Увага! Цей проект може тривати цілий навчальний рік.

1. Знайдіть з друзями музичні твори та їхні сучасні обробки, які слухали на уроках, збережіть їх у форматі mp3 в окрему папку на комп'ютері.
2. Складіть список записаних фонограм, спробуйте за допомогою функції «перейменування» зберегти їх у вільному або алфавітному порядку, задавши кожному файлу номер 001, 002... і т.д.
3. Оформте обкладинку диска з назвою «Моя фонотека» та зробіть кілька копій. Тепер можете зробити подарунок рідним та друзям!

УРОК 2

Тема. Історія вокальної музики.

Мета. Ознайомити з особливостями вокального мистецтва та історією розвитку вокальної музики, розглянути поняття «бельканто», «світові вокальні школи», надати знання про специфіку вокального стилю бельканто, вокальні манери співу, типологію голосів людини, ознайомити учнів з творчістю Дж. Верді на прикладі оперної арії, іменами видатних італійських виконавців П. Домінго, Х. Каррераса, Л. Паваротті, Е. Карузо.

Розвивати вміння учнів уважно слухати музику, висловлювати оцінні судження щодо музики різних жанрів, виявляти естетичне ставлення до музичної діяльності, розвивати вміння впізнавати на слух тембри голосів та мелодії відомих музичних творів Дж. Верді, Л. Далла.

Виховувати інтерес до вокального мистецтва та оперного співу бельканто та виконання дитячих пісень шкільної тематики.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрети композитора Дж. Верді, співаків П. Домінго, Х. Каррераса, Л. Паваротті, Е. Карузо.

Основні поняття для засвоєння: визначення характерних ознак вокальної музики та її різновидів, типологія голосів людини. Світові школи вокальної майстерності. Вокальні манери співу.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Дж. Верді. Арія герцога з опери «Ріголетто».
- Л. Далла. «Пам'яті Карузо».
- «Шкільний корабель» (слова К. Ібріяєва, музика Г. Струве).

Хід уроку

1. Вхід під марш або музику Дж. Верді. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про історію вокальної майстерності.

Що потрібно для того, аби гарно співати? Зазирнімо в історію вокальної майстерності.

У країнах Західної Європи школи вокалу сформувалися ще в XVII столітті, і кожна з них характеризувалася особливим способом звуковидобування та манерою звуковідтворення. Однією з перших з'явилася *італійська вокальна школа*, в рамках якої було вироблено еталон класичного звучання голосу. Довершеність італійського вокального мистецтва вплинула на формування і розвиток інших національних вокальних шкіл: *французької*, характерними рисами якої були елементи декламації; *німецької*, що ґрунтувалася на національних пісенних традиціях; *російської*, побудованої на манері виконання народних пісень.

Утворення італійської вокальної школи пов'язане з виникненням жанру опери. Новий стиль співу увібрив усі найяскравіші досягнення народного, церковного та світського музичного мистецтва. Основою його стала віртуозна вокалізація, що розвивалася протягом XVIII століття в Південній Італії, а потім поширилася по всій Європі. Представники італійської школи виділялися досконалою технікою *бельканто* і професійно поставленим голосом. Саме на особливостях цього стилю побудовано сольні партії в операх В.А. Моцарта, Г. Доніцетті, Дж. Россіні та інших відомих оперних композиторів кінця XVIII — першої половини XIX століття.

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал _____

до уроку _____

Музичний словничок

Бельканти (італ. *bel canto* — прекрасний спів) — стиль вокального виконання, особливо поширений в італійському оперному мистецтві XVII—XIX ст. Вимагає від співака досконалої техніки, бездоганної наспівності, віртуозного виконання, тривалого дихання, зв'язності, легкості, вишуканості та насиченості співу.

Західноєвропейська вокально-опера традиція поступово змінювала спрямування від ліричного співу до драматичного. Українська національна оперна культура сприймалася музикантами як частина світової музичної культури, і водночас музичне життя України не мислилося без досягнень зарубіжної музики. Вплив західноєвропейської вокальної традиції на українську школу оперного співу XIX — початку XX століття простежується у творчості відомих оперних співаків О. Мишуги, М. Менцинського, С. Крушельницької.

Переглядання ілюстрацій: П. Домінго, Х. Каррерас, Л. Паваротті — видатні тенори, виконавці італійської оперної школи XX століття.

3. Музичне сприймання. Дж. Верді. *Арія герцога з опери «Ріголетто» у виконанні Л. Паваротті, П. Домінго, Х. Каррераса.*

4. Аналіз музичного твору.

1. Розкажіть про свої враження від прослуханого твору.
2. Визначте характер мелодії та основні засоби виразності твору. До якого жанру він належить?
3. Охарактеризуйте тембри голосів виконавців.
4. Чим вам сподобався цей твір? Чиє виконання найбільше вас вразило?

5. Знайомство з творчістю Дж. Верді та його оперою «Ріголетто».

Джузеппе Фортуніно Франческо ВЕРДІ (1813—1901)

Видатний італійський композитор, диригент. Автор 26 опер, струнного квартету, романсів та церковної музики (найвідоміший твір — «Реквієм»). Чудові опери Верді — «Ріголетто», «Бал-маскарад», «Травіата», «Трубадур», «Фальстаф», «Отелло», «Аїда» — донині не сходять зі сцен оперних театрів усього світу.

«Ріголетто» — опера у трьох діях, лібрето Ф.М. П'яве. Прем'єра відбулася 1851 р. у Венеції в театрі «Ла Феніче».

Створення опери стало початком зрілого етапу в творчості композитора. Музика сповнена глибокого драматизму, яскраво контрастна, психологічно глибока. Арія герцога — один із найбільш популярних творів для тенора у світовій оперній традиції.

6. Музичне сприймання. Лучо Далла. «Пам'яті Карузо» у виконанні Лучано Паваротті.

7. Розповідь про Карузо.

Енріко КАРУЗО (1873—1921)

Знаменитий італійський оперний співак, тенор, майстер мистецтва бельканто.

Володів голосом неповторного тембру, в якому природне баритонове оксамитове звучання нижнього і середнього регістрів поєднувалося з блискучими теноровими верхами. З однаковим успіхом виконував ліричні й героїко-драматичні партії в різних операх та неаполітанські пісні.

Карузо одним із перших серед оперних співаків зафіксував основну частину свого репертуару на грамофонних платівках.

Завдяки винятковому володінню диханням, бездоганній інтонації і, головне, високій виконавській культурі став легендою вокального мистецтва ХХ століття.

8. Робота зі схемою «Класифікація голосів».

Чоловічі голоси
<i>Тенор</i> — високий голос. <i>Баритон</i> — середній за висотою голос. <i>Бас</i> — низький голос.
Жіночі голоси
<i>Колоратурне сопрано</i> — найвищий голос. <i>Сопрано</i> — високий голос. <i>Мецо-сопрано</i> — голос, проміжний між сопрано і контральто. <i>Контральто</i> — найнижчий голос.
Дитячі голоси
<i>Дискант</i> — високий голос. <i>Альт</i> — низький голос.

9. Фізкультхвилинка «Вокаліз-імпровізація».

10. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

11. Виконання пісні. «Шкільний корабель» (слова К. Ібряєва, музика Г. Струве).

Робота над другим і третім куплетом пісні та засобами виразності твору. Виконання пісні під фонограму.

12. Виконання творчого завдання з вокально-хорової роботи.

Уявіть себе в музичній студії та спробуйте заспівати пісню під фонограму. Запишіть свій спів на диктофон.

Разом з однокласниками прослухайте всі записи та визначте найкращого виконавця класу.

Пригадайте, що вам відомо про манери виконання вокальних творів.

Народні та деякі авторські пісні виконують у **народній манері** — широко і дзвінко під супровід народних інструментів чи без супроводу (а капела) переважно фольклорними колективами або солістами. Сучасні популярні пісні звучать частіше під фонограму у виконанні естрадних співаків та гуртів. Це — **естрадна манера** виконання. А в оперному театрі, концертному залі та філармонії вокальні твори виконують в **академічній манері**.

Спробуйте виконати свою улюблену пісню в різних манерах: у народній манері співайте а капела, в академічній — у супроводі музичного інструмента, в естрадній — під фонограму. В якій манері пісня прозвучала найкраще? Поясніть, чому ви так вважаєте.

13. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Про які вокальні школи йшлося на уроці? Що було характерним для кожної національної школи?
- Які музичні твори ми слухали на уроці? Охарактеризуйте засоби їхньої виразності.
- * Назвіть основні типи співацьких голосів.

- Імена яких відомих виконавців-тенорів вам запам'яталися?
- Що ви знаєте про манери виконання вокальних творів? Яка з них вам найбільше подобається?

14. Домашнє завдання.

Прослухайте декілька вокальних творів, які найчастіше звучать у вас вдома. Спробуйте визначити, чи є серед них виконані в академічному стилі бельканто.

Заспівайте пісню «Шкільний корабель» своїм рідним та друзям.

15. Вихід з класу під музику Л. Далла.

16. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Світова вокальна скринька»

Мета: навчитися знаходити необхідну інформацію з літературних джерел та оформити власну вокальну енциклопедію.

Очікуваний результат: міні-енциклопедія у паперовому варіанті з ілюстраціями.

Проект може бути індивідуальним, парним або груповим.

План створення:

1. Знайдіть відомості про світові вокальні школи та видатних оперних співаків. Обробіть інформацію до стислого змістового вигляду, знайдіть та збережіть портрет або ілюстрацію до знайденої інформації.
2. Оформте зібрану інформацію в папці або склейте окремі аркуші в книжечку за алфавітом. Напишіть зміст енциклопедії та оформте титульний аркуш яскравими кольорами. Приклейте портрети або ілюстрації за змістом. Малюнок для обкладинки можете створити самостійно або знайти відповідні зображення на сайтах.

УРОК 3

Тема. Камерно-вокальна скринька.

Мета. Ознайомити з поняттями «камерна музика», «камерний спів», «художня пісня», надати знання про характерні особливості камерної та камерно-вокальної музики, ознайомити з жанрами камерно-вокальної музики, розглянути особливості вокальних циклів, ознайомити з вокальною творчістю М. Глінки та Ф. Шуберта.

Розвивати вміння учнів уважно слухати музику та надавати характеристику вокальним творам камерно-вокальної музики, порівнювати вокальні композиції та знаходити характерні засоби музичної виразності вокальних творів, висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору.

Виховувати інтерес до слухання вокальної камерної музики та виконання українських народних пісень, виховувати любов до пісенної народної творчості.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрети композиторів М. Глінки, Ф. Шуберта.

Основні поняття для засвоєння: поняття «камерна музика», «камерний спів», «художня пісня». Характерні ознаки камерно-вокальної музики. Жанри камерно-вокальної музики. Особливості музичних вокальних циклів.

Твори, що вивчаються на уроці:

- М. Глінка. «Попутна пісня» з вокального циклу «Прощання з Петербургом» у виконанні Д. Хворостовського.
- Ф. Шуберт. «У дорогу!» з вокального циклу «Прекрасна мельниківна» у виконанні С. Лемешева.
- «Од Києва до Лубен» (українська народна пісня).

Хід уроку

1. Вхід під музику М. Глінки. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда про камерну музику, особливості камерно-вокальних жанрів.

Музичний словничок

Камерна музика (італ. *camera* — кімната, палата) — музика, що виконується невеликим колективом музикантів-інструменталістів або вокалістів.

Термін «камерна музика» у XVI–XVIII століттях вживали до будь-якої світської музики — на противагу церковній або театральній. Згодом камерною музикою стали називати твори, розраховані на невелику кількість виконавців та обмежене коло слухачів.

Колектив, що виконує камерну музику, називається **камерним ансамблем** і переважно складається з 2–10 осіб. **Камерний хор** або **оркестр** налічує від 15 до 20 виконавців.

Для камерної музики характерними є:

- тенденція до рівноправності голосів;
- найтонша деталізація мелодійних, інтонаційних, ритмічних і динамічних засобів виразності;
- різноманітна тематика.

Камерна музика створює ліричний настрій, передає емоції та найтонші порухи душі людини.

Які ж музичні жанри містяться в камерно-вокальній скриньці?

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал _____

до уроку _____

3. Робота зі схемою.

СКРИНЬКА ЖАНРІВ КАМЕРНО-ВОКАЛЬНОЇ МУЗИКИ

пісня	гімн	романс

Музичний словничок

Камерний спів — вид вокального мистецтва, пов'язаний з виконанням романсів, пісень та інших вокальних творів у невеликому концертному приміщенні.

На межі XVIII–XIX століть чільне місце в музичному мистецтві посіла вокальна музика. У творчості Ф. Шуберта, Р. Шумана та інших композиторів-романтиків сформувався новий жанр, що отримав визначення як жанр **художньої пісні**. Бурхливий розвиток цього жанру спостерігався в Росії. Пісні та романси писали М. Глінка, О. Даргомижський, П. Чайковський, О. Бородин, М. Мусоргський, М. Римський-Корсаков, С. Рахманінов та ін.

У камерно-вокальній музиці початку XIX ст. утвердилися пісні, які мають спільний сюжет (або спільних «героїв» чи музичні образи) й об'єднуються у **вокальні цикли**. Наприклад, відомі цикли Ф. Шуберта, М. Глінки, М. Мусоргського, К. Дебюссі та ін.

4. Музичне сприймання. *М. Глінка. «Попутна пісня» з вокального циклу «Прощання з Петербургом» у виконанні Д. Хворостовського; Ф. Шуберт. «У дорогу!» з вокального циклу «Прекрасна мельниківна» у виконанні С. Лемешева.*

5. Аналіз музичних творів.

1. Який настрій викликали прослухані твори?
2. Розкажіть про засоби музичної виразності творів. Що поєднує тексти та мелодії?
3. У чому, на вашу думку, особливість вокальних циклів?
4. Чим запам'яталися вам прослухані твори?

6. Відомості про вокальні цикли.

«Прекрасна мельниківна» **Ф. Шуберта** — перший в історії музики вокальний цикл. Він складається з 20 пісень, написаних на слова німецького поета В. Мюллера в 1823 р. Цей твір ще називають «романом у листах». Кожна пісня, об'єднуючись із циклом загальним сюжетом, виражає окремий ліричний момент, відрізняється простими, у народному стилі, текстами та невигадливою мелодією, котра легко запам'ятовується.

У піснях розповідається про юного мельника, який мандрує по світу в пошуках щастя. Якось, ідучи за струмком, він побачив млин, найнявся туди на роботу і закохався в дочку мельника. Та його чисте почуття не було взаємним. У розпачі хлопець знову пускається в мандри, дорогою розповідає струмку як єдиному другу свою сумну історію й вирішує втопити нерозділене кохання на його дні.

Починається цикл піснею «У дорогу!». У простій, народній за характером мелодії відчувається «вічний рух» — завжди уперед. Так обертаються жорна, тече струмок і життя кличе за собою... На початку циклу змальовуються світлі образи природи («У дорогу!», «Куди?»), потім радісна кульмінація («Моя!»); далі — драматичний злам, поява конфліктного образу («Мисливець»), сумна розв'язка («Мірошник і струмок»), трагічна і водночас світла післямова («Колискова струмка»). Для цього циклу характерні фольклорні джерела мелодики, простота форм, важлива роль фортепіанної партії.

Вокальний цикл М. Глінки «Прощання з Петербургом» написаний на вірші поета Н. Кукольника в 1840 р. Серед пісень циклу найвідомішими є «Попутна пісня» та «Жайворонок». «Попутна пісня» — зразок світлої, життєрадісної лірики. У ній — все: рух і порив, бурхливе й гаряче очікування зустрічі, нетерпіння, схвильоване биття серця. Фортепіанна партія з чітким і пружним ритмом наче передає швидкий рух поїзда, стукіт коліс і миготіння пейзажів за вікном.

7. Виконання творчого завдання до слухання музики.

Розгляньте ілюстрації. Чи відповідають вони сюжетам вокальних циклів, пісні з яких ми слухали? Обґрунтуйте свою думку.

(Перегляд ілюстрацій до пісень «У дорогу!», «Попутна пісня»).

8. Відомості про вокальну творчість композиторів.

Михайло Іванович ГЛІНКА (1804–1857).

Російський композитор, засновник російської композиторської школи, російської національної класичної опери; співак, викладач вокалу. Використовував власний метод навчання співу. Перебуваючи за кордоном, М. Глінка давав уроки співу в Парижі, Берліні. Виступав на музичних зібраннях освічених шанувальників музики, де мав великий успіх. Він сам собі акомпанував і виконував переважно власну вокальну музику — арії, пісні, романси.

Вокальна творчість Глінки різноманітна за жанрами. Йому першому з російських композиторів вдалося досягти високого злиття музики і тексту в єдине поетичне ціле. В творчому доробку М. Глінки — понад 60 романсів, пісень, зокрема на тексти українських поетів.

Франц Петер ШУБЕРТ (1797–1828).

Австрійський композитор, один із основоположників романтизму в музиці. Автор понад тисячі музичних творів, серед яких майже 600 пісень, дев'ять симфоній, велика кількість творів камерної та літургійної музики.

Найважливіше місце у творчості Шуберта посідає пісня для голосу та фортепіано (близький до романсу жанр). У цьому жанрі композиторові вдалося досягти втілення глибокого змісту за рахунок тісного поєднання слова і музики, зростання значущості та індивідуалізації музичних образів.

Вокальні мелодії в піснях Шуберта (що нерідко включають речитативні елементи) переважно характеризуються цілісним музичним узагальненням. Партія фортепіано має важливе виражальне, а часто й музично-зображувальне значення. Композитор збагатив типи пісень, які існували раніше, створив новий тип пісні наскрізного розвитку з варіаціями в партії фортепіано, а також перші зрілі зразки пісенного циклу.

9. Фізкультхвилинка «Хвилинка відпочинку».

10. Повторення правил співу. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

11. Розучування пісні. «Од Києва до Лубен» (українська народна пісня).

Знайомство з піснею та її змістом, розучування мелодії куплету та приспіву. Виконання першого куплету під акомпанемент інструмента.

12. Виконання творчого завдання з пластичного інтонування.

Пригадайте, як танцюють козачок та гопак. Спробуйте виконати рухи, притаманні цим народним танцям, під мелодію пісні «Од Києва до Лубен».

13. Виконання творчого завдання з розвитку зорового уявлення.

Розгляньте фотографії. Визначте, яка з них ілюструє виконання камерно-вокальної музики; хорової музики; камерно-інструментальної музики, симфонічної музики.

(Перегляд фотоматеріалів із зображенням симфонічного оркестру, ансамблю камерної музики, соліста-виконавця, хору).

14. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Що таке камерна музика?
- З якої кількості виконавців складається камерний ансамбль? А камерний оркестр або хор?
- Які жанри входять до камерно-вокальної скриньки?
- Охарактеризуйте особливості вокальних циклів.
- Пригадайте назви вокальних циклів, пісні з яких ми слухали на уроці. Які композитори їх написали?

15. Домашнє завдання.

Прослухайте «Колискову пісню» з вокального циклу М. Глінки «Прощання з Петербургом» та «Колискову струмка» з вокального циклу Ф. Шуберта «Прекрасна мельниківна». Який настрій створює кожен твір? Намалюйте ілюстрацію до твору, який вам найбільше сподобався.

Разом з однокласниками напишіть сценарій шкільного вечора, присвяченого камерно-вокальній музиці.

16. Вихід з класу під музику М. Глінки.

17. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Пісенний вернісаж»

Мета: навчитися створювати сценарій шкільного свята, присвяченого світовим вокальним шедеврам.

Очікуваний результат: сценарій шкільного свята. Груповий або колективний проект.

План створення:

У цьому проекті можуть взяти участь учні всього класу або окрема група.

Об'єднайтеся з друзями у три групи.

Перша група «Музикознавці» — підберіть вокальні шедеври та дізнайтеся більше про їхніх виконавців, композитора і поета та історію написання твору.

Друга група «Оформлювачі» — знайдіть ілюстрації та портрети виконавців, композитора і поета, підготуйте презентацію, доберіть якісні фонограми шедеврів вокальної світової школи. Зробіть шкільне оголошення свята. Роздрукуйте запрошення на свято. Запросіть на вечір друзів і батьків.

Третя група «Сценаристи» — складіть сценарій свята, використавши відповідні вірші та інформацію першої та другої груп, оберіть ведучих вечора та звукооформлювача, демонстратора презентації.

Ваше свято буде чудовим!

УРОК 4

Тема. Пісенний жанр. Народна пісня.

Мета. Ознайомити з жанром пісні, основними його різновидами, розглянути палітру української народної пісні, ознайомитися з різновидами українських народних пісень та особливостями будови, виконання, характерів народних пісень, ознайомити з постатями виконавців народних українських пісень Н. Матвієнко, тріо Мареничів.

Розвивати вміння учнів слухати музику та давати характеристику українським народним пісням та майстерності виконання пісень відомими виконавцями, давати характеристику прикладам українських народних пісень у виконанні відомих співаків.

Виховувати інтерес до слухання української народної пісні та виховання ціннісного ставлення до українського народнопісенного фольклору.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрети виконавців українських народних пісень Н. Матвієнко, тріо Мареничів.

Основні поняття для засвоєння: поняття «пісня», основні різновиди жанру пісні, палітра української народної пісні, різновиди українських народних пісень за змістом, будовою, виконанням, характером.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Українська народна пісня «Ой під вишнею» в обробці тріо Мареничів.
- Українська народна пісня «Летіла зозуля» у виконанні Н. Матвієнко.
- Українська народна пісня «Од Києва до Лубен».

Хід уроку

1. Вхід під марш або українську народну пісню «Од Києва до Лубен». Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда про жанр пісні та її різновиди.

Пісня — наймасовіший і найулюбленіший музичний жанр. Вона супроводжує нас усе життя. Але й на сторінках книжок ми теж натрапляємо на пісню. Чим подібні та чим відрізняються між собою пісня в музиці та літературі? Спробуймо з'ясувати.

У літературі пісня — це вірш ліричного або ліро-епічного характеру, мелодичний за своїм інтонаційним малюнком і призначений для співу. Розрізняють два види пісні: народна й літературна. Між ними є міцні зв'язки.

У музиці жанр пісні теж має два основні різновиди — це **народна** та **професійна пісня** літературного походження, що тісно пов'язані між собою. Літературні пісні часто здобувають настільки широку популярність, що їх починають вважати народними, а народні пісні, навпаки, слугують основою для авторських пісень.

Професійні пісні літературного походження мають більш індивідуалізовану мелодію, переважно ліричну, та інструментальний супровід. Авторами таких пісень стають композитори й поети.

Перші зразки пісень літературного походження з'явилися ще наприкінці XVI ст. Згодом їх ставало дедалі більше. У XVIII та XIX ст. цей вид пісень впливав на фольклор. XIX століття дуже багате на пісенну творчість, що стала народною. Вона пов'язана з імена-

Дата

Клас

Додатковий матеріал

до уроку

ми Івана Котляревського, Григорія Квітки-Основ'яненка, Віктора Забіли, Миколи Петренка, Марка Кропивницького, Івана Франка, Володимира Александрова та ін. У ХХ та на початку ХХІ століття продовжується збагачення народнопісенної скарбниці авторськими піснями літературного походження.

Музичний словничок

Пісня — словесно-музичний твір, призначений для співу.

Існують два основні види пісні: народна пісня (автори якої невідомі) та професійна пісня літературного походження (створена композитором та поетом).

3. Бесіда про українську народну пісенну культуру.

Пісенний жанр. Пісенна культура українського народу численними струмочками й могутніми річками поповнює океан культури світової. Пісня колискова, весільна, лірична супроводжує від народження кожну людину. Із сивої давнини покоління за поколінням українці народжують від рідної землі, сонця, неба, води, вітру дивні звуки мелодій, неповторну магію слова, що ведуть нас по стежках рідного краю. Ті стежинки переплітаються, біжать і виводять на широкий шлях творчого генію народу. І якщо цей геній живе й сьогодні, то тільки тому, що живе пісня. Вона — в образах калини, сонця, житечка й пшениці, звірів і птахів: «Пожену я сірі гуси від броду до броду, ой летіте, сірі гуси, до мого роду...». Творить і береже ці дорогоцінні перлини наш народ. Він співає в радості й зажурі. Пісня — його величний храм любові до людини, до рідної землі, до батька й матері.

Музичний словничок

Українські народні пісні — це фольклорні твори, які зберігаються в народній пам'яті та передаються з уст в уста.

Твори анонімні, бо імена першотворців, як правило, невідомі. Народна пам'ять зберегла нам лише деякі імена авторів народних пісень. Це Маруся Чурай — авторка пісень «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» і «Засвіт встали козаченьки» та козак Семен Климовський — автор пісні «Іхав козак за Дунай».

Деяка частина народних пісень має літературне походження — «Реве та стогне Дніпр широкий» (Т. Шевченко), «Ніч яка місячна» (М. Старицький).

Узагалі, в Україні складено понад п'ять тисяч пісень. За своїм значенням у житті народу, за тематикою, сюжетом і музичними властивостями українська народна пісня поділяється на безліч різноманітних жанрів.

4. Робота зі схемою.

ПАЛІТРА ЖАНРІВ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ

Обрядові пісні	Календарно-обрядові <i>Колядки, щедрівки; веснянки, гаївки; купальські, жнивварські тощо</i>
	Родинно-обрядові <i>Весільні, родильні, поховальні (голосіння)</i>
Необрядова лірика	Родинно-побутові пісні <i>Дитячі, колискові, пісні про родинне життя</i>
	Пісні про кохання
Пісенна епіка	Історичні пісні, думи, балади

Соціально-побутові пісні	Козацькі, чумацькі, кріпацькі, бурлацькі, наймитські та заробітчанські, рекрутські та солдатські
Жартівливі і танцювальні пісні	Коломийки, частівки і т.ін.

5. Бесіда про особливості будови жанру української народної пісні.

Кожному жанру української народної пісні властиві певні ознаки. У думах, історичних, побутових піснях звучать соціальні мотиви, висвітлюються події української історії, оспівуються реальні історичні особи або безіменні герої. Ліричні пісні надзвичайно емоційні — в них розповідається про кохання, тугу, мрії і т. ін. Календарні пісні пов'язані з певною порою року, а обрядові — з різноманітними обрядами українців.

За будовою українські пісні поділяють на **строфічні** (з повтором останньої строфи) та **куплетні** (мають куплети і приспів). **Рефрен**, або **приспів** — повторення групи слів, рядка або кількох віршованих рядків у строфах. Часто в пісні буває інструментальний вступ та програш між куплетами або строфами. Зазвичай народні пісні мають статичний лад (мажор або мінор), але бувають випадки, коли куплет і приспів написані в різних ладах.

За виконанням розрізняють пісні, виконані **а капела** (без супроводу), та з **акомпанементом** (із супроводом на музичних інструментах).

За характером народні пісні бувають **епічні**, **ліричні**, **драматичні**, інколи в них вкраплено танцювальні, жартівливі мотиви тощо. В основі кожного з різновидів пісні завжди лежить віршований текст.

Музичний словничок

Акомпанемент (франц. *accompagnement* — супровід) — інструментальний супровід вокального твору.

Рефрен (франц. *refrain* — приспів) — повторення групи слів, рядка або кількох віршованих рядків у строфах.

6. Музичне сприймання. *Українська народна пісня «Ой під вишнею» в обробці тріо Мареничів; українська народна пісня «Летіла зозуля» у виконанні Н. Матвієнко.*

7. Аналіз музичних творів.

1. Про що розповіла вам музика?
2. До якого жанру належить кожна пісня? Яка з них, на вашу думку, нагадує професійний твір?
3. Визначте основні засоби виразності прослуханих творів.
4. Хто виконував ці твори? Охарактеризуйте голоси співаків.
5. Виділіть характерні особливості кожної пісні.

8. Відомості про виконавців пісень.

Матвієнко Ніна Митрофанівна (1947 р. н., с. Неділище Житомирської області) — українська співачка, народна артистка України (з 1985 р.). У її репертуарі багато народних пісень, серед них — обрядові, ліричні, жартівливі, пісні-балади, українські пісні XVII–XVIII ст. Ніна Матвієнко співпрацює з відомими вітчизняними композиторами сучасності: для неї пишуть твори Євген Станкович, Олег Кива, Мирослав Скорик, Ірина Кириліна, Ганна Гаврилець і багато інших.

«Летіла зозуля» — одна з пісень, в якій змальовано символічний образ цього птаха. В українському фольклорі здавна знаходили відображення знання наших предків про навколишній світ, характерні ознаки та звички тварин. Образ зозулі — це безмірні сльози, тихе ридання. Може, тому, що природа наділила цю пташку вічним без-

таланням, безпритульністю: зозуля ні гнізда не вміє вити, ні пари не шукає, ні діточок не леліє — все вона чужим горем переймається, чужим літам і чужому щастю лік веде. Тому й пролітає в піснях України символом зраненої душі, великого невтішного болю...

Образ зозулі в сюжетних піснях нашого народу — узагальнений образ страдницької покаянної душі, яка перед кимось завинила. Це один із найпоширеніших «пташиних» символів на українських рушниках, що вивішували на хрестах. Птиці незворушно сидять на калині — як сама вічність, оберігаючи спокій душі. Зате в пісні їхня душа плаче і невпинно голосить...

Тріо Мареничів

Український музичний колектив, що виконував пісні в народно-му стилі переважно українською мовою. У репертуарі групи були як фольклорні, так і професійні, в тому числі й власні твори. Значну частину народних пісень аранжували учасники групи, здебільшого Антоніна Маренич.

Найбільшу популярність тріо здобуло в СРСР наприкінці 1970-х — початку 1980-х рр. Пісні народів світу та поп-шлягери з їхнього репертуару відразу ж зникли — залишилися тільки україномовні, всенародно улюблені пісні: «Сиджу я край віконечка», «Посилала мене мати», «Ой у гаю при Дунаю», «Несе Галя воду», «Ой під вишнею», «Тиша навкруги», «Чом ти не прийшов?» та інші.

У 1979 р. тріо представляло Україну на Євробаченні з піснями «Ой у гаю при Дунаю» та «Несе Галя воду». Згодом виконавці отримали звання заслужених артистів України, а в 2003 р. стали народними артистами України. Група розпалася в 2004 році.

Склад тріо:

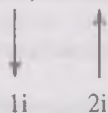
- Валерій Маренич — вокал, гітара, кларнет;
- Антоніна Маренич — вокал, маракаси, гармоніка, бубон, бас-гітара;
- Світлана Маренич — вокал, бубон, гармоніка.

9. Фізкультхвилинка «Танцюємо з піснею».

10. Повторення правил співу. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

11. Виконання пісні. «Од Кисва до Лубен» (українська народна пісня).

Ця пісня має дводольний розмір. Послухайте мелодію та спробуйте тактувати, відтворюючи рукою такі рухи:

12. Виконання творчого завдання з музикування.

А тепер проплескайте у долоні ритмічний рисунок куплету пісні:

п п п і п п п і

Приспів має складніший пунктирний ритм, ніби танцюристи відбивають його ногами. Спробуйте і ви створити ритмічний супровід приспіву, притупуючи ногами.

п п п п п п п і п п п і

Для виконання завдання треба обрати улюблений ударний інструмент. Спробуйте утворити музичний супровід до пісні.

1-й крок — послухати уважно мелодію та відбивати ритмічний малюнок мелодії пісні.

2-й крок — заспівати і заграти одночасно. Визначаємо найкращих виконавців.

13. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Про які жанри української народної пісні йшлося на уроці? Які з них були для вас новими?
- Хто з виконавців народних пісень вразив вас своєю майстерністю?
- Як називають музичний супровід пісні? Чи вмієте ви його створювати? Якщо так, то на яких музичних інструментах? Розкажіть.

14. Домашнє завдання.

Прослухайте три-чотири українські народні пісні та визначте їхні жанри.

Пригадайте пісню, яку ми виконували на уроці, та заспівайте її рідним і друзям.

Розпочніть роботу над музичним проектом «Фольклорний калейдоскоп».

15. Вихід з класу під українську народну пісню «Од Києва до Лубен».

16. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Фольклорний калейдоскоп»

Мета: навчитися знаходити фонограми сучасних обробок народних пісень країн світу у форматі mp3.

Очікуваний результат: диск з улюбленими сучасними обробками пісень або розділ до першого проекту «Моя фонотека».

План створення:

Увага! Цей проект може тривати цілий навчальний рік.

1. Знайдіть з друзями фонограми сучасних обробок народних пісень країн світу, збережіть їх у форматі mp3 в окрему папку на комп'ютері.
2. Дізнайтеся більше про народні пісні різних народів світу.
3. Знайдіть сучасних виконавців народних пісень.
4. Складіть список записаних вами фонограм, спробуйте за допомогою функції «перейменування» зберегти їх у вільному або алфавітному порядку, задавши кожному файлу номер 001, 002... і т.д.
5. Оформте та зробіть обкладинку диска з назвою «Фольклорний калейдоскоп» або створіть окремий розділ у проекті «Моя фонотека».

УРОК 5

Тема. Історія пісні.

Мета. Ознайомити з особливостями композиційної будови вокальної музики, будовою та різновидами пісні, основними особливостями популярної пісні, різновидами музичного супроводу до пісні, ознайомлення з творчістю композитора Д. Крижанівського, творчістю поета Т. Шевченка.

Розвивати вміння учнів уважно слухати музику та висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння знаходити характерні особливості та побудови пісенного жанру.

Виховувати інтерес до слухання вокальних творів відомих пісень, любов до творчості видатного поета Т. Шевченка.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрети Д. Крижанівського, Т. Шевченка.

Основні поняття для засвоєння: композиційна будова (форма) вокальної музики, будова та різновиди пісні, популярна пісня, музичний супровід до пісні.

Твори, що вивчаються на уроці:

- «Рече та стогне Дніпр широкий» (слова Т. Шевченка, музика Д. Крижанівського) у виконанні І. Козловського.
- «Квітка-душа» (слова Д. Гольде, музика К. Меладзе) у виконанні Н. Матвієнко та хору «Берегиня».
- «Рече та стогне Дніпр широкий» (слова Т. Шевченка, музика Д. Крижанівського).

Хід уроку

1. Вхід під марш або під пісню «Рече та стогне Дніпр широкий». Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про історію розвитку жанру пісні з виконанням творчих завдань.

Музика в житті людини відіграє величезну роль, та, мабуть, найважливіше значення має пісня. Звичайно, у кожного є улюблені пісні або улюблений жанр. На Інтернет-сайтах, на хвилях радіо і по телебаченню ви слухаєте пісні за власним вибором. Численні телеконкурси та музичні проекти привертають увагу любителів пісні й допомагають зануритися в чудовий світ музики.

Озирніться довкола: дорослі й діти співають, радіють і плачуть, танцюють та відпочивають разом із піснею.

Творче завдання. Розгляньте ілюстрації і спробуйте визначити жанри пісень, які слухають ці люди: лірична пісня, історична пісня, танцювальна пісня. (Розгляд ілюстрацій, на яких зображено людей, що слухають танцювальну композицію, музику для відпочинку, класичну музику).

Пісня зародилася дуже давно. Ще в античні часи вона була важливим компонентом обрядів: її текст виконували під музичний акомпанемент, супроводжували танцем чи пантомімою. Еллінські поети створили кілька різновидів пісні: *елегія, гімн, культова пісня, застільна пісня, пісня про кохання*.

У музиці Середньовіччя з'явилися нові типи пісні: *канцона, альба, рондо, серенада, балада*, творцями яких були трувери, трубадури, мінезингери. У середньовічній літературі піснею називали також епічні твори про історичних або легендарних осіб («Пісня про Роланда»).

У другій половині XVIII століття всередині пісенних жанрів виокремлюється *пісня-романс* із супроводом клавішного інструмента.

Дата

Клас

Додатковий матеріал

до уроку

Пісенні форми посідають значне місце в опері XVIII століття та інших музично-драматичних жанрах.

У XIX столітті у зв'язку із загальним розквітом ліризму в мистецтві, а також завдяки зростанню інтересу до фольклору пісенні жанри інтенсивно розвиваються, розділившись на власне *пісню* та *романс*. Паралельно з творчістю професійних композиторів розвивається пісенна традиція, представлена поетами, які самі склали мелодії для своїх пісень і самі їх виконували. Так з'явилась *авторська пісня* та *пісня бардів*.

На початку XX століття в багатьох країнах спостерігається піднесення революційної робітничої пісні (серед них — «Інтернаціонал»). У XX столітті з'явилась масова *популярна пісня*, а в країнах Європи та США розвиток естрадної пісні був пов'язаний із мистецтвом *джазу*. Які ж характерні ознаки популярної естрадної пісні та її музичної форми?

Більшість сучасних пісень пишуть у *куплетній* (перший куплет, приспів, другий куплет, приспів) або *простій двочастинній формі* (куплет, приспів).

3. Робота зі схемою.

Куплетна форма містить від трьох до семи частин, які розташовуються приблизно в такому порядку:

A	інструментальний вступ
B	куплет
C	приспів (рефрен)
D	куплет
C	приспів (рефрен)
E	інструментальний програш
C	приспів (рефрен)

Зазначена форма є найпоширенішою в сучасній популярній музиці. Кількість куплетів може трохи змінюватись. Іноді пісні складаються лише з однієї частини, що декілька разів повторюється з незначними варіаціями.

Популярні пісні мають також свої особливості римування. Зазвичай застосовують схеми АВАВ, АВАД.

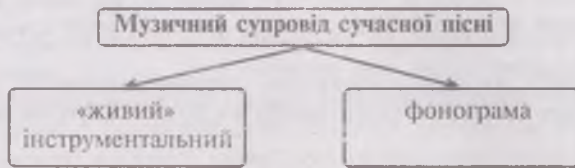
Ви вже знаєте, що кожен музичний твір має певну висоту звучання — **тональність**. Коли тональність незручна для виконання, її можна змінити — підвищити або понизити.

Музичний словничок

Популярна пісня — різновид загальнодоступного пісенного жанру музики, який легко запам'ятовується максимальною кількістю слухачів.

Сучасні пісні співають з інструментальним супроводом (виконує один інструмент, ансамбль чи оркестр) або під фонограму (запис музики, що виконується на електронних музичних інструментах, в електронному варіанті за допомогою новітніх інформаційних технологій).

4. Робота зі схемою.

5. Музичне сприймання. «Реве та стогне Дніпр широкий» (слова Т. Шевченка, музика Д. Крижанівського) у виконанні І. Козловського; «Квітка-душа» (слова Д. Гольде, музика К. Меладзе) у виконанні Н. Матвієнко та хору «Берегиня».

6. Аналіз музичних творів.

1. У якому жанрі написано твори, котрі ми слухали на уроці? Що між ними спільного?

2. З'ясуйте різницю між характером мелодії відомої народної та сучасної естрадної пісні. Про що «розповідає» кожна пісня?

3. Хто виконує ці пісні? Спробуйте визначити типи голосів солістів.

4. Чи сподобалися вам прослухані твори? Чим саме?

5. Складіть невеликий відгук у вигляді есе на пісню, яка вас найбільше вразила.

7. Знайомство з історією створення пісні.

«Реве та стогне Дніпр широкий» — українська народна пісня літературного походження. Автор слів — Тарас Шевченко. Текстом пісні стали дванадцять рядків із балади «Причинна», котру поет написав орієнтовно 1837 року в Петербурзі. Це один з ранніх творів Кобзаря. Музику до пісні, яка згодом стала народною, склав педагог і композитор Данило Крижанівський. Над нотами він зазначив: «Присвячую Марку Кропивницькому».

Коли М. Кропивницький прибув на гастролі з українською трупю в Одесу, Д. Крижанівський показав йому нотний аркуш із присвятою. Загравши мелодію на фортепіано, режисер обійняв гостя і назвав твір шедевром. Незабаром, після однієї з вистав, оркестр і хор почали виконувати цю пісню, і її підхопив увесь зал, люди підвелися... Так уперше прозвучала пісня, яка стала своєрідним гімном українців.

Перші два надруковані накладі збірки пісень з нотами (1884 та 1886 року), де була й ця пісня, конфіскувала поліція. З третьої спроби (вперше разом текст вірша Тараса Шевченка і ноти Данила Крижанівського) збірка була надрукована 1886 року.

8. Виконання творчого завдання.

Розгляньте репродукцію картини М. Бурачека «Реве та стогне Дніпр широкий». Розкажіть про засоби виразності живопису, за допомогою яких художник зобразив бурю на Дніпрі. Поміркуйте, що об'єднує поетичний текст, музику та картину.

9. Відомості про композитора — автора пісні.

Данило Якович КРИЖАНІВСЬКИЙ (1856-1894)

Український педагог, композитор-аматор, який паралельно з викладанням писав музику, здебільшого хорову, а також пісні та романси. До наших днів дійшли хорова ода «Пам'ятник» на вірш О. Пушкіна, хор на слова молитви «Царю небесний», романс «Я жду тебе», пісня «Спи, сладко спи» та інші.

Д. Крижанівський був щиро захоплений мистецтвом талановитого співака М. Кропивницького. Своему улюбленому виконавцю композитор присвятив пісні «Чи у полі, чи у борі» і «Реве та стогне Дніпр широкий», яка здобула широку популярність не лише в Україні, а й за її межами. Цю пісню й досі виконують у всьому світі.

10. Виконання творчого завдання.

Розгляньте картину Д. Агаян «Натюрморт». Які квіти зображено? Яких вони кольорів? Розкажіть про настрій, який створює цей натюрморт.

Поміркуйте, чи можна «озвучити» картину піснею К. Меладзе «Квітка-душа». Охарактеризуйте засоби виразності картини та мелодії цієї пісні.

11. Фізкультхвилинка «Танцюємо разом».

12. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

13. Розучування пісні. «Рече та стогне Дніпр широкий» (слова Т. Шевченка, музика Д. Крижанівського).

14. Виконання творчого завдання.

Розгляньте репродукцію І. Труша «Дніпро під Києвом». Який настрій створює ця картина? Доберіть до неї відповідну музику.

Порівняйте зображення Дніпра на живописному полотні І. Труша і на картині М. Бурачека (с. 38 підручника).

15. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Який музичний жанр ми сьогодні вивчали? Розкажіть про його особливості.
- Хто є авторами творів, які ми слухали?
- Охарактеризуйте засоби музичної виразності сучасної естрадної пісні.
- Розкажіть про основні різновиди музичного супроводу сучасної пісні.
- Що вам найбільше сподобалося на уроці? Опишіть свої враження.

16. Домашнє завдання.

Прослухайте три-чотири сучасні естрадні пісні та визначте, який у них музичний супровід.

Заспівайте пісню, яку ми вивчали на уроці, своїм друзям. Виконайте ілюстрацію до цієї пісні.

17. Вихід з класу під пісню «Рече та стогне Дніпр широкий».

18. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Пісенний Дніпро»

Мета: підібрати пісні, твори живопису, літературні твори, присвячені річці Дніпро.

Очікуваний результат: шкільна газета.

План створення:

У цьому проекті можуть взяти участь учні всього класу або група учнів.

Об'єднайтеся з друзями у три групи.

Перша група «Мистецтвознавці» — підберіть музичні твори: вокальні та інструментальні, в яких згадується Дніпро, дізнайтеся відомості про їхніх авторів і виконавців. Перегляньте візуальні твори мистецтва, в яких зображено цю річку. Доберіть ілюстрації. Оформте центральні статті газети.

Друга група «Літератори» — знайдіть серед літературних творів вірші та оповідання, романи, в яких описується річка Дніпро. Оформте літературну сторінку газети.

Третя група «Географи» — знайдіть географічні відомості про Дніпро та складіть порівняння з іншими річками. Оформте статтю.

УРОК 6

Тема. Гімн — урочиста пісня.

Мета. Ознайомити з особливостями та характерними ознаками жанру «Гімн», дати поняття про його літературну основу та існування нового жанру в літературі, ознайомити учнів з історією створення гімну України, на прикладах урочистої музики розібрати характерні ознаки вокального гімну — як жанру камерно-вокальної музики.

Розвивати вміння учнів уважно слухати музику та надавати характеристику урочистим пісням і музиці урочистого характеру, висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння знаходити спільні риси між музичним мистецтвом та літературою.

Виховувати повагу та шану до слухання головної пісні України — Державного гімну, виховувати ціннісне ставлення до державних символів та творчості українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрети композитора М. Вербицького, П. Чубинського, М. Лисенка, Т. Шевченка.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки жанру «Гімн», літературна основа музики, зв'язок музики та літератури.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Державний гімн України (слова П. Чубинського, музика М. Вербицького).
- «Молитва за Україну» (слова О. Кониського, музика М. Лисенка).
- Гімн студентської молоді «Gaudeamus» («Гаудеамус»).
- «Реве та стогне Дніпр широкий» (слова Т. Шевченка, музика Д. Крижанівського).

Хід уроку

1. Вхід під український марш. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про історію створення жанру «гімн».

Історія гімну дуже давня. Відомо, що гімн як жанрова форма поезії еволюціонував з культових пісень, що завершувалися молитвою до культового божества в Єгипті, Месопотамії, Індії. В Елладі гімн співали на честь Аполлона (пеан), Діоніса (дифірамб) або у вигляді гіпорхеми. У добу Середньовіччя його виконували як хорал. Гімн поширився також і в ренесансно-бароковій Україні (кондак).

У світській традиції гімн пов'язують з урочистими подіями загальнонаціонального значення, з офіційними церемоніями, демонстраціями тощо. Гімн Мартіна Лютера «Ein feste Burg» став бойовою піснею німецьких протестантів; зі співом гімнів йшли битися і війська Кромвеля.

У XVIII столітті гімн існував як жанр літератури і був частиною окремих форм народної пісні та світської поезії (пастораль). На початку XIX ст. у період романтизму були спроби воскресити гімн як твір емоційно насиченої (патетичної) і метрично вільної ліричної форми. В Англії гімни Новаліса перекладав Джордж Макдональд. Одна з цих пісень набула статусу національного символу поряд із прапором та гербом.

Першим у Європі широковідомим національним гімном став британський «God save our Lord the King» («Боже, бережи короля»), хоча він не має офіційного статусу державного гімну. Потім з'яви-

Дата

Клас

Додатковий матеріал

до уроку

лися гімни інших європейських держав. Спочатку більшість текстів виконували на музику британського гімну (наприклад, російський «Боже, Царя храни!», американський «My Country, 'Tis of Thee», гімн Німецької імперії «Heil dir im Siegerkranz», швейцарський «Rufst du mein Vaterland» та інші — всього близько 20 гімнів). Після того, як монархи та парламенти почали затверджувати гімни, у більшості країн було створено власні мелодії. Але гімн Ліхтенштейну — пісня «Oben am jungen Rhein» — і досі виконується під музику англійського гімну.

Музичний словничок

Гімн (грец. *hymnos* — славити, хвалити) — урочистий музичний твір на слова символічно-програмного змісту.

Різновиди гімнів: державні, релігійні, літературні, спортивні й т. ін.

Державний гімн є символом держави (поряд з іншими атрибутами: прапором, гербом тощо).

3. Музичне сприймання. Слова П. Чубинського, музика М. Вербицького. Державний гімн України у виконанні Національного заслуженого академічного народного хору України ім. Г. Вірьовки та Державного симфонічного оркестру України.

4. Аналіз музичного твору.

1. Розкажіть про засоби музичної виразності головної пісні України.

2. Які інструменти виконують твір? Хто співає текст гімну? Охарактеризуйте тембри співацьких голосів.

3. З якими героями України або з якими подіями у вас асоціюється гімн?

4. У чому полягає урочистість Державного гімну? Розкажіть.

5. Історія створення гімну України.

Історія створення українського гімну розпочалася з осені 1862 року. Тоді український етнограф, фолклорист, поет Павло Платонович Чубинський написав вірш «Ще не вмерла Україна», якому в майбутньому судилося стати текстом національного, а згодом — і Державного гімну українського народу. Вірш одразу здобув популярність. Його було опубліковано у львівському журналі «Мета» 1863 року. Михайло Вербицький, захоплений змістом вірша, написав до нього музику. Уперше твір почали виконувати як Державний гімн у 1917 році, а 1939 року він був затверджений як гімн Карпатської України.

Офіційно музичну редакцію Державного гімну Верховна Рада України ухвалила 15 січня 1992 року; слова гімну затверджено «Законом «Про Державний Гімн України» 6 березня 2003 року: «Державним Гімном України є національний гімн на музику М. Вербицького зі словами першого куплету та приспіву твору П. Чубинського».

6. Виконання гімну України.

7. Музичне сприймання. Слова О. Кониського, музика М. Лисенка. «Молитва за Україну» у виконанні Національної заслуженої академічної капели України «Думка»; гімн студентської молоді «Gaudeamus» («Гаудеамус») у виконанні хорової капели Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка.

8. Аналіз музичних творів.

1. Чи сподобалися вам прослухані музичні твори? Розкажіть про свої враження.

2. Опишіть засоби музичної виразності кожного твору.

3. Хто виконував ці урочисті пісні? Розкажіть про характер виконання.

4. Чим відрізняються гімн студентської молоді та твір М. Лисенка «Молитва за Україну»? Що між ними спільного?

5. У чому полягає урочистість обох музичних творів?

9. Легенда про українську пісню.

Про неоціненний дар пісні, яким славиться Україна, народ склав чудову легенду...

Якось Господь Бог вирішив наділити дітей світу талантами. Французи вибрали елегантність і красу, угорці — любов до господарювання, німці — дисципліну й порядок, росіяни — владність, поляки — здатність до торгівлі, італійці — хист до музики...

Обдарувавши всіх, підвіся Господь Бог зі святого трону й раптом побачив у куточку дівчину. Вона була боса, одягнена у вишиванку, руса коса переpletена синьою стрічкою, на голові мала вінок із червоної калини. «Хто ти? Чого плачеш?» — запитав Господь. «Я — Україна, а плачу, бо стогне моя земля від пролитої крові й пожеж. Сини мої на чужині, на чужій роботі, вороги знуцаються з удів та сиріт, у своїй хаті немає правди й волі». — «Чого ж ти не підійшла раніше? Я вже всі таланти роздав... Та є в мене неоціненний дар, який уславить тебе на цілий світ. Це — пісня».

Узяла дівчина-Україна дарунок і міцно притиснула його до серця. Вклонилася низенько Всевишньому і з ясним обличчям та вірою понесла пісню в народ.

10. Відомості про автора гімну.

Олександр Якович КОНИСЬКИЙ (1836-1900)

Український культурний діяч другої половини ХІХ ст., перекладач, письменник, педагог — використав мотиви цієї легенди у вірші «Молитва за Україну». Пізніше поезію було покладено на музику, і вона стала прекрасною урочистою піснею, яка зворушує серця слухачів і дотепер.

11. Фізкультхвилинка «Хвилинка релаксації».

12. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

13. Виконання пісні. «Рече та стогне Дніпр широкий» (слова Т. Шевченка, музика Д. Крижанівського).

Заспіваймо пісню під фонограму. Розучуємо другий куплет пісні. Виконання пісні сольо, групою, хором.

14. Виконання творчого завдання до виконання пісні.

Спробуйте заспівати пісню разом зі своїми друзями. Об'єднайтеся у декілька гуртів та придумайте назву для кожного з них. Виконайте по черзі по одному куплету пісні під фонограму.

15. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Що таке гімн? Назвіть відомі вам різновиди гімнів.
- Розкажіть, що вам запам'яталося з історії створення Державного гімну України. Де і коли виконують Державний гімн?
- Який музичний твір написано за мотивами легенди про дівчину-Україну? Пригадайте, хто його автор.

16. Домашнє завдання.

Послухайте музику, яка зазвичай звучить у вас вдома. Чи були серед прослуханих музичних творів урочисті пісні? Якщо так, то кого або що вони прославляють?

Спробуйте написати гімн своєї родини.

17. Вихід з класу під український марш.

18. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Гімн моєї родини»

Мета: влаштувати конкурс на найкращий гімн родини серед учнів класу.

Очікуваний результат: складання гімну родини.

План створення:

1. Пригадайте визначення гімну. Перегляньте текст декількох гімнів та прослухайте мелодії різноманітних гімнів: гімну спортсменів, студентів, олімпіади, футболу тощо. Для всіх характерні особливі риси: урочиста мелодія, чіткий ритм, нескладна мелодія тощо.
2. Спробуйте з рідними спочатку написати вірш (декілька рядків) про свою родину, текст буде розповідати про вас, традиції сім'ї, обереги і т. ін.
3. Проплескайте ритм вірша, додайте до нього нескладну мелодію в повільному темпі. Запишіть ваш гімн на диктофон у виконанні членів родини.
4. Візьміть участь у конкурсі гімнів родини в своєму класі. Журі визначить найкращих серед них.
5. На сайтах ви зможете знайти фонограму «мінус» урочистої музики, яка, можливо, стане фонограмою гімну вашої родини.

УРОК 7

Тема. Звучить романс.

Мета. Ознайомити з особливостями жанру романсу, його історією розвитку та характерними ознаками романсу як жанру камерно-вокальної музики, розглянути різницю між вокальним та інструментальним романсом, ознайомити учнів з авторами та виконавцями романсів.

Розвивати вміння учнів уважно слухати камерно-вокальну музику та знаходити на слух характерні ознаки романсів, знаходити взаємозв'язок між текстом та характерними засобами музичної виразності твору, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння знаходити спільні риси між видами мистецтва.

Виховувати інтерес до слухання класичної вокальної музики та виконання дитячих пісень українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора М. Глінки.

Основні поняття для засвоєння: поняття «романс», характерні ознаки романсу як жанру камерно-вокальної музики, історія розвитку жанру українського романсу, зарубіжний романс, поєднання жанрів, вокальний та інструментальний романс.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Українська народна пісня «Місяць на небі».
- Романс «Черемшина» (слова *М. Юрійчука*, музика *В. Михайлюка*).
- Романс «Не шебечи, соловейку» (слова *В. Забіли*, музика *М. Глінки*).
- «Музика землі» (слова і музика *А. Житкевича*).

Хід уроку

1. Вхід під романс. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про жанр романсу та історію його розвитку.

Поетія і музика беруть початок з одного джерела — з душі людини, з глибинного світу її почуттів. Інакше хіба могло б виникнути таке диво, як пісня, та ще й лірична? Радісна й журлива, сповнена тривоги і мрій про щастя, вона стала постійним супутником людини.

Термін «романс» виник в Іспанії. Спершу так називали світську пісню, що виконувалася рідною, романською (іспанською), а не латинською мовою, обов'язковою на ті часи в церковному співі. Згодом цей термін поширився у країнах Західної Європи і закріпився за музично-поетичними творами для голосу з інструментальним супроводом.

У західноєвропейській музиці XIX ст. з'явилися перші вокальні цикли Л. ван Бетховена, Ф. Шуберта, Р. Шумана. Вони ознаменували новий етап у розвитку образно-тематичної сфери романсу і визначили появу циклів пісень та романсів.

В Україні вперше до цього жанру звернувся композитор Д. Бортнянський. Коріння українського романсу сягає одноголосних пісень без супроводу в їхніх найкращих лірико-драматичних зразках. Розквіт у XVIII ст. — першій половині XIX ст. ліричної поезії, захоплення інструментальною музикою, зокрема грою на бандурі, гітарі, гусях, фортепіано, сприяли формуванню пісні з супроводом. Термін «пісня-романс» найбільш відповідає сутності жанру, що став перехідним від народної ліричної пісні до романсу.

Дата

Клас

Додатковий матеріал

до уроку

У XIX ст. романс став самостійним та улюбленим видом творчості поетів і композиторів. Романсовий вірш — це невелика лірична поезія, строфічна, з наспівною інтонацією. Мелодія романсу органічно пов'язана з текстом і передає не тільки загальний характер, структуру, а й ритмоінтонацію поетичного твору. Скарбницю світової вокальної лірики неможливо уявити без музично інтерпретованих М. Глінкою поезій О. Пушкіна чи М. Лисенком — лірики Т. Шевченка.

Музичний словничок

Романс (ісп. *romance* — романський) — одностопний камерний вокальний твір з інструментальним супроводом, який виник в Іспанії та набув поширення в інших країнах.

У Росії вже в XIX столітті романс існував як авторська пісня. До його популяризації долучалися й українські поети, які писали російською мовою (Є. Гребінка «Очи чѣрные...»). На межі XIX–XX століть романс поширився в українській ліриці (Леся Українка, Агатангел Кримський та інші). Романс є і в поетичній спадщині Спиридона Черкасенка.

На початку та в середині XX століття всесвітньо відомими стали українські пісні-романси «В саду осіннім айстри білі» (музика і слова народні), «Черемшина» (музика Василя Михайлюка, слова Миколи Юрійчука), «Квітка з полонини» (музика і слова Романа Савицького) та інші.

Цікаво знати, що в українській музиці щодо романсу вживають також термін «солоспів», який буквально означає «пісня, призначена для сольного виконання».

3. Робота зі схемою.

Характерні риси жанру романсу:

- відтворення внутрішнього світу людини, глибини її настроїв, переживань;
- відображення переважно особистих почуттів та думок (*щасливе або нещасливе кохання, туга розлуки, ревності і т. п.*);
- наспівна лірична мелодія, що зближує його з народною ліричною піснею;
- тематика (*мотиви зустрічі, розлуки, краса природи тощо*).

4. Музичне сприймання. *Українська народна пісня «Місяць на небі» у виконанні вокального дуету; романс «Черемшина» (муз. В. Михайлюка, сл. М. Юрійчука) у виконанні Д. Гнатюка; романс «Не щечечи, соловейку» (муз. М. Глінки, сл. В. Забіли) у виконанні А. Солов'яненка.*

5. Аналіз музичних творів.

1. Розкажіть про свої враження від прослуханих українських романсів.
2. Охарактеризуйте засоби музичної виразності кожного твору.
3. Хто виконував ці романси? Розкажіть про тембри співацьких голосів та особливості музичного акомпанементу.
4. Які романси ви знаєте? Пригадайте їхні назви.
5. На що надихнула вас прослухана музика?

6. Виконання творчого завдання до слухання музики.

Розгляньте ілюстрації. З якими романсами вони співзвучні? Розкажіть про засоби виразності живопису, фотографії та українського романсу. (*Споглядання ілюстрацій: із зображенням черемшини, солов'я, вечора з місяцем на небі тощо — за вибором вчителя*).

7. Відомості про виконавців романсів.

Анатолій Борисович СОЛОВ'ЯНЕНКО (1932-1999)

Герой України, всесвітньо відомий український співак (тенор), неперевершений виконавець романсів, українських народних пісень та оперних партій. Широкою стала географія гастролей А. Солов'яненка: Болгарія, Румунія, НДР, Японія, Австралія, Канада... Кілька сезонів він проспівав у нью-йоркському «Метрополітен-опера», де виконав партії в операх Р. Штрауса, Дж. Верді, П. Масканьї. Народні українські пісні в його виконанні стали взірцем майстерності для багатьох українських співаків. Творчість і чудовий голос співака високого оцінювали П. Домінго та Л. Паваротті.

Дмитро Михайлович ГНАТЮК (1925 р.н.)

Український оперний співак (баритон), режисер, педагог. Народний артист України. Перший виконавець хітів 1960-х — пісень «Два кольори» та «Киеве мій». Співак має широкий жанрово-стильовий діапазон та сильний голос, однаковий у всіх регістрах, гнучкий у відтінках. Йому притаманна бездоганна техніка вокалу, дикції, акторської гри. Саме для його голосу написав багато класичних творів композитор О. Білаш. Д. Гнатюк став режисер-постановником багатьох вистав, а з 1988 р. — головний режисер Національної опери України ім. Т. Шевченка.

8. Фізкультхвилинка «Пластична імпровізація — танцюємо романс».

9. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

10. Розучування пісні. «Музика землі». (Слова і музика А. Житкевича).

Знайомство з піснею та її змістом, розучування мелодії першого куплету та приспіву. Виконання першого куплету, приспіву під аккомпанемент інструмента.

11. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Про який музичний жанр ішлося на уроці? Розкажіть про історію його становлення і розвитку.
- Назвіть характерні особливості романсу.
- Імена яких композиторів і поетів пов'язані з жанром романсу?
- Які романси ми слухали на уроці? Хто їх написав і хто виконував?

12. Домашнє завдання.

Послухайте романси, що звучать у супроводі гітари та фортепіано. Охарактеризуйте особливості музичного супроводу кожного твору.

Спробуйте створити шкільний романс у співавторстві з другом (подругою).

13. Вихід з класу під романс.

14. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Українські романси»

Мета: виготовити книжечку «Українські романси» та присвятити її романсам, що були створені в Україні.

Очікуваний результат: буклет.

План створення:

1. Попрацюйте з музичною або електронною енциклопедією. Пригадайте історію розвитку жанру романсу. Знайдіть імена творців романсу та імена видатних виконавців — відомих солістів. Відшукайте їхні портрети та підберіть ілюстрації до змісту романсу. Оформте власний буклет.

Увага! Буклет може бути простим (на дві сторінки) або складним (на три або більше сторінок).

2. Якщо маєте бажання — завдання ускладнюємо:
 - До змісту буклета додайте програму концерту із записаних вами романсів у форматі mp3.
 - Складіть власні романси на відомі вірші або слова, написані вами.
3. Підбираючи матеріал для буклета, можете використовувати українсько-російські, сучасні або старовинні романси.
4. Обирайте і розширюйте тематику буклета! Фантазуйте!

УРОК 8

Тема. Камерний зал. Урок узагальнення знань.

Мета. Ознайомити учнів з прикладами поєднання камерних вокальних жанрів, узагальнити знання з теми камерно-вокальної музики, повторити матеріал з пройденої теми та розширити коло музичних інтересів учнів.

Розвивати вміння учнів уважно слухати музику та висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, впізнавати знайому музику на слух та називати авторів і виконавців камерно-вокального твору.

Виховувати інтерес до слухання класичної музики та виконання дитячих пісень українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок узагальнення знань.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація.

Основні поняття для засвоєння: поєднання камерних вокальних жанрів, повторення вивченого.

Твори, що вивчаються на уроці:

- «Пелюстки старовинного романсу» (слова Л. Костенко, музика В. Камінського) у виконанні О. Пономарьова.
- Український народний романс «Взяв би я бандуру» у виконанні О. Малініна.
- «Чорнії брови, карії очі» (слова К. Думитрашка, музика Д. Бонковського) у виконанні В. Гришка.

Хід уроку

1. Вхід під музику романсу. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Запрошення до віртуальної подорожі у Палац мистецтв.

У Національному Палаці мистецтв «Україна» відкрили малий зал, або концерт-хол. Тут відбуваються камерні концерти, звучать пісні, романси та популярні естрадні пісні.

3. Музичне сприймання. «Пелюстки старовинного романсу» (слова Л. Костенко, музика В. Камінського) у виконанні О. Пономарьова; український народний романс «Взяв би я бандуру» у виконанні О. Малініна; «Чорнії брови, карії очі» (слова К. Думитрашка, музика Д. Бонковського) у виконанні В. Гришка.

4. Аналіз музичних творів.

1. Розкажіть про свої враження від прослуханих творів.
2. До якого жанру належать ці твори? Назвіть імена виконавців.
3. Охарактеризуйте засоби музичної виразності кожного твору і тембри голосів виконавців.
4. Визначте характер мелодії кожного твору.
5. Який твір вам сподобався найбільше? Чим саме?

5. Фізкультхвилинка «Пластичне інтонування».

6. Конкурс «Найкращий виконавець».

За поданою ілюстрацією впізнайте пісню та виконайте її під фонограму.

(Вчитель демонструє ілюстрації до вивчених пісень. Учні впізнають пісні та виконують за бажанням частину пісні).

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал _____

до уроку _____

7. Конкурс «Знавці музичного мистецтва».

Дайте відповіді на різнорівневі запитання:

2 бали	• Урочистий музичний твір на слова символічно-програмного змісту — це: а) романс; б) пісня; в) гімн.• Рефрен у пісні — це: а) вступ; б) приспів; в) куплет.• Веснянки, щедрівки, гаївки, колядки відносяться до пісень: а) календарно-обрядових; б) родинно-обрядових; в) ліричних.
3 бали	• Широко і звучно під супровід народних інструментів або а капела виконують пісні в манері: а) народній; б) академічний; в) естрадний.• Вокальний цикл «Прекрасна мельниківна» написав композитор: а) М. Лисенко; б) Ф. Шуберт; в) В. Моцарт.• Російський композитор, викладач вокалу, засновник власного методу навчання співу: а) С. Рахманінов; б) М. Глінка; в) М. Мусоргський.• Одним із перших серед оперних співаків зафіксував основну частину свого репертуару на грамофонних платівках: а) Л. Паваротті; б) Е. Карузо; в) Х. Каррерас.
4 бали	• Жанр п'єси притаманний таким видам мистецтва: а) живопису, скульптурі, архітектурі; б) літературі, музиці, театру; в) театру, хореографії, цирку.• Вокальний стиль бельканто пов'язаний з виникненням жанру: а) пісні; б) симфонії; в) опери.• Контральто — це співацький голос: а) низький чоловічий; б) високий жіночий; в) низький жіночий.

або дайте відповіді на тестові завдання:

Питання до теми «Жанри камерно-вокальної музики»

1. Широко та звучно під супровід народних інструментів або без супроводу виконують пісні в манері:

- народній академічний естрадний

2. Одним із перших серед оперних співаків зафіксував основну частину свого репертуару на грамофонних платівках:

- Л. Паваротті Е. Карузо Х. Каррерас

3. Російський співак, викладач вокалу, засновник власного методу навчання співу:

- С. Рахманінов М. Глінка М. Мусоргський

4. Жанри народної музики називають:

- музичний фольклор розважальна музика
 музика до кіно

5. Рефрен у пісні — це:

- вступ приспів куплет

6. Цикл «Прекрасна мельниківна» написав композитор:

П. Чайковський Ф. Шуберт Й. Бах

7. Жанр п'єси притаманний таким видам мистецтва:

живопису, скульптурі, архітектурі
 літературі, музиці, театру хореографії, цирку

8. Вокальний стиль бельканто пов'язаний з виникненням жанру:

пісні симфонії опери

9. Контральто — це голос:

низький чоловічий високий жіночий
 низький жіночий

10. Веснянки, шедрівки, гаївки, колядки належать до пісень:

календарно-обрядових родинних
 ліричних

11. Вокальна, інструментальна, вокально-інструментальна музика, створена для виконання малим складом музикантів у невеликих приміщеннях, має назву:

симфонічна камерна хорова

12. Невеликий за обсягом вірш та музичний твір для сольного співу ліричного характеру з інструментальним акомпанементом:

романс гімн ода

Скільки правильних відповідей? Це ваші справжні досягнення в Країні музики!

Поставте собі оцінку:

8. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Моя фонотека» (продовження)

Мета: навчитися знаходити фонограми музичних творів і зберігати їх у форматі mp3.

Очікуваний результат: диск з улюбленими творами різних жанрів.

План створення:

Увага! Цей проект є продовженням першого.

1. Знайдіть з друзями музичні твори та їхні сучасні обробки, які слухали на уроках, збережіть їх у форматі mp3 в окрему папку на комп'ютері.
2. Складіть список записаних вами фонограм, спробуйте за допомогою функції «перейменування» зберегти їх у вільному або алфавітному порядку, задавши кожному файлу номер 001, 002... і т.д.
3. Оформте обкладинку диска з назвою «Моя фонотека».

Тема 2. ЖАНРИ ХОРОВОЇ МУЗИКИ

УРОК 9

Тема. Хорова музика.

Мета. Ознайомити з особливостями хорової музики та поняттям «хорова музика», історією її розвитку та характерними ознаками, ознайомити учнів з поняттям розподілу голосів у хорі, пригадати різновиди хорових колективів, пригадати знайомі хорові жанри, ознайомити з творчістю дитячого колективу — хору хлопчиків «Libera» (Лондон).

Розвивати вміння учнів уважно слухати хорову музику та знаходити на слух характерні ознаки хорової музики, знаходити взаємозв'язок між текстом та характерними засобами музичної виразності твору, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору.

Виховувати інтерес до слухання класичної хорової музики та виконання дитячих пісень українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок введення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора Й. Пахельбеля.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки жанрів хорової музики, історія розвитку хорової музики, поняття «хорова музика».

Твори, що вивчаються на уроці:

- «Свят» («*Sanctus*») на основі канону Й. Пахельбеля, «Завжди з тобою» (*Always With You*) у виконанні хору хлопчиків «Libera» (Лондон).
- «Тихо над річкою» (слова С. Черкасенка, музика П. Батюка).

Хід уроку

1. Вхід під хоровий твір у виконанні ансамблю «Libera» (Лондон). Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про історію розвитку хорової музики.

Ми часто чуємо вислів: співати хором — це справжнє мистецтво. Коли ж розпочалася історія хорового виконання?

У Стародавній Греції музика звучала в театральних виставах, а декламація змінювалася співом хору.

Голоси співаків розрізняли за висотою звучання — регістрами: *netoide* — високі, *mesoide* — середні, *iroide* — низькі.

За часів Ранняго Середньовіччя в кожній церкві були хори півчих. Відомо, що до епохи Відродження професійне хорове виконавство було пов'язане тільки з церквою.

У ранній хоровій церковній музиці був поширений «знаменний розспів» (замість нот вокальні хорові твори записували знаками — «знаменами» або «крюками»).

У XIV—XV ст. почав активно розвиватися багатоголосний спів. Мелодію, яку виконували співаки, назвали хоровою партією. Для цієї епохи характерні три-чотириголосні хори, а пізніше — шести-восьмиголосні.

Із XVII—XVIII ст. з'явився усталений розподіл голосів у хорі на чотири основні партії.

Дата

Клас

Додатковий матеріал

до уроку

3. Робота зі схемою.

ДИСКАНТИ	АЛЬТИ	ТЕНОРИ	БАСИ

Відтоді хор стає невід'ємним учасником опери. З'являються також світські капели, що пов'язано з розвитком жанрів **ораторії, кантати, хорових концертів** тощо.

Музичний словничок

Хорова музика — музичні твори, призначені для хорового виконання.

Хоровий спів буває *одноголосний* та *багатоголосний*, з музичним супроводом або без нього (*а капела*). Це наймасовіший вид музичного мистецтва.

А чи популярна церковна хорова музика сьогодні? Чи можна її почути у концертних залах?

Послухайте сучасні хорові композиції.

4. Музичне сприймання. *«Свят» («Sanctus») на основі канону Й. Пахельбеля, «Завжди з тобою» (Always With You) у виконанні хору хлопчиків «Libera» (Лондон).*

5. Аналіз музичних творів.

1. Розкажіть про свої враження від музики.
2. До якого жанру належать ці твори? Охарактеризуйте тембри голосів виконавців.
3. Визначте характер мелодії творів та опишіть засоби музичної виразності: лад, темп, динаміку, гармонію.
4. Розкажіть про музичний супровід кожного твору.

6. Відомості про виконавців хорових творів.

«Libera» — це хор хлопчиків з англійської парафії в південному Лондоні (церкви святого Філіпа). Назва хору походить від назви однієї з пісень, що перекладається з латини як «вільний».

З 1988 р. колектив, склад якого періодично змінюється, випустив серію альбомів з аранжуваннями церковних класичних творів, а також власних композицій керівника колективу.

Хормейстер співочої групи — Роберт Прайзман. Хор налічує близько сорока хлопчиків у віці від семи до шістнадцяти років.

Музика *«Libera»* має своє особливе звучання. Хор часто поєднує елементи григоріанського розспіву, музику композиторів-класиків (таких як Дебюссі, Бетховен, Пахельбель) і стиль «нюу ейдж». У своїх композиціях *«Libera»* використовує цілий ряд музичних інструментів та електронний супровід.

7. Фізкультхвилинка «Хвилинка релаксації».

8. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

9. Розучування пісні. *«Тихо над річкою» (слова С. Черкасенка, музика П. Батюка).*

Знайомство з піснею та її змістом, розучування мелодії першого куплету та приспіву. Виконання першого куплету, приспіву під акомпанемент інструмента.

10. Виконання творчого завдання до виконання пісні.

Візьміть кольорові олівці та намалуйте обкладинку до диска з обробками пісні «Тихо над річкою».

11. Виконання творчого завдання до виконання пісні.

Пограйте з друзями в гру «Диригент». Проспівайте хором перший куплет пісні «Тихо над річкою». Один із вас буде диригентом та рухами показуватиме темп і характер вашого співу.

Розгляньте ілюстрації. Яка з них повніше розкриває зміст пісні? Обґрунтуйте свою думку. (*Демонстрація пейзажних ілюстрацій із зображення різних явищ природи, в тому числі і зображення вечора на річці*).

12. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Про яку сторінку музичного мистецтва сьогодні йшлося на уроці? З якою музикою ми ознайомилися?
- Що вам найбільше запам'яталося з історії розвитку хорового мистецтва?
- На які партії розподілялися голоси в хорі у XVII–XVIII століттях?
- Назвіть жанри хорової музики.

13. Домашнє завдання.

Які хорові твори ви слухаєте вдома? Порівняйте їх із церковним співом.

Запишіть хорові твори, які вам найбільше сподобалися, для своєї фонотеки.

14. Вихід з класу під хоровий твір у виконанні ансамблю «Libera».

15. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Хоровий електронний кошик»

Мета: здійснювати підбір і запис хорових творів, їхні професійні та сучасні обробки у форматі mp3.

Очікуваний результат: диск із записами хорових творів.

План створення проекту:

Цей проект може стати окремим диском або продовженням першого проекту. Його виконують як індивідуально, так і в парі чи групою.

Варіант групового проекту:

Перша група «Хормейстери» — підбирає фонограми хорових творів: народна пісня у хоровому виконанні, народна пісня в професійній обробці.

Друга група «Сучасники» — підбирає сучасні обробки народних пісень у виконанні сучасних естрадних хорових колективів або сучасних гуртів.

Обидві групи записують диск у форматі mp3. Виготовляють обкладинку диска.

УРОК 10

Тема. Видатні імена в хоровому мистецтві.

Мета. Ознайомити з історією розвитку хорового мистецтва в Україні, етапами розвитку хорового виконавства в Україні, ознайомити учнів з різновидами хорових колективів, видатними іменами в хоровому українському мистецтві.

Розвивати вміння учнів уважно слухати хорову музику та на слух відрізнити звучання й типи хорових колективів, голоси виконавців, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханих хорових творів, розвивати вміння знаходити спільні риси між сольними та хоровими творами. Виховувати інтерес до слухання хорової музики українських класиків та виконання дитячих пісень українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрети композиторів хорових творів України: Д. Боргнианського, А. Веделя, М. Березовського, М. Лисенка, К. Стеценка, М. Леонтовича та С. Людкевича.

Основні поняття для засвоєння: різновиди хорових колективів, хорова енциклопедія виконавства, історія розвитку хорового жанру в Україні, видатні хорові колективи.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Українська народна пісня «Дударик» (обр. М. Леонтовича) у виконанні Національного заслуженого академічного народного хору України імені Г. Вірьовки.
- «Тихо над річкою» (слова С. Черкасенка, музика П. Батюка) у виконанні Львівської державної хорової капели «Дударик».
- «Тихо над річкою» (слова С. Черкасенка, музика П. Батюка).

Хід уроку

1. Вхід під пісню «Тихо над річкою». Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про розвиток хорового виконавства в Україні.

Як розвивалося хорове мистецтво в Україні та які видатні імена пов'язані з ним? На українських землях хоровий спів відомий з часів Київської Русі, де хорові колективи існували в монастирях і при княжих дворах. В XI столітті хорового співу навчали в жіночій монастирській школі у Києві. На сході країни хорова музика була тісно пов'язана з церквою. Пісні виконували без супроводу музичних інструментів, тому тривалий час музика для хору залишалася *a cappella*.

Наприкінці XVI століття в Україні виник новий тип церковного співу — багатоголосний ансамблевий (хоровий) **партесний спів**. Хорові колективи були організовані церковними братствами; кращі з них — у Києві, Львові, Луцьку. Особливо відзначався хор Києво-Могилянської академії чисельністю понад 300 осіб.

Основним жанром професійної музики того часу став одночастинний **партесний концерт**. Кількість голосів варіювалася від простого три-чотириголосся до восьми-дванадцятиголосся. Серед найвидатніших композиторів партесної музики в Україні — Микола Дилецький, Симеон Пекалицький, Іван Домарацький, Герман Левицький. У той час в західноєвропейській музиці подібним до партесного концерту став *concerto grosso*.

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал _____

до уроку _____

Пізніше, у другій половині XVIII століття, з'являється новий жанр духовного хорового циклічного концерту і нові імена композиторів: Максим Березовський, Дмитро Бортнянський та Артем Ведель, які затвердили чотириголосний спів.

(Демонстрація портретів: Д. Бортнянського, А. Веделя, М. Березовського.)

Розвиток світської хорової музики в Україні почався в першій половині XIX століття. Величезним внеском у неї стала творчість Миколи Лисенка — автора хорово-оркестрових кантат та хорових обробок народних пісень.

Після Лисенка визначними творцями хорової музики були: Микола Леонтович, Кирило Стеценко, Олександр Кошиць, Станіслав Людкевич, Пилип Козицький та ін.

(Демонстрація портретів: М. Лисенка, К. Стеценка, М. Леонтовича, С. Людкевича.)

3. Робота зі схемою.

СТОРІНКИ РОЗВИТКУ ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ

Період часу	Жанри хорової музики
Кінець XVI століття	Партесний концерт
Друга половина XVIII століття	Духовний циклічний концерт
Перша половина XIX століття	Світська хорова музика <i>(хорово-оркестрові кантати та хорові обробки народних пісень)</i>

З кінця XIX — початку XX століття в Україні розпочато організацію хорових колективів. Найкращі з них виступали за кордоном: Українська республіканська капела та Український національний хор на чолі з О. Кошицем — у Західній Європі й Північній Америці, київський хор «Думка» — у Франції та ін.

У XX столітті при будинках культури повсюдно організовувались любительські хори. Так з'явилися провідні хорові колективи України, відомі й сьогодні: Національна заслужена академічна капела України «Думка», Національний заслужений академічний народний хор України ім. Григорія Вірьовки, Академічний хор ім. Платона Майбороди Національної радіокомпанії України, Муніципальний камерний хор «Київ», Львівська державна хорова капела «Дударик», хор «Трембіта» (Львів), Закарпатський народний хор та багато інших.

4. Музичне сприймання. *Українська народна пісня «Дударик» (обр. М. Леонтовича) у виконанні Національного заслуженого академічного народного хору України імені Г. Вірьовки; «Тихо над річкою» (слова С. Черкасенка, музика П. Батюка) у виконанні Львівської державної хорової капели «Дударик».*

5. Аналіз музичних творів.

1. Розкажіть про ваші враження від прослуханих творів.
2. До якого жанру належать ці твори?
3. Порівняйте виконання пісні літературного походження та української народної пісні. Що є спільним, а що відмінним у їхньому звучанні?
4. Охарактеризуйте тембри голосів виконавців кожного твору.
5. Визначте характер мелодії та опишіть засоби музичної виразності обох творів.

6. Відомості про виконавців романсів.

Національний заслужений академічний народний хор України ім. Г. Вірьовки

Відомий український колектив, заснований 1943 року. Організатором і першим керівником був Григорій Гурійович Вірьовка, ім'я якого колектив носить із 1965 року.

До складу хору увійшли 134 виконавці: 84 хористи, 34 артисти оркестру, 16 артистів балету.

У хорі сформувався спосіб відкритої співочої манери, яка відповідає народній. Пісні на слова Т. Шевченка «Реве та стогне Дніпр широкий», «Думи мої», «Заповіт» давно стали візитною карткою колективу.

У 1965 р. хор очолив Анатолій Авдієвський, за якого були створені блискучі програми українських народних пісень (понад 500), а також колядок і щедрівок. У колективі існує творча лабораторія з автентичного виконання народної пісні. Це фольклорна група, яка систематично записує і розшифровує народні пісні, організовує серії самостійних концертів.

Національна заслужена академічна капела України «Думка»

Створена у 1919 році в Києві. Від 1920 і до 1997 року була відома як Державна українська мандрівна капела (від початкових літер і походить назва «Думка»). Цей колектив заклав основи професійного хорового виконавства і став взірцем акапельного співу в Україні.

Капела має славетну історію — в різні часи тут працювали найвидатніші українські хорові диригенти: Н. Городовенко, М. Вериківський, О. Сорока, П. Муравський, М. Кречко та інші. З 1984 року «Думку» очолює народний артист України, член-кореспондент Академії мистецтв України, голова хорового товариства України ім. М. Леонтовича, професор Євген Савчук.

У репертуарі капели — майже всі світові шедеври для хору з оркестром: «Missa solemnis» та симфонія №9 Л. ван Бетховена, «Реквієм» Дж. Верді, ораторія «Пори року» Й. Гайдна, «Реквієм» А. Шнітке і «Credo» К. Пендереського та ряд концертів а cappella.

«Думка» — це високопрофесійний хор, найскладніші сучасні твори вона виконує з дивовижною легкістю.

Музичний словничок

Народний хор — колектив виконавців, який виконує народні пісні в автентичній манері.

Академічний хор — колектив виконавців, який виконує хорові твори в академічній (класичній) манері співу.

Естрадний хор (шоу-хор) — колектив виконавців, який поєднує у своїх виступах хоровий спів і хореографію, інколи в контексті певного сюжету.

7. Виконання творчого завдання до слухання музики.

Уважно розгляньте ілюстрації. Визначте, де зображено народний, де — академічний, а де — естрадний хоровий колектив.

8. Відомості про манери виконання.

Особливістю народної манери виконання є специфічний характер співочого звуку, імпровізаційність, варіаційність, наявність підголосків, використання натурального регістрового звучання голосів у хорі. У репертуарі народного хору провідне місце займають здебільшого різноманітні пісенні жанри.

Академічний (або класичний) спів характеризується певною штучністю звуковидобування і поділяється на три основні стилі: *кантиленний* — наспівний, коли звук ллється плавно, без переривання звучання; *декламаційний* — наближений до інтонацій мовлення;

колоратурний — наближений до кантиленного, але збагачений віртуозними прикрасами, пасажами тощо.

9. Гра «Музична вікторина».

Послухайте уважно декілька уривків у виконанні хорових колективів. Ваше завдання:

- вирізнити манеру співу (народна чи академічна);
- визначити вид хор: (жіночий, чоловічий, дитячий, мішаний);
- вид виконання (а капела чи з інструментальним супроводом).

Позмагайтеся з друзями, хто найкраще впорається із завданням.

10. Фізкультхвилинка «Танцюємо разом».

11. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

12. Виконуємо пісню. «Тихо над річкою» (слова С. Черкасенка, музика П. Батюка).

Спочатку заспівуйте пісню в академічній манері хором, а тоді оберіть трьох солістів: кожен з них буде виконувати по куплету, а весь клас — приспів.

13. Виконання творчого завдання до виконання пісні.

Спробуйте заспівати пісню разом зі своїми друзями. Об'єднайтеся у декілька гуртів та придумайте назву для кожного з них. Виконайте по черзі по одному куплету пісні під фонограму.

14. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Пригадайте історію становлення хорового співу.
- Що ви знаєте про розвиток хорового співу в Україні?
- Дайте визначення манерам хорового співу.
- Назвіть авторів та виконавців творів, які ми слухали.
- Чим, на вашу думку, хоровий спів відрізняється від сольного та ансамблевого?

15. Домашнє завдання.

Чи вміє ваша родина співати хором? Спробуйте разом виконати кілька народних пісень.

Розпочніть роботу над створенням власної міні-енциклопедії хорового виконавства.

16. Вихід з класу під пісню «Тихо над річкою».

17. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Хорова енциклопедія»

Мета: навчитися знаходити та вибирати необхідну інформацію для оформлення електронної або паперової міні-енциклопедії.

Очікуваний результат: міні-енциклопедія (паперова або електронна на вибір).

План створення:

Цей проект вам допоможуть створити друзі та дорослі. Об'єднайтеся з друзями у три групи:

Перша група «Хорознавці» — відшукайте інформацію в підручнику або музичній енциклопедії про відомі хорові колективи країни, виокремте видатні імена керівників, твори композиторів, історію розвитку колективів.

Друга група «Художники» — придумайте оформлення вашої міні-енциклопедії, відшукайте портрети та фотоматеріали виступів колективу.

Третя група «Кінорежисери» — за бажанням ця група може збирати кліпи та відеовиступи колективів і записувати їх у форматі WAV.

УРОК 11

Тема. Співає хор.

Мета. Ознайомити з особливостями хорової музики, видами хорів та хоровими партіями, ознайомити учнів з розташуванням голосів в хоровому колективі на сцені, запам'ятати характеристику тембрів голосів, ознайомити учнів з творчістю А. Веделя, С. Рахманінова.

Розвивати вміння учнів уважно слухати хорову музику та надавати характеристику засобам музичної виразності творів та розвивати вміння на слух розпізнавати тембри співочих голосів.

Виховувати інтерес до слухання класичної хорової музики та виконання дитячих пісень українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрети композиторів А. Веделя, С. Рахманінова.

Основні поняття для засвоєння: види хорів, хорова партія, розташування голосів на сцені, характеристика тембрів голосів.

Твори, що вивчаються на уроці:

- А. Ведель. «Многії літа». Херувимська пісня №7 у виконанні академічного хору.
- С. Рахманінов. «Богородице Дева, радуйся» у виконанні академічного хору.
- «Веселкова пісня» (слова О. Кононенка, музика О. Жилінського).

Хід уроку

1. Вхід під пісню «Веселкова пісня». Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда про види хорів.

Хорова енциклопедія розповість нам не тільки про видатних діячів хорового мистецтва, а й про велике розмаїття й типи хорів. Зайдімо на блог любителів хорового співу. Погляньте — тут ми знайдемо відповіді на декілька питань...

3. Робота зі схемою.

ВИДИ ХОРІВ

1. **Хорові колективи за складом виконавців:**

- **Чоловічий** — складається з тенорів (I та II партії) і басів (баритони й басы).
- **Жіночий** — складається із сопрано й альтів (поділяються на I та II партії).
- **Дитячий** — поділяється на сопрано (дисканти) й альти.
- **Хор хлопчиків та юнаків** — хлопчики поділяються на дисканти й альти, юнаки — на тенори та басы.
- **Мішаний** — поділяється на сопрано, альти, тенори та басы (можуть бути поділені на баритони та басы).

2. **Хорові колективи за кількістю виконавців:**

- **Малий** (мінімальна кількість — 12 осіб) — виконує переважно камерні хорові твори, зазвичай малої форми.
- **Середній** (25–35 осіб) — виконує складніші твори.
- **Великий** (50–60 осіб) — виконує будь-які хорові твори.
- **Хоровий масив** (60–120 осіб) — використовується переважно в оперних театрах.
- **Зведений хор** (від кількох сот осіб) — використовується для виконання урочистих творів.

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал _____

до уроку _____

3. Хорові колективи за манерою співу:

- Академічний хор.
- Народний хор.

4. Хорові колективи за статусом:

- Професійний — складається із професійних співаків та веде регулярну концертну діяльність.
- Аматорський — об'єднує людей, для яких спів у хорі — це хобі (при палацах культури, клубах, організаціях, навчальних закладах).
- Церковний — бере участь у церковних службах.
- Навчальний — існує в музичних навчальних закладах (консерваторіях, музичних училищах, інститутах мистецтв тощо).
- Оперний — бере участь в оперних спектаклях.

Основні хорові партії мають свої назви:

жіночі: *сопрано, альти;*

чоловічі: *тенори й баси.*

4. Робота зі схемою.

РОЗТАШУВАННЯ СПІВАКІВ У ХОРІ НА СЦЕНІ

Тенори

Баси і баригони

Сопрано

Альти

Диригент

Музичний словничок

Основні види хорових колективів: за складом — *чоловічий, жіночий, дитячий (а також хлопчиків або юнаків), мішаний*; за кількістю — *малий, середній, великий, зведений*; за манерою співу — *академічний та народний.*

Назви хорових голосів: *жіночі — сопрано, альти; чоловічі — тенори й баси.*

Послухаймо музику разом з нашими друзями на фестивалі хорового мистецтва у Києві.

5. Музичне сприймання. *А. Ведель. «Многії літа». Херувимська пісня №7 у виконанні академічного хору; С. Рахманінов. Хор «Богородице Дева, радуйся» у виконанні академічного хору.*

6. Аналіз музичних творів.

1. Розкажіть про особливості виконання прослуханих творів.
2. Спробуйте визначити види хорових колективів за складом виконавців.
3. У якій манері виконується кожен твір?
4. Охарактеризуйте засоби виразності цих творів (темп, лад, динаміку, регістр).
5. Чи можна «побачити» музичний образ, який створили композитор і виконавці?
6. Спробуйте порівняти ці твори: що в них спільного та відмінного.

7. Відомості про авторів хорових творів.

Артем Лук'янович ВЕДЕЛЬ (1767–1808)

Український композитор, диригент, співак, скрипаль. Його твори тривалий час були заборонені й поширювалися в рукописах, проте їх

знали й виконували, незважаючи на заборону. На сьогодні відомо близько 80 музичних творів, серед них 31 хоровий концерт, шість тріо (зокрема «Покаянія отверзи ми двери»), дві літургії Іоанна Златоустого, Всеношна та один світський кант. Більшість концертів Веделя написані на слова псалмів, зазвичай благального, скорботного характеру, в яких розповідається про тяжку долю людини, котрій допікають злі сили. Композитор дотримувався традицій партесного співу. Концерти багаточастинні (зазвичай складаються з трьох чи чотирьох частин), мають спільну тематику. Мелодика Веделя виразна, охоплює значний діапазон і тісно пов'язана зі словом, а зв'язки з давньоукраїнською монодією та українським фольклором надають їй наспівного характеру.

Сергій Васильович РАХМАНІНОВ (1873–1943)

Російський композитор, піаніст і диригент. У його доробку є багато вокальних та хорових творів: понад 80 романсів, **вокально-симфонічні поеми** «Дзвони», «Весна» та інші. Особливої уваги заслуговують хорові духовні композиції композитора: шестиголосний мотет «Deus meus», духовний концерт «В молитвах неусыпающую Богородицу» (1893 р.), «Літургія св. Іоанна Златоуста» та відомий твір духовної музики «Всеношное бдение» (1915 р.) та інші.

Творчий шлях *Сергія Рахманінова* неодноразово перетинався з культурно-мистецьким життям Києва та інших міст України. Наприклад, у 1893 році, перебуваючи в Україні, композитор диригував своєю першою оперою — «Алеко». Композитора дуже зацікавила поезія Т. Шевченка, на вірші якого він згодом написав романси (у вільному перекладі російського поета Олексія Плещеева) — «Дума» і «Полюбила я на печаль свою» та інші.

Твори С. Рахманінова, які втілюють в оригінальній формі церковний спів російської православної церкви, написані для мішаного хору і виконуються без музичного супроводу.

8. Виконання творчого завдання.

Уважно роздивіться ілюстрацію, що зображає православний храм. У чому, на вашу думку, особливості його архітектурної будови? Чи є спільні риси між музикою С. Рахманінова та архітектурними особливостями споруди? Доведіть.

Розгляньте уважно давню ікону, на якій зображено Пресвяту Богородицю. Цей лик Богородиці (Діви Марії, Матері Божої, Марії) ми бачимо на багатьох іконах. Володимирська ікона Божої Матері, знана теж як Вишгородська — відома чудодійна православна ікона. Зараз вона знаходиться у Третьяковській галереї у Москві. За народними переказами, ікона була подарована Києву від Константинополя. Київський князь Юрій Долгорукий помістив її у Вишгороді, спорудивши для цього спеціальний храм.

Яким із музичних творів, що звучали на уроці, можна «озвучити» ікону?

(Споглядання ікони «Володимирська ікона Божої Матері» — найшанованішого зображення Богоматері на Русі. Візантія. XII ст.).

9. Фізкультхвилинка «Відпочиваємо разом».

10. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

11. Розучування пісні. «Веселкова пісня» (слова О. Кононенка, музика О. Жилінського).

Знайомство з піснею та її змістом, розучування мелодії першого куплету та приспіву. Виконання першого куплету, приспіву під акомпанемент інструмента.

12. Виконання творчого завдання до виконання пісні.

Мелодія пісні має не тільки танцювальний характер, а й певні особливості руху мелодії та ритму. Оберіть музичний інструмент та створіть з друзями ритмічний супровід до пісні.

Перша група буде створювати однаковий ритм (остинато) за допомогою ніг та рук. Дві перші ноти вистукуйте ногами П, одну ноту плескайте у долоні І. Вийде ось так: П І

13. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Який настрій викликала у вас музика, що звучала на хоровому фестивалі?
- З якими різновидами хорів ми ознайомилися? Що вам запам'яталось?
- Які музичні твори виконували видатні хорові колективи?
- В чому особливість звучання церковного хору?
- Які хорові голоси бувають у хорі?
- Чий образ ми бачили на іконі та почули в музиці? Розкажіть.
- Який хоровий твір вам запам'ятався найбільше? Чому?

14. Домашнє завдання.

Послухайте хорові композиції. Хто їх виконує? Пригадайте прізвища композиторів, які писали хорові твори.

Створіть сценарій шкільного свята хорової творчості.

15. Вихід з класу під пісню «Веселкова пісня».

16. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Звучить хор»

Мета: навчитися організовувати опитування учнів класу та писати сценарій шкільного конкурсу на найкращого знавця хорової пісні.

Очікуваний результат: шкільний конкурс «Звучить хор».

План створення:

Проект колективний. Об'єднайтеся з друзями у три групи.

Перша група «Журналісти» — проведіть бліц-опитування класу з метою визначення улюблених хорових пісень. Підготуйте статтю, дані опитування оформте в діаграми.

Друга група «Сценаристи» — придумайте сценарій шкільного конкурсу на найкращого знавця хорової пісні, долучіть дані першої групи до свого сценарію. Підготуйте ведучих конкурсу.

Третя група «Музиканти» — знайдіть інформацію про улюблені пісні класу, підготуйте фонограми цих пісень та запитання до конкурсу знавців.

УРОК 12

Тема. Знайомтесь: кантата.

Мета. Ознайомити з жанром кантати та характерними її ознаками на прикладах зарубіжної та вітчизняної кантати, розглянути композиційну будову (форму) кантати, ознайомитися з історією розвитку музичного жанру, ознайомити учнів з творчістю С. Прокоф'єва.

Розвивати вміння учнів уважно слухати музику кантати та знаходити характерні особливості та ознаки жанру, надавати характеристику засобам музичної виразності твору, знаходити відповідність між текстом та музикою, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння знаходити спільні риси між видами мистецтва.

Виховувати інтерес до слухання класичної вокальної музики та виконання дитячих пісень українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора С. Прокоф'єва.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки жанру кантати, зарубіжна та вітчизняна кантата, композиційна будова (форма) кантати.

Твори, що вивчаються на уроці:

- С. Прокоф'єв. Кантата «Олександр Невський» (фрагменти) у виконанні хорової капели та оркестру, диригент Є. Світланов.
- «Веселкова пісня» (слова О. Кононенка, музика О. Жилінського).

Хід уроку

1. Вхід під марш. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про кантату російського композитора С. Прокоф'єва, зміст літературної та історичної основи.

5 квітня 1242 року відбулося так зване Льодове побоїще — битва новгородців і володимирців під проводом Олександра Невського проти німецьких лицарів на льоду Чудського озера.

На світанку лицарі-хрестоносці вишикувалися «клином», вістря якого було спрямоване на русичів. На флангах бойового строю розташувалися закуті у важкі лати лицарі, а посередині — легкоозброєні воїни.

Олександр Невський протиставив стереотипній тактиці хрестоносців нове розташування військ. Так, основні сили він зосередив не в центрі, а на флангах. Попереду розмістив передовий полк із легкої кінноти, лучників і прашників, а князівська кінна дружина ховалася в засідці за лівим флангом.

Обрана позиція була вигідна тим, що хрестоносці, котрі наступали з відкритого льоду, не мали можливості визначити розташування, чисельність і склад війська О. Невського. Таким чином, фланги руського бойового строю («крила») не дозволили ворогам розвинути успіх операції. Німецький «клин» виявився затиснутим. У цей час дружина Олександра завдала удару з тилу. Лід під вагою збитих у купу важкоозброєних лицарів почав тріщати. Деяким лицарям вдалося прорвати кільце оточення; вони намагалися врятуватися втечею, але багато з них потонуло. Новгородці гнали втікачів по льоду Чудського озера аж до протилежного берега. Переслідування решток розбитого ворога поза полем бою було новим явищем у розвитку військового мистецтва.

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал _____

до уроку _____

Знамените Льодове побоїще було описане у Новгородських літописах та «Римованій хроніці» (автор невідомий). Ця історична подія в усі часи хвилювала митців. Зокрема, вона знайшла відображення на картині В. Назарука та в музиці С. Прокоф'єва.

Російський композитор С. Прокоф'єв написав кантату «Олександр Невський» на вірші В. Луговського.

Цей твір вважають вершиною лірико-епічного симфонізму в історії російської музики.

Кантата складається із семи частин, кожна з яких є завершеним номером.

3. Музичне сприймання. С. Прокоф'єв. Кантата «Олександр Невський» (фрагменти) у виконанні хорової капели та оркестру, диригент Є. Світланов.

4. Аналіз музичного твору.

1. Розкажіть про особливості звучання хору в кантаті.
2. Які засоби музичної виразності допомогли вам уявити картину бою?
3. Якими засобами композитор зумів передати мужність та героїзм руського народу?
4. Які інструменти звучать у творі?
5. Розкажіть про свої враження від прослуханого твору.

5. Відомості про автора кантати.

Сергій Сергійович ПРОКОФ'ЄВ (1891–1953).

Російський композитор, автор 8 опер, 7 балетів, 7 симфоній, багатьох камерно-інструментальних творів, кантат, вокально-симфонічних сюїт та творів для оркестру.

Музичний словничок

Кантата (італ. *cantata*, від лат. *canto* — співаю) — твір урочистого або лірико-епічного характеру, що складається з кількох завершених номерів; виконується співаками-солістами, хором у супроводі оркестру і призначений для концертного виконання.

Кантата в літературі — вид ліричної поезії, урочистий багаточастинний вірш.

6. Відомості про історію розвитку жанру кантати в музичному мистецтві.

Жанр кантати виник в Італії у першій половині XVII століття. Термін «кантата» вперше використав у своїй збірці «Кантати та арії на сольний голос» (1620) італійський композитор Алессандро Гранді. Спочатку кантати були близькими до сонат — інструментальних творів. У першій половині XVII ст. італійська кантата була сольною (голос із остинатним супроводом) та відрізнялася від арії наскрізним розвитком мелодії від куплета до куплета. Пізніше створювалися кантати, що містили дві арії да капо, з'єднані речитативом. Такі кантати були близькі до оперних сцен.

Розквіт італійської кантати належить до середини XVII ст. і пов'язаний з творчістю композиторів Джакомо Каріссімі, Алессандро Страделла, Алессандро Скарлатті та інших.

Італійські кантати були світськими, а духовна кантата сформувалася в Німеччині. Поряд з оркестром і солістами, в ній великого значення набув хор. До жанру кантати звертались композитори різних епох. Високохудожні зразки духовних і світських кантат створив Йоганн Себастьян Бах. У його творчому доробку — понад 300 духовних кантат, 24 світські («Кавова», «Селянська», «Мисливська»).

Серед російських та українських композиторів кантати писали С. Рахманінов — «Дзвони»; М. Вербицький — «Заповіт», М. Лисен-

ко — «Б'ють пороги», «На вічну пам'ять Котляревському», «Радуйся, ниво неполітая»; Д. Січинський — «Лічу в неволі», «Дніпро реве»; К. Стеценко — «Шевченкові» та інші.

7. Виконання творчого завдання до слухання музики.

Послухайте музику С. Прокоф'єва ще раз. Візьміть пензлик, фарби і папір. Намалюйте картину бою німецьких лицарів та руських воїнів. Придумайте назву своєму живописному твору.

Спробуйте скласти вірш про героїв бою, використавши рими: *воїни озброєні, герої відважні, лід тріщав, перемогу обіцяв*, або придумайте власні. Стежте при цьому, щоб настрій вірша збігався з настроєм хору.

Уявіть себе кінорежисером. Створіть сюжет ролика на музику хору «Вставайге, люди русские». Розкажіть про цей сюжет друзям.

Уважно розгляньте репродукції картин. Доберіть до них музику з-поміж творів, які ми слухали раніше.

8. Виконання творчого завдання до слухання музики.

Розгляньте костюми воїнів Льодового побоїща.

Що і кому належить? Розпізнайте руського воїна та воїна Лівонського німецького ордена. Яку военну виставу ви показали б з друзями? Музика допоможе вам скласти власний сюжет.

9. Фізкультхвилинка «Пластична імпровізація — відпочиваємо».

10. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

11. Виконуємо пісню. «Веселкова пісня» (слова О. Кононенка, музика О. Жилінського).

Розучуємо другий куплет пісні. Виконайте пісню хором, тобто класом. Спочатку це буде мішаний хор, яким керуватиме обраний вами диригент. Далі звучатиме хор хлопців, а потім — ансамблі дівчаток. Хто найкращий виконавець — вирішувати вам.

Виконання пісні під фонограму сольо, групою, хором.

12. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Про який музичний жанр ішлося на уроці?
- Які види мистецтва об'єднані в цьому жанрі?
- Розкажіть про літературну та історичну основу музичного твору С. Прокоф'єва.
- Які героїчні твори в музиці ви пам'ятаєте? Наведіть приклади.
- Які музичні колективи беруть участь у виконанні жанру кантати?
- Які хоріві партії та музичні інструменти вам вдалося розпізнати у творі С. Прокоф'єва?

13. Домашнє завдання.

Послухайте улюблену музику. Чи є серед прослуханих вами творів героїчна музика або кантата? Намалюйте схему, що зображатиме жанр кантати та склад її виконавців. Поповніть свою фонотеку творами героїчної тематики.

15. Вихід з класу під музику С. Прокоф'єва.

16. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «У Країні кантати»

Мета: здійснювати пошук та вибір необхідної інформації про авторів героїчних кантат і твори живописців батального жанру.

Очікуваний результат: презентація.

План створення:

1. Зберіть відомості про авторів відомих кантат, що висвітлюють героїчні події. Запишіть найбільш цікаві мелодії кантат у форматі mp3.
2. Знайдіть серед живописних творів ті, що написані в батальному жанрі. Збережіть зображення у форматі JPEG. Вся зібрана інформація знадобиться вам для підготовки презентації.
3. Якщо виникнуть складнощі, звертайтеся за допомогою до вчителя інформатики. Непогано було б озвучити слайди цікавою музикою кантат.
4. На сторінках презентації ви зможете продемонструвати друзям цікаві новинки у світі музичних кантат про героїчні та воєнні подвиги людей. Підвищити емоційні враження від перегляду допоможуть картини живописців.

УРОК 13

Тема. Духовна музика. Меса. Хорал.

Мета. Ознайомити з особливостями духовної музики та характерними ознаками жанрів у меси та хоралу, розглянути різницю між вокальним та інструментальним романсом, ознайомити з особливостями втілення духовної музики у творчості відомого композитора Й. Баха.

Розвивати вміння учнів уважно слухати духовну музику та давати характеристику особливим засобам музичної виразності, вміння знаходити на слух та аналізувати характерні ознаки меси та хоралу, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння виразно виконувати пісню під акомпанемент та фонограмний супровід.

Виховувати інтерес до слухання духовної музики та виконання дитячих пісень українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора Й. Баха.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки меси, історія розвитку цього жанру, духовна музика, композиційна будова (форма) меси.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Й.С. Бах. Меса сі-мінор. I ч. («Господи, помилуй». 5-голосний хор) та «Страсті за Матвієм» (заклучний хорал) у виконанні Мюнхенського Бах-хору та оркестру, диригент К. Ріхтер.
- Й.С. Бах. Хоральні прелюдії («Німецька органна меса») у виконанні Г. Гродберга.
- «Дружать музика і діти» (слова М. Пляцковського, музика Ю. Чичкова).

Хід уроку

1. Вхід під музику Й. Баха. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про церковні музичні інструменти та особливості жанрів церковної музики.

Костел — релігійна споруда християн-католиків, церква, римо-католицький храм. У більшості таких храмів під час служби грає орган.

Орган — музичний інструмент групи клавійно-духових інструментів. Більшість органів розташована в костелах, концертних залах, музичних навчальних закладах (академіях, консерваторіях, училищах).

Основним типом органа є **трубний орган**, що видобуває звуки за допомогою повітря, спрямованого в труби різного діаметра та довжини, виготовлені з металу або деревини. У розпорядженні органіста є один або декілька *мануалів* (клавіатур для рук) та *педаль* (клавіатура для ніг).

Наприкінці ХХ сторіччя поширеними стали **електронні органи**, що мають принцип синтезу звуку або цифрового відтворення. Провідні світові фірми з виробництва трубних органів створюють лише ексклюзивні інструменти, розраховані на те приміщення, де орган буде встановлено. При виробництві електронних органів розміри приміщення не мають значення.

Трубні органи можна поділити на чотири різновиди: *концертні, навчальні, церковні, театральні та кінематографічні*. Електронні органи мають лише перші два різновиди, на які поділяються за якістю звуковідтворення.

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал _____

до уроку _____

Орган був улюбленим інструментом одного з найвизначніших композиторів світу Й.С. Баха. Він написав багато творів для органа: прелюдії та фуги, духовні кангати, меси, «Різдвяну» й «Великодню» ораторії, численні хорали, мотети та ін.

Меса — вокальний або вокально-інструментальний жанр духовної музики, що має циклічну будову.

Спочатку меси призначалися для виконання у костелах під час богослужінь, що традиційно називаються месами. До X століття меси виконувалися одноголосно (григоріанський спів), пізніше — багатоголосно. Із XVII століття у церквах латинського обряду почали використовувати інструментальний супровід. У православних, а також греко-католицьких церквах зберігається виконання мес хором *a cappella*, проте традиційно ці твори називаються літургіями.

Музичний словничок

Меса (італ. *messa*, від лат. *mitto* — відпускаю, посилаю) — вокальний або вокально-інструментальний жанр духовної музики, що має циклічну будову.

Хорал (від лат. *cantus choralis*) — церковний гімн; урочистий музичний твір на слова символічного змісту. Виконують здебільшого як гімн церкви й на честь проголошених нею святих.

3. Відомості про музичні твори для слухання.

Складною виявилася доля композитора та його спадщини. Баха за життя добре знали, проте після смерті його ім'я та музику почали забувати. Справжній інтерес до творчості композитора виник лише в 1820-ті роки. А розпочався він 11 травня 1829 року в Берліні з виконання «Страстей за Матвієм», організованого Феліксом Мендельсоном-Бартольдї. Саме завдяки Феліксу музика Баха зазвучала знову майже через 80 років після смерті композитора.

Меса сі-мінор (Висока меса) — музичний твір Й.С. Баха для солістів, хору, оркестру й органа, створений на латинський текст католицької літургії. Окремі фрагменти були написані ще 1733 року, проте твір композитор завершив аж наприкінці 1738-го. В остаточній редакції, котра ніколи не виконувалася за життя Баха, існує з 1749 року. Меса складається з чотирьох частин.

«**Страсті за Матвієм**» — музичний твір Й.С. Баха для солістів, двох хорів і двох оркестрів, створений у 1727–1729 роках. «Страсті...», або як їх іще називають «Пасіони за Матвієм», є одним із наймасштабніших вокальних творів композитора і складається з 78 музичних номерів, зокрема речитативів (включаючи читання Євангелія наспівне), арій, хоралів і хорів. Загальна тривалість звучання — близько трьох годин. Твір, призначений для виконання у лютеранському богослужінні, в наш час переважно звучить на концертах. Завдяки драматизованому сюжету і конкретним дійовим особам, в'ч тяжіє до опери більше, ніж інші хорові твори Баха. Музика «Страстей за Матвієм» належить до вершин творчості композитора.

4. Музичне сприймання. *Й.С. Бах. Меса сі-мінор. І ч. («Господи, помилуй». 5-голосний хор) та «Страсті за Матвієм» (заключний хорал) у виконанні Мюнхенського Бах-хору та оркестру, диригент К. Ріхтер; Й.С. Бах. Хоральні прелюдії («Німецька органна меса») у виконанні Г. Гродберга.*

5. Аналіз музичних творів.

1. Розкажіть про особливості звучання хору в месі та хоралі.
2. Охарактеризуйте засоби музичної виразності меси та хоралу.
3. Чим відрізняється хоральна прелюдія від меси та хоралу?
4. Які музичні інструменти виконують прослухані твори?
5. У чому полягають особливості звучання хору, оркестру та органа в цих творах?

6. Виконання творчого завдання до слухання музики.

Розгляньте ілюстрації. В якому із зображених храмів, на вашу думку, звучить хор, а в якому — орган та хор?

(Споглядання ілюстрацій, на яких зображені Собор Святої Софії у Києві та Міланський собор).

7. Фізкультхвилинка «Відпочинок під духовну музику».

8. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу *(за вибором вчителя)*.

9. Виконуємо пісню. «Дружать музика і діти» *(слова М. Пляцковського, музика Ю. Чичкова)*.

Знайомство з піснею та її змістом, розучування мелодії першого куплету та приспіву. Виконання першого куплету, приспіву під акомпанемент інструмента.

10. Виконання творчого завдання до виконання пісні.

Спробуйте заспівати пісню разом зі своїми друзями. Об'єднайтеся у декілька гуртів та придумайте назву для кожного з них. Виконайте по черзі по одному куплету пісні під фонограму.

11. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Про які музичні жанри йшлося на уроці?
- Розкажіть про особливості меси та хоралу.
- Що вам відомо про музичний інструмент орган?
- Про якого композитора ми говорили на сьогоднішньому уроці? Що ви знаєте про його творчість?
- Розкажіть про свої враження від уроку.

12. Домашнє завдання.

Послухайте музику, яка найчастіше лунає у вас вдома з теле- та радіоефіру. Визначте жанри прослуханих творів.

Складіть кросворд за назвами музичних жанрів, які ми вивчали на уроці.

13. Вихід з класу під музику Й. Баха.

14. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Духовна музика»

Мета: створення колекції зразків духовної музики.

Очікуваний результат: книжечка-розгортка.

План створення:

1. Для підготовки цього проекту вам знадобляться декілька умінь — збирати інформацію в енциклопедії, підбирати та зберігати фонограми, оформляти відомості в книжечку.
2. Розгляньте інформацію про духовні твори та їхні різновиди, оберіть серед творів ті, що найбільш вам сподобалися. Підберіть ілюстрації до творів (портрети композиторів, зображення музичних інструментів, репродукції відомих картин) та оформте зібрану інформацію в саморобну книжечку. Додайте ілюстрації або власні малюнки. Запишіть музичні твори на диск. Нехай він стане додатком до вашої книжечки.

УРОК 14

Тема. Історія реквієму та літургії.

Мета. Ознайомити з особливостями жанрів реквієму та літургії, історією їхнього розвитку в музичному мистецтві, навчати знаходити відповідність між літературним змістом та характерними засобами музичної виразності твору, ознаками вокально-інструментальних творів, розглянути різницю між камерно-інструментальними та хоровими, вокально-інструментальними творами, ознайомити учнів з творчістю В.А. Моцарта та Л. Дичко.

Розвивати вміння учнів уважно слухати хорову вокально-інструментальну музику та знаходити на слух характерні ознаки реквієму та літургії, знаходити взаємозв'язок між текстом та характерними засобами музичної виразності твору, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханих творів, розвивати вміння сприймати музичні твори релігійного змісту.

Виховувати інтерес до слухання класичної вокально-інструментальної музики та виконання дитячих пісень сучасних композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора В.А. Моцарта.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки жанру літургії, реквієму; історія розвитку жанру літургії, реквієму; духовна музика; літературна основа духовних творів; композиційна будова (форма) літургії та реквієму.

Твори, що вивчаються на уроці:

- В.А. Моцарт. «Lacrimosa» з «Реквієму» у виконанні Мюнхенського філармонічного оркестру й хору.
- Л. Дичко. «Святий Боже» з «Урочистої літургії» у виконанні хору «Світич» Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя.
- «Дружать музика і діти» (слова М. Пляцковського, музика Ю. Чичкова).

Хід уроку

1. Вхід під музику В.А. Моцарта. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про творчість В.А. Моцарта та історію й легенди створення реквієму.

В.А. Моцарт був придворним композитором у Відні. Він багато писав на замовлення аристократів і для власних виступів. Часто про нього пліткували. Наприклад, унікальний твір «Реквієм» оточений легендою, в якій уже неможливо відділити реальність від міфу.

Замовлення написати заупокійну месу надійшло Моцарту в липні 1791 року анонімним листом. Як з'ясувалося набагато пізніше, замовником «Реквієму» був музичний аматор, граф Франц фон Вальзеґг, який частенько привласнював собі чужі музичні твори. Цей твір він замовляв для виконання на згадку про свою покійну дружину.

Один із міфів розповідає про незвичайний випадок із життя Моцарта.

Тяжким для композитора став 1791 рік. Лікарі Констанци, його дружини, радили їй поїхати до Бадена на лікування мінеральними водами. Незадовго до її від'їзду в дім постукав незнайомець, одягнений у чорне, і сказав Моцарту: «Я прийшов до Вас, пане, за дорученням одного поважного чоловіка. Він нещодавно втратив близьку людину,

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал _____

до уроку _____

яка назавжди залишиться для нього святою, та просить написати на згадку про неї твір». Композитор погодився, але не зміг назвати термін його завершення, ніби щось відчуваючи... На це чоловік у чорному сказав: «Вкладіть у цю справу весь свій талант — ви маєте за честь працювати для великого шанувальника музики». І зник...

Моцарт розпочав роботу над «Реквіємом», але твір давався важко — на заваді ставали хвороба та заклопотаність, тож доводилося працювати з великими перервами. Композитору здавалось, як він зізнався, що цю заупокійну месу він пише наче для себе. Моцарт так і не встиг завершити «Реквієм»...

Рукопис закінчується на восьмому такті *Lacrimosa*. Цей запис був зроблений ним 4 грудня, а 5 грудня композитор помер.

Оскільки «Реквієм» був замовним, на прохання Констанци його завершили учень і друг сім'ї Франц Ксавер Зюсмайєр та знайомий композитора Йозеф Ейблер. Перше виконання твору відбулося 14 грудня 1793 року у садибі замовника, графа фон Вальзегга у передмісті Відня.

Незвичайні обставини замовлення композиції та написання цієї заупокійної меси незадовго до ранньої смерті Моцарта спричинили виникнення численних міфів.

Музичний словничок

Реквієм — траурна заупокійна меса в римо-католицькій церкві, а також музичний жанр, написаний у формі та на тексти заупокійної меси. У виконанні реквієму беруть участь хор, оркестр та солісти.

Оскільки традиційно в католицькій церкві богослужіння велося латинською мовою, текст «Реквієму», за винятком *Kyrie eleison*, також складений латиною. У православних церквах подібною за значенням є панахида, проте остання значно відрізняється від реквієму за формою. Спочатку реквієм виконувався одностайно (в унісон), а вже з XV ст. стали з'являтися багатоголосні обробки цих мелодій. У XVII–XVIII ст. реквієм перетворився на велику циклічну форму для хору, солістів та оркестру.

3. Музичне сприймання. В.А. Моцарт. «Lacrimosa» з «Реквієму» у виконанні Мюнхенського філармонічного оркестру й хору.

4. Аналіз музичного твору.

1. Розкажіть про особливості звучання хору в реквіємі.
2. Які голоси та інструменти вам вдалося розпізнати у музичному творі?
3. Охарактеризуйте засоби виразності реквієму.
4. Яке враження справила на вас ця музика?
5. У чому, на вашу думку, полягає особливість реквієму? Чим він відрізняється від інших вокальних творів?

5. Музичне сприймання. Л. Дичко. «Святий Боже» з «Урочистої літургії» у виконанні хору «Світич» Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя.

6. Аналіз музичного твору.

1. Розкажіть про особливості звучання хору в цьому творі.
2. Порівняйте твір Л. Дичко із «Реквіємом» В.А. Моцарта. Чим вони схожі? Чим відрізняються?
3. Охарактеризуйте засоби виразності хорового виконання.
4. Яке враження справила на вас ця музика?

7. Відомості про особливості жанру літургії.

Літургія, Божественна літургія або Свята літургія — традиційна назва Служби Божої у православній та греко-католицькій церквах,

а точніше — богослужіння з приношенням Святих Дарів. Свята літургія займає в згаданих церквах центральне місце. У традиційному християнстві вірять, що у Святій літургії хліб і вино, освятившись, переміняються на Тіло і Кров Христа Спасителя. У музиці літургія — це великий циклічний хоровий твір для почергового співу соліста і хору або двох частин хору, які наче ведуть діалог. Цей принцип виконання називають *антифонним співом*.

Співи літургії поділяються на незмінні, які виконуються завжди, і змінні, що виконуються до певних свят. За релігійними джерелами, літургії започаткував Ісус Христос на Тайній вечері.

(*Споглядання репродукції Леонардо да Вінчі «Тайна вечеря»*).

Музичний словничок

Літургія (грец. *leiturgia*, дослівно — загальнонародна справа) — урочисте богослужіння у християн східного обряду, під час якого поєднуються читання, спів та молитви; в музиці — великий циклічний хоровий твір духовної тематики.

Звертання Лесі Дичко до жанру літургії пов'язане із загальним інтересом вітчизняних композиторів до духовної тематики. Для неї жанр літургії важливий — він передає і зберігає досвід українського культурного мистецтва, тісно пов'язаний з національним характером, самобутністю української історії. Композиції її літургій до кінця не нагадують ні храмову музику, ні музику з концертного залу.

Літургію «Святий Боже» композитор написала на український варіант тексту. Тема цього твору — єднання людини зі Всесвітом. У ньому оспівано природу, як у фольклорних обрядових піснях. Твір Л. Дичко чітко відображає поетичні бачення нашого народу.

8. Фізкультхвилинка «Створюємо ліричний настрій».

9. Розспівування. Поспівка. **Вправи для розвитку музичного слуху та голосу** (за вибором вчителя).

10. Виконуємо пісню. «Дружать музика і діти» (слова М. Пляцковського, музика Ю. Чичкова).

11. Виконання творчого завдання до пісні.

Уявіть себе разом з однокласниками в сучасній студії звукозапису. Виконайте пісню хором, а тоді оберіть солістів для кожного куплету і заспівайте знову. Увімкніть диктофон і запишіть спів своїх друзів. Оцініть сольне виконання. У кого вийшло найкраще?

12. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Про які музичні жанри ми говорили сьогодні на уроці? Творчість яких композиторів вивчали?
- Які міфи про «Реквієм» В.А. Моцарта вам запам'яталися?
- У чому полягає унікальність жанрів літургії та реквієму?
- Розкажіть про свої враження від уроку.

13. Домашнє завдання.

Послухайте музику вдома. Чи є серед прослуханих творів зразки духовної музики? Поміркуйте, чим відрізняється сучасна музика від творів В.А. Моцарта.

14. Вихід з класу під музику В.А. Моцарта.

Запишіть на диск твори, які вам найбільше сподобалися, для своєї фонотеки.

15. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Жанри хорової музики»

Мета: навчитися знаходити та вибирати необхідну інформацію про жанри хорової музики.

Очікуваний результат: презентація.

План створення:

Цей проект буде під умком роботи над темою «Жанри хорової музики». У ньому можуть взяти участь одразу всі учні класу. Це буде колективний проект, який учні можуть готувати впродовж двох уроків.

Об'єднайтеся з друзями у чотири групи.

Перша група «Музикознавці» — знайдіть стисло інформацію-визначення про музичні жанри та коротку історію їхнього розвитку, імена композиторів і виконавців.

Друга група «Художники-оформлювачі» — відшукайте ілюстрації до творів, портрети композиторів та виконавців.

Третя група «Музиканти» — підберіть музичні твори — приклади різних хорових жанрів.

Четверта група «Інформатики» — використавши інформацію, яку зібрали три інші групи, зробіть презентацію з музичним оформленням.

УРОК 15

Тема. Ораторія.

Мета. Ознайомити з особливостями жанру ораторії, історією його розвитку, запам'ятати характерні риси жанру ораторії на прикладі ораторії Й. Баха, розглянути різницю між камерно-вокальними та хоровими жанрами, ознайомити учнів з авторами ораторій.

Розвивати вміння учнів уважно слухати хорову музику та на прикладі твору Й. Баха знаходити на слух характерні ознаки ораторій, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння виконувати сучасні пісні під фонограмний супровід, виразно виконувати пісні з елементами двоголосся.

Виховувати інтерес до слухання класичної хорової музики та виконання дитячих пісень українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора Й. Баха.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки жанру ораторії, історія його розвитку, композиційна будова (форма) ораторії.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Й.С. Бах. «Різдвяна ораторія» (уривок).
- «Carol of the Bell» та «Щедрик» у виконанні зведеного хору (хор хлопчиків «Libera» (Лондон), Київський хор хлопчиків та мішаний хор).
- «З Новим роком, Україно» (слова та музика Н. Май).

Хід уроку

1. Вхід під музику Й. Баха. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Музичне сприймання. Й.С. Бах. Різдвяна ораторія (уривок).

3. Аналіз музичного твору.

1. Розкажіть про особливості звучання цього твору.
2. Які голоси й музичні інструменти вам вдалося розпізнати?
3. Про що «розповіла» вам ця музика?
4. Охарактеризуйте засоби музичної виразності ораторії.
5. Назви яких музичних творів пов'язані з порами року?
6. Уявіть себе режисером фільму про зиму. Вигадайте головних героїв, короткий сюжет. Увімкніть музику Й. Баха та розкажіть про свій задум — фільм «Зима».

4. Відомості про музичні твори.

Відомий німецький композитор Й.С. Бах створив дві ораторії, які називаються «Різдвяна» та «Пасхальна». Ці ораторії написані до свят та виконуються хором, солістами й оркестром. Найбільш популярною стала «Різдвяна ораторія», написана композитором у 1734 році. Ораторія — це цикл, що складається із шести кантат, які виконувалися в церкві під час Різдва.

5. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про жанр ораторії та історію його розвитку.

Жанр ораторії виник у XVII ст. майже одночасно з кантатою і оперою. Маючи певну схожість з ними, відрізняється від кантати розгорнутим сюжетом і більшими розмірами, а від опери — переважанням оповідальності над драматургією фабули, а також відсутністю сценічної дії та, за окремими винятками, — художнього оформлення.

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал _____

до уроку _____

Музичний словничок

Ораторія (італ. *oratoria*, від лат. *oro* — говорю, благаю) — великий концертний твір на певний сюжет для солістів, хору і симфонічного оркестру.

6. Виконання творчого завдання.

Розгляньте репродукції картин відомих художників. Яка з них нагадує вам музику Й. Баха? (*Споглядання ілюстрацій: С. Шнуров. «Зима»; Б. Кузін. «Зима»*).

Розгляньте портрети композиторів, які працювали в жанрі ораторії. Що ви знаєте про їхню творчість? (*Споглядання портретів Й. Баха, Й. Гайдна, Г. Генделя*).

7. Музичне сприймання. «*Carol of the Bell*» та «*Щедрик*» у виконанні зведеного хору (хор хлопчиків «*Libera*» (Лондон), Київський хор хлопчиків та мішаний хор).

8. Творче завдання.

Прослухайте відому шедрівку у виконанні трьох хорових колективів англійською та українською мовами. Розкажіть про своє враження від цих музичних творів.

9. Фізкультхвилинка «Пластична імпровізація — відпочиваємо».

10. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

11. Виконуємо пісню. «*З Новим роком, Україно*» (слова та музика Н. Май).

Знайомство з піснею та її змістом, розучування мелодії першого куплету та приспіву. Виконання першого куплету, приспіву під акомпанемент інструмента.

12. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- З яким музичним жанром ми ознайомилися сьогодні на уроці?
- Назвіть жанр твору «Різдвяна ораторія» Й. Баха.
- У чому полягає особливість жанру ораторії?
- Які твори живописців і композиторів «розповідають» про пори року?
- Що найбільше вас вразило на уроці? Розкажіть про це.

13. Домашнє завдання.

Прослухайте музичні твори, які «розповідають» про зиму. Уявіть картину зимового свята і намалюйте її акварельними фарбами.

Розпочніть роботу над створенням слайд-шоу на тему «Картини зимової природи».

14. Вихід з класу під музику Й. Баха.

15. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Зимові казки»

Мета: навчитися створювати власні музичні казки на зимову тематику та записувати їх у музичні презентації або міні-книжки.

Очікуваний результат: презентація або міні-книжка.

План створення:

1. В історії музики є безліч музичних творів, присвячених зимовим святам. Спробуйте, прослухавши твір, вигадати власні казки на зимову тематику, навіяними музикою зими.
2. Свою казку розмістіть в презентації або міні-книзі. Не забудьте і про народні зимові пісні!

УРОК 16

Тема. Вокальна музика в театрі та кіно. Урок узагальнення знань.

Мета. Ознайомити з особливостями вокальної музики в театрі та кіно, розглянути різновиди театральної музики та приклади поєднання жанрів музики у великому синтетичному жанрі опери, мюзиклу, ознайомити учнів з творчістю П. Чайковського та К. Меладзе.

Розвивати вміння учнів уважно слухати вокальну музику з театральних вистав, кіно та кіномюзиклів, давати характеристику засобам музичної виразності, вміння висловлювати власні музичні враження від вокальної музики минулого і сучасності.

Виховувати інтерес до слухання вокальної музики з театральних вистав і кінофільмів та виконання дитячих пісень українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок узагальнення знань з теми.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора П. Чайковського.

Основні поняття для засвоєння: особливості театральних вокальних жанрів, різновиди театральної вокальної музики, поєднання жанрів вокальної музики.

Твори, що вивчаються на уроці:

- П. Чайковський. Колядка з опери «Черевички» у виконанні жіночого хору.
- К. Меладзе. Фінальна пісня «Ріка життя» з мюзиклу «Вечори на хуторі біля Диканьки» у виконанні Олега Скрипки, Ані Лорак та хору «Берегиня».
- «З Новим роком, Україно» (слова та музика Н. Май).

Хід уроку

1. Вхід під музику з мюзиклу «Вечори на хуторі біля Диканьки». Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про книгу «Вечори на хуторі біля Диканьки» М. Гоголя, яка є основою декількох музичних творів різних композиторів і кінофільмів.

«Вечори на хуторі поблизу Диканьки» — перша книга Миколи Гоголя, що складається з двох томів, видана 1831 року під псевдонімом «пасічник Рудий Панько». Дві книги містили розповіді діда дяка Хоми Григоровича — завзятого запорожця, який своїм життям ніби поєднує минуле і сьогодення, бувальщину та небилицю. Сюжет повісті «Ніч перед Різдом», що входить до книги, переносить нас до українського села, в якому відбуваються дива...

М. Гоголь писав про зимові свята: «Останній день перед Різдом минув. Зимова, ясна ніч настала. Глянули зірки. Місяць велично виплив на небо посвітити добрим людям та всьому світові, щоб усім було весело колядувати й славити Христа...»

Колядувати у нас називається співати під вікнами проти Різдва пісень, що зветься колядками. Тому, хто колядує, завжди кине в торбу господиня, чи господар, чи хто там зостанеться вдома, ковбасу, чи хліб, чи шага мідного, хто чим багатий. Розказують, нібито був колись такий ідол Коляда...

Однак, правду казавши, в колядках ні слова нема про Коляду. Співають часто про народження Христа, а при кінці бажать здоров'я господареві, господині, дітям та всім у хаті». (Зауваження пасічника.)

Сюжет повісті розповідає про пригоди коваля Вакули, який привіз від самої цариці черевички для коханої дівчини Оксани.

Дата

Клас

Додатковий матеріал

до уроку

«Вечори на хуторі біля Диканьки» — таку назву мав радянський фільм 1961 року, знятий режисером Олександром Роу за мотивами твору М. Гоголя «Ніч перед Різдром». А значно раніше знаменитий російський композитор П. Чайковський написав коміко-фантастичну оперу «Черевички», лібрето до якої створив Я.П. Полонський за тією ж повістю.

П. Чайковський використав різнобарвну палітру жанрів української народної музики: від танцювальних (наприклад, *гопак у сцені Біса й Солохи*) — до епічних (*дума в основі арії Вакули «Слышит ли, девица, сердце твоё...»*).

За сюжетом, у другій дії опери молодь збирається колядувати. Оксана при всіх повідомляє ковалю Вакулі, що піде за нього заміж лише в тому випадку, якщо він дістане їй такі черевички, які носить сама імператриця. Вакулі несла більше терпіння докори коханої, тож він вирішує утопитися. Коваль несе із собою маленький мішок, у якому причаївся Біс. Хлопці розв'язують мішки, які залишилися, і з подивом та реготом виявляють у них Голову, Чуба й Дяка... В цій дії звучать колядки українських селян.

3. Музичне сприймання. П. Чайковський. Колядка з опери «Черевички» у виконанні жіночого хору.

4. Аналіз музичного твору.

1. Розкажіть про особливості звучання української колядки у творі російського композитора.

2. Які голоси виконують пісню? Розкажіть про засоби музичної виразності твору.

3. Про що «розповіла» вам ця музика?

4. Яку картину народного гуляння ви уявляєте під час прослуховування уривка з опери П. Чайковського?

5. Розкажіть про свої враження від музики.

5. Виконання творчого завдання до слухання музики.

Розгляньте ілюстрації. З якими романсами вони співзвучні? Розкажіть про засоби виразності живопису, фотографії та українського романсу. (*Споглядання ілюстрацій: із зображенням черемшини, солов'я, вечора з місяцем на небі тощо — за вибором вчителя*).

6. Відомості про сучасні музичні твори на основі літературних творів М. Гоголя.

У наш час багато митців звертаються до сюжетів М. Гоголя, створюючи спектаклі, картини, твори декоративного мистецтва.

У 2001 році за мотивами повісті «Ніч перед Різдром» було знято телевізійний фільм-мюзикл «Вечори на хуторі біля Диканьки». Музику написав композитор і продюсер К. Меладзе. Прем'єра фільму відбулася у Новорічну ніч 2002 року на телеканалах «Інтер» (Україна) та «ОРТ» (Росія).

7. Музичне сприймання. К. Меладзе. Фінальна пісня «Ріка життя» з мюзиклу «Вечори на хуторі біля Диканьки» у виконанні Олега Скрипки, Ані Лорак та хору «Берегиня».

Послухайте уривок з мюзиклу та порівняйте звучання колядки в ньому та в опері П. Чайковського.

Музичний словничок

Опера (іт. *opera* — твір, дія, праця) — вид театального мистецтва, музично-сценічний твір, заснований на синтезі музики, слова, дії. В опері сценічна дія органічно поєднується з вокальною (солісти, ансамблі, хор) та інструментальною (оркестр) музикою, досить часто — з балетом і пантомімою, а також із образотворчим мистецтвом — гримом, костюмами, декораціями, світловими ефектами, піротехнікою тощо.

Музика (від англ. *musical play* — музичний спектакль) — музично-сценічна вистава, де використано різноманітні жанри і виражальні засоби естрадної та побутової музики, хореографічного, драматичного й оперного мистецтва.

8. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

9. Виконуємо пісню. «З Новим роком, Україно» (слова та музика Н. Май).

Конкурс «Найкращий виконавець»

Заспівайте пісню Н. Май «З Новим роком, Україно», виконуючи ритмічний супровід на шумовому або ударному інструменті.

Пригадайте новорічні пісні, шедрівки та влаштуйте разом із друзями концерт.

10. Виконання колядки. «Нова радість стала» (українська народна колядка).

11. Проведення конкурсу «Знавії музичного мистецтва».

Дайте відповіді на різнорівневі запитання:

2 бали	• Обробку української народної пісні «Дударик» зробив: а) М. Лисенко; б) К. Стеценко; в) М. Леонтович. • Кантату «Олександр Невський» написав російський композитор: а) С. Рахманінов; б) М. Глінка; в) С. Прокоф'єв. • До клавішно-духових музичних інструментів відноситься: а) фортепіано; б) орган; в) клавесин. • Відому ораторію «Пори року» написав німецький композитор: а) Й.С. Бах; б) Й. Гайдн; в) В.А. Моцарт. • Авторами пісні «Тихо над річкою» є: а) П. Батюк та С. Черкасенко; б) О. Жилінський та О. Кононенко; в) Ю. Чичков та М. Пляцковський. • Багатоголосний твір з музичним супроводом або без нього зустрічається у: а) хоровій музиці; б) сольному співі; в) інструментальній музиці.
3 бали	• Колектив, що виконує хорові твори в академічній (класичній) манері співу, — це: а) народний хор; б) академічний хор; в) естрадний хор. • Хоровий колектив, що об'єднує людей, для яких спів у хорі — це хобі, називають: а) церковним; б) аматорським; в) професійним. • Композитор — автор хорових концертів, написаних на слова псалмів, переважно благального, скорботного характеру: а) М. Лисенко; б) А. Ведель; в) М. Леонтович. • Партесний концерт відноситься до жанрів: а) вокально-хорових; б) інструментальних; в) камерно-вокальних.

4 бали	• Музичний жанр, який виник в Італії у першій половині XVII ст. та складається із декількох частин, має назву: а) хор; б) літургія; в) кантата. • Музичний жанр урочистого характеру на слова символічного змісту, який виконують здебільшого як гімн церкви або на честь проголошених нею святих: а) хорал; б) меса; в) літургія. • Один з наймасштабніших вокальних творів Й.С. Баха, що складається із 78 музичних номерів, називається: а) «Меса сі-мінор»; б) «Хоральна прелюдія»; в) «Страсті за Матвієм».

або дайте відповіді на тестові запитання:

Питання до теми «Жанри хорової музики»

1. Музичний жанр урочистого характеру на слова символічного змісту, який виконують здебільшого як гімн церкви або на честь проголошених нею святих:

- хорал
- меса
- літургія

2. Колектив виконавців, що виконує хорові твори в академічній (класичній) манері співу:

- естрадний хор
- народний хор
- академічний хор

3. Один із наймасштабніших вокальних творів Й. Баха, що складається з 78 музичних номерів, називається:

- «Меса сі-мінор»
- «Хоральна прелюдія»
- «Страсті за Матвієм»

4. Хорові колективи, що існують при палацах культури, клубах, при організаціях чи установах та об'єднують людей, для яких спів у хорі — це хобі, називаються:

- церковні
- аматорські
- професійні

5. Композитор — автор хорових концертів, написаних на слова псалмів, переважно благального, скорботного характеру:

- М. Лисенко
- А. Ведель
- М. Леонтович

6. Музичний жанр, який виник в Італії в першій половині XVII століття та складається з декількох частин, має назву:

- хор
- літургія
- кантата

7. Партесний концерт належить до жанрів:

- вокально-хорових
- інструментальних
- камерно-вокальних

8. Обробку української народної пісні «Дударик» зробив:

- М. Лисенко
- К. Стеценко
- М. Леонтович

9. Кантату «Олександр Невський» написав російський композитор:

- С. Рахманінов
- М. Глінка
- С. Прокоф'єв

10. Клавішно-духовим музичним інструментом є:

- фортепіано
- клавесин
- орган

11. У відомій ораторії німецького композитора розповідається про свято:

- Різдва
- Великодня
- Трійці

12. Багатоголосий твір з музичним супроводом або без нього зазвичай буває у:

- хоровій музиці
- сольному співі
- інструментальній музиці

Скільки правильних відповідей? Це ваші справжні досягнення в Країні музики!

Поставте собі оцінку:

12. Вихід з класу під музику з мюзиклу «Вечори на хуторі біля Диканьки».

13. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Моя фонотека» (продовження)

Мета: навчитися знаходити фонограми музичних творів і зберігати їх у форматі mp3.

Очікуваний результат: диск з улюбленими творами різних жанрів.

План створення:

Увага! Цей проект є продовженням першого проекту.

1. Знайдіть з друзями музичні твори хорових жанрів та їхні сучасні обробки, які слухали на уроках, збережіть їх у форматі mp3 в окрему папку на комп'ютері.
2. Складіть список записаних вами фонограм жанрів хорової музики, спробуйте за допомогою функції «перейменування» зберегти їх у вільному або алфавітному порядку.
3. Оформте обкладинку диска з назвою «Моя фонотека».

II СЕМЕСТР

Тема 3. ЖАНРИ КАМЕРНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ МУЗИКИ

УРОК 17

Тема. Жанрова палітра інструментальної музики.

Мета. Ознайомити з особливостями інструментальної музики та характерними ознаками жанрів камерно-інструментальної музики, характерними ознаками жанрів інструментальної музики та їх класифікацією, розглянути різницю між інструментальними камерними та симфонічними творами.

Розвивати вміння учнів уважно слухати камерно-інструментальну музику та знаходити на слух характерні ознаки жанрів камерно-інструментальної музики, знаходити взаємозв'язок між жанрами та характерними засобами музичної виразності твору, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханих творів.

Виховувати інтерес до слухання класичної камерно-інструментальної музики та виконання дитячих пісень сучасних українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок введення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора Л. ван Бетховена.

Основні поняття для засвоєння: інструментальна та камерно-інструментальна музика, характерні ознаки жанрів інструментальної музики, класифікація інструментальних жанрів музичного мистецтва.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Л. ван Бетховен. П'єса «До Елізи» (у класичному варіанті та сучасній обробці).
- «Зима» (слова і музика В. Островського).

Хід уроку

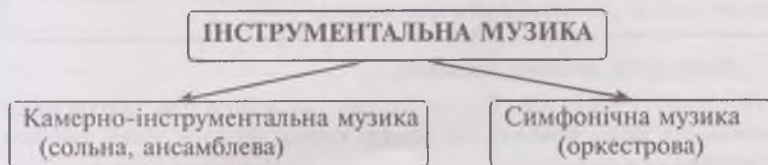
1. Вхід під музику Л. ван Бетховена. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про особливості інструментальної музики.

З давніх часів народна інструментальна музика приваблювала людей. Ігри, що супроводжувалися музикою, звуки вівчарських сопілок та заклики мисливських сурм, похідна музика, магичні ритуальні танці, танці й музика під час свят і відпочинку ретельно зберігають славу історію людства. Які ж музичні жанри є у світовій скарбниці інструментальних творів? Пориньмо у світ інструментальної музики, яка розповість нам про життя людей та визначні історичні події.

Інструментальну музику поділяють на народну та професійну. Вона диференціюється за жанрами, які відрізняються за будовою та призначенням (для окремих інструментів, ансамблів і великих колективів виконавців).

3. Робота зі схемою.

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал _____

до уроку _____

Музичний словничок

Інструментальна музика — музика, призначена для виконання на музичних інструментах. Вона буває *сольною, камерно-ансамблевою* і *оркестровою*.

Камерно-інструментальна музика — музика, створена для виконання на інструментах *сольно* або малим складом виконавців у невеликих приміщеннях або для домашнього музикування.

4. Музичне сприймання. *Л. ван Бетховен. П'єса «До Елізи» (фортепіано); Л. ван Бетховен. П'єса «До Елізи» (сучасна обробка).*

5. Аналіз музичних творів.

1. Про що «розповіла» вам музика?
2. Опишіть, якою ви уявляєте собі Елізу.
3. Охарактеризуйте особливості звучання п'єси в оригінальному варіанті та в сучасній обробці.
4. Які музичні інструменти виконують п'єсу в сучасній обробці?
5. Який варіант виконання твору вам сподобався більше? Чому?

6. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про історію створення п'єси **Л. ван Бетховена «До Елізи»**.

«До Елізи» (нім. *Für Elise*) — знаменита фортепіанна п'єса Людвіга ван Бетховена. Твір було написано приблизно в 1810 році, проте опубліковано лише 1865 року німецьким музикознавцем Людвігом Нолем, який і дав п'єсі її сучасну назву. Існує багато легенд та припущень щодо походження назви твору.

У 1865 році біограф композитора, Людвіг Ноль, виявив рукопис «До Елізи» в Бабетти Бредлі, яка мешкала в Мюнхені. Рукопис склався з альбомного аркуша із присвятою і нот. На цьому аркуші рукою Бетховена було виведено: «Елізі на довгу пам'ять від Л. ван Бетховена», проте рукопис п'єси незабаром безслідно зник.

У 1923 році дослідник творчості Бетховена М. Унгер висловив припущення, що Ноль неправильно інтерпретував нерозбірливий почерк композитора, і твір насправді було присвячено піаністці й учениці Бетховена Терезі Малфатті (тривалий час рукопис зберігався саме в неї).

На думку іншого дослідника, М. Копитця, п'єсу «До Елізи» було присвячено німецькій сопрано-співачці Елізабет Рекель. У дружньому колі дівчину звали Елізою, а коли в 1810 році вона переїхала з Відня в Бамберг, Бетховен зробив їй прощальний подарунок. Однак яким чином п'єса потрапила до Терези Малфатті ще за життя Елізабет Рекель, залишається нез'ясованим.

А іспанський піаніст Л. К'янторе вважає, що нотного аркуша з автографом узагалі ніколи не існувало. Ось така загадка Еліза!

Твір написано у формі **рондо** і має таку структуру: А-В-А-С-А. Перший епізод написаний в тональності фа-мажор, а другий — похмурий; для нього характерний ширший динамічний діапазон. Закінчується п'єса поверненням до основної теми у вихідній тональності.

Музичний словничок

Рондо (італ. *rondo* — коло) — музична форма, де проведення головної теми — *рефрену* — неодноразово (не менше трьох разів) чергується з іншими, відмінними від рефрену епізодами.

П'єса (франц. *pièce* — шматок) — невеликий за обсягом сольний або ансамблевий завершений музичний твір.

У літературі й театральному мистецтві — драматичний твір, призначений для сценічного виконання.

7. Виконання творчого завдання.

Послухайте п'єсу «До Елізи» ще раз і за допомогою пензлика та акварельних фарб створіть на папері образ дівчини, який навіяла вам музика.

8. Фізкультхвилинка «Пластична імпровізація — ліричні настрої».

9. Розспівування. Поснівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

10. Виконуємо пісню. «Зима» (слова і музика В. Островського).

Знайомство з піснею та її змістом. Розучування мелодії першого куплету та приспіву. Виконання першого куплету, приспіву під акомпанемент інструмента.

11. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Музика якого жанру звучала сьогодні на уроці?
- Розкажіть про його особливості.
- У якому жанрі та музичній формі написано твір Бетховена «До Елізи»? Що вам відомо про походження назви твору?
- Які різновиди інструментальної музики ви знаєте? Розкажіть про них.

12. Домашнє завдання.

Прослухайте мобільні рингтони. Чи є серед них твори, написані відомими композиторами? Які це твори?

Заспівайте пісню «Зима» В. Островського своїм друзям.

13. Вихід з класу під музику Л. ван Бетховена.

14. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Зимові мелодії»

Мета: навчитися створювати власний пісенник.

Очікуваний результат: пісенник.

План створення:

Є доволі багато пісень, присвячених зимовій порі. Серед них пісні до кінофільмів і мультфільмів, пісні до свят. Чи хочете взяти участь у конкурсі на найкращий пісенник класу? Для цього треба трохи постаратися! Розпочніть свою книжечку-пісенник піснями про зиму.

1. Перегляньте улюблені стрічки та диски з піснями відомих композиторів і поетів про зиму. Оберіть ті, що увійдуть до пісенника.
2. Запишіть текст пісень, розмістивши кожен пісню на окремому аркуші.
3. Додайте до кожної пісні ілюстрацію або власний малюнок.

УРОК 18

Тема. Грають віртуози. Камерно-інструментальна скринька.

Мета. Ознайомити з особливостями розмаїття та типологією камерно-інструментальних жанрів, розглянути камерно-інструментальну музику відомих композиторів та їхні сучасні обробки, ознайомити з поняттям «віртуоз» та «імпровізація в музиці», розказати про історію створення та особливості виготовлення скрипки та ознайомити з видатними іменами скрипкових майстрів.

Розвивати вміння учнів уважно слухати камерно-інструментальну музику та знаходити на слух характерні особливості музики імпровізаційного складу, вміння виразно виконувати пісні, створювати власний музичний супровід до пісні на елементарних інструментах.

Виховувати інтерес до слухання класичної інструментальної камерної музики та виконання дитячих пісень українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрети композиторів Н. Паганіні та А.Г. Шнітке.

Основні поняття для засвоєння: визначення характерних ознак інструментальної музики, камерні жанри в інструментальній музиці, типологія та різновиди.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Н. Паганіні. Каприс №24 у виконанні заслуженого артиста України Олега Криси (класичний варіант) та Ванесси Мей (сучасна обробка).
- А.Г. Шнітке. «Сюїта в старовинному стилі» у виконанні камерного струнного оркестру «Віртуози Москви» під керівництвом В. Співакова.
- «Зима» (слова і музика В. Островського).

Хід уроку

1. Вхід під Каприс №24 Н. Паганіні. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про скриньку камерно-інструментальної музики.

Цікаво знати, що в мистецькій скарбниці композитора є багато музичних жанрів, які належать до камерно-інструментальної музики. З ними ми будемо ознайомлюватися упродовж декількох наступних уроків. Запам'ятайте назви цих жанрів.

3. Робота зі схемою.

СКРИНЬКА ЖАНРІВ КАМЕРНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ МУЗИКИ

Прелюдія

Скерцо

Рапсодія

Ноктюрн

Етюд

Соната

Квартет

Квінтет

Варіації

Дата

Клас

Додатковий матеріал

до уроку

Пригадайте! Нотний запис музичного твору робить композитор, а виконують твір зазвичай інші музиканти — виконавці. Та сьогодні ми поговоримо про композитора, який надзвичайно майстерно виконував власні твори. Сучасники називали його віртуозом! Хто ж він? Це геніальний композитор та виконавець Ніколо Паганіні.

4. Музичне сприймання. Н. Паганіні. Каприс №24 у виконанні заслуженого артиста України Олега Криси.

5. Аналіз музичного твору.

1. Розкажіть про особливості звучання прослуханого твору.
2. Який інструмент звучав? Як називають виконання твору одним музикантом?
3. Охарактеризуйте засоби музичної виразності цього твору.
4. Хто є автором твору? Що вам відомо про цього композитора?

6. Відомості про композитора.

Ніколо ПАГАНІНІ (1782–1840)

Італійський скрипаль-віртуоз, композитор та гітарист. Одна з найяскравіших особистостей музичної історії XVIII–XIX століть. Віртуоз-музикант добре знався на музичних інструментах. Він мав колекцію скрипок майстрів стародавньої Італії. Особливо виділяв Паганіні скрипку роботи Гварнері. Уславлений інструмент хтось влучно назвав «удовою Паганіні». Згідно із заповітом музиканта, «удову Паганіні» було передано у власність міста Генуя. Все скрипкове мистецтво наступних епох розвивалося під впливом стилю Паганіні — його прийомів уживання піцикато, подвійних нот і різних фігурацій. Власні твори маестро насичені надзвичайно складними пасажами, що свідчать про багатство його технічних прийомів. На теми Паганіні інші композитори створили безліч творів — відомі варіації Й. Брамса, С. Рахманінова тощо.

Музичний словничок

Капричо, або **каприс** (італ. *capriccio* — примха, каприз) — інструментальна п'єса довільної форми, у блискучому віртуозному стилі, що ґрунтується на імітації.

7. Виконання творчого завдання.

Послухайте музику Н. Паганіні в сучасній обробці. Порівняйте звучання цього твору з оригіналом та вкажіть відмінності.

8. Музичне сприймання. Н. Паганіні. Каприс №24 у виконанні Ванесси Мей (сучасна обробка).

9. Відомості про виконавця твору.

Знаменита британська скрипалька Ванесса Мей (1978 р.н.) відома насамперед завдяки техно-обробкам класичних творів. Її музичний стиль визначають як «скрипкове техно-акустичне злиття». Для творів, які виконує Ванесса Мей, характерна імпровізація.

Музичний словничок

Імпровізація (від лат. *improvisus* — непередбачений) — це створення музики без попередньої підготовки, експромт.

Віртуоз (від лат. *virtus* — сила, доблесть, талант) — артист-музикант, який досконало володіє виконавською технікою.

10. Відомості про виникнення імпровізацій.

Імпровізація належить вагомому місцю в народній музичній творчості. Була поширена також у концертній практиці XVIII ст. у вигляді сольних каденцій, фантазій, хоральних обробок тощо.

Імпровізацією також називають музичний твір, написаний у довільній формі.

11. Відомості про історію виникнення та розвитку музичного інструмента скрипка.

Скрипка входить до складу сімейства струнно-смичкових інструментів. Вона має 4 струни. З'явилася скрипка приблизно в середині XVI століття, її прообразом була віола. Музиканта, котрий грає на скрипці, називають скрипалем.

Форми скрипки встановилися до XVI століття; в тому ж столітті та на початку наступного творили майстри скрипок сімейства Амати. Їхні інструменти й досі вирізняються прекрасною формою та чудовим матеріалом. Загалом Італія славилася виробництвом скрипок, серед яких нині надзвичайно високо цінують скрипки Страдіварі та Гварнері.

Усі майстри мріють дізнатися секрет звучання скрипки Страдіварі. Френсіс Шварц, професор із Федеральної лабораторії матеріалознавства і технології Швейцарії, вважає, що звучання скрипки залежить не лише від струн, а й від фізичних особливостей деревини. Йому вдалося винайти метод обробки, який дозволяє досягти звучання, аналогічного скрипці Страдіварі. Цей метод полягає в застосуванні спеціального грибка. Найважливішими властивостями скрипкової деревини, які дозволяють отримати ідеальний звук, є рівень щільності та модуль пружності.

Великий скрипковий майстер Антоніо Страдіварі використовував деревину, яка росла в дуже холодний період упродовж 1645–1715 років. У той час була довга зима і холодне літо. Через це дерева росли повільно, але рівномірно. Саме це надавало деревині необхідних властивостей. Починаючи з 1690 року Страдіварі самостійно зайнявся виготовленням скрипок. Його спроби покращити цей інструмент виявилися успішними. Страдіварі виготовив невелику кількість скрипок, переважно ж він робив віолончелі й альти. Збереглося майже 650 інструментів його роботи.

12. Музичне сприймання. А.Г. Шнітке. «Сюїта в старовинному стилі» у виконанні камерного струнного оркестру «Віртуози Москви» під керівництвом В. Співакова.

13. Аналіз музичного твору.

1. У чому полягає особливість звучання оркестру?
2. Охарактеризуйте засоби музичної виразності прослуханого твору.
3. Звучання яких музичних інструментів вам вдалося розпізнати?

14. Відомості про композитора — автора твору.

Альфред Гаррійович ШНІТКЕ (1934–1998)

Композитор, піаніст, теоретик музики і педагог, один із найвизначніших музичних діячів кінця XX століття. Народився на території Росії в сім'ї обрусілих німців. Закінчив Московську державну консерваторію ім. П. Чайковського з класу композиції. Працював викладачем у Московській (1961–1972 рр.) та Гамбурзькій (із 1990 р.) консерваторіях. Автор опер, балетів, симфоній, хорів, інструментальних творів, музики до фільмів «Викликаємо вогонь на себе», «Білоруський вокзал», «Екіпаж», «Майстер та Маргарита» та ін.

Музичний словничок

Камерний оркестр — невеликий за складом колектив, який виконує переважно ансамблево-оркестрову музику. До такого оркестру входять струнні смичкові інструменти (6–8 скрипок, 2–3 альти, 2–3 віолончелі, контрабас), а також клавесин, духові інструменти, інколи — ударні.

15. Виконання творчого завдання.

Спробуйте стати віртуозом, візьміть ударний інструмент і під фонограму створіть свою ритмічну імпровізацію, разом з однокласниками влаштуйте конкурс і оцініть, чия музична імпровізація вийшла найкращою.

16. Фізкультхвилинка «Відпочиваємо разом».

17. Розспівування. Піснівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

18. Виконуємо пісню. «Зима» (слова і музика В. Островського).

Виконання пісні під фонограму, розучування другого та третього куплетів, виконання пісні сольо, групою, хором.

19. Виконання творчого завдання.

Візьміть музичні інструменти на вибір (трикутник, дзвіночки, маракаси) та спробуйте створити власну ритмічну імпровізацію під фонограму пісні. Чия імпровізація вийде найкращою?

20. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Які музичні жанри входять до камерно-інструментальної скриньки?
- Про який музичний жанр ішлося на уроці?
- Що таке імпровізація? Кого ми називаємо віртуозом?
- Яку музику ми слухали у виконанні віртуозів?

21. Домашнє завдання.

Послухайте інструментальну музику. Чи були серед прослуханих композицій твори, які нагадують імпровізацію?

З'ясуйте, чи є серед ваших знайомих музиканти, яких можна назвати віртуозами.

22. Вихід з класу під Каприс №24 Н. Паганіні.

23. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Маестро, на сцену!»

Мета: підготувати сценарій шкільного свята «На сцені віртуози».

Очікуваний результат: сценарій свята.

План створення:

Що ви знаєте про відомих віртуозів у світовому мистецтві? Пропонуємо вам разом із друзями підготувати сценарій шкільного музичного свята. Цей проект може бути груповим. Об'єднайтеся в три групи.

Перша група «Журналісти» — проведіть дослідження за допомогою літературних джерел, знайдіть інформацію про відомих віртуозів минулого та сучасності. Відшукайте фото виконавців.

Друга група «Музиканти» — складіть каталог найпопулярніших музичних творів у виконанні віртуозів: солістів, ансамблів та оркестру. До музичних файлів додайте відео.

Третя група «Сценаристи» — придумайте разом сценарій шкільного свята, на якому ви розкажете про долю віртуозів та покажете відео їхніх виступів або кліпів. А може, серед учнів класу є теж віртуози? Вони прикрасять вечір своїми виступами.

УРОК 19

Тема. Жанр прелюдії.

Мета. Ознайомити з особливостями жанру прелюдії, циклами прелюдій у творчості композиторів, ознайомити з історією розвитку та характерними ознаками жанру прелюдії, ознайомити учнів з авторами прелюдій у зарубіжній та вітчизняній музиці, сучасними прелюдіями, створеними до кінофільмів. Розвивати вміння учнів уважно слухати камерно-інструментальну музику та знаходити на слух характерні ознаки жанру прелюдії, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння запам'ятовувати на слух мелодію пісні та повторювати її мелодійний та ритмічний малюнок.

Виховувати інтерес до слухання класичної камерно-інструментальної музики, творчості Й. Баха та виконання дитячих пісень українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора Й. Баха.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки жанру прелюдії, історія розвитку жанру прелюдії, композиційна будова (форма) прелюдії, цикли прелюдій в творчості композиторів, палітра інструментального виконавства, сучасні прелюдії до кінофільмів.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Й.С. Бах. «Добре темперований клавір». Зошит №1. Прелюдія до-мажор (клавесин).
- М. Скорик. Прелюдія у виконанні Р. Репки.
- «Посміхайтесь» (слова А. Дмитрука, музика О. Осадчого).

Хід уроку

1. Вхід під прелюдію Й. Баха. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про жанр прелюдії в творчості Й. Баха та цикли прелюдій.

У творчості Й.С. Баха є чимало клавірних творів, написаних у різних музичних жанрах.

Музичний словничок

Клавір (нім. *Klavier*) — загальна назва групи клавірних струнних музичних інструментів (клавикорд, клавесин, фортепіано тощо) або мануальна клавіатура в органі.

«Добре темперований клавір» — це цикл творів Й.С. Баха, що складається з двох зошитів, у кожному з яких зібрано 24 прелюдії і фуґи у 24 тональностях (12 мажорних і 12 мінорних). Першу частину композитор написав під час перебування в Кетені, а другу — коли служив у Лейпцигу. Існує легенда, нібито першу частину було створено дуже швидко, «на одному диханні», коли в композитора навіть не було під руками інструмента. У творах цього циклу Бах використав можливості нового способу настроювання клавіру (його називають *темперованим*), коли звуки відокремлені один від одного рівними проміжками (півтонами). **Темперований стрій** дозволяв писати музику в будь-якій тональності, і композитор показав виражальні можливості кожної з них.

Дата

Клас

Додатковий матеріал

до уроку

3. Музичне сприймання. Й.С. Бах. «Добре темперований клавір».
Зошит №1. Прелюдія до-мажор (клавесин).

4. Аналіз музичного твору.

1. Розкажіть про ваші враження від музичного твору. Чим, на вашу думку, він особливий?
2. Охарактеризуйте засоби виразності прослуханої прелюдії.
3. Чи вразила вас ця музика?
4. На якому музичному інструменті виконується твір?

5. Відомості про інструмент клавесин.

Клавесин — старовинний клавішний струнно-щипковий музичний інструмент, металеві струни якого зашипуються плектром з пера або шкіри.

Існують клавесини двох типів: крилоподібної форми великого розміру (вертикальний або горизонтальний) і меншого розміру — квадратної, прямокутної або п'ятикутної форми. Інструменти першого типу зазвичай називають *клавесином*, другого — *спінетом*. В Англії у XVI ст. обидва типи клавесина називали *верджинцелом*. У XVI—XVIII ст. був поширений клавесин з двома клавіатурами, під час гри на якому струни захищували пальцями.

Клавесин мав певні особливості: виразність тону, ритмічну чіткість і прекрасну поєднуваність з іншими інструментами та голосами, що зробило його чудовим ансамблевим інструментом. Проте поява фортепіано, яке значно переважало клавесин за силою звуку, поступово витіснила його із широкої музичної практики.

Музичний словничок

Прелюд, прелюдія (від лат. *praeludo* — роблю вступ) — невеликий вступ імпровізаційного характеру перед основним викладом музичного твору — фуґи або сюїти.

Прелюдією також називають невелику інструментальну п'єсу (переважно фортепіанну).

6. Виконання творчого завдання.

Послухайте сучасну прелюдію композитора Мирослава Скорика. Поміркуйте, чим вона відрізняється від прелюдій класичного типу.

7. Музичне сприймання. Мирослав Скорик. Прелюдія у виконанні Р. Репки.

8. Аналіз музичного твору.

1. Розкажіть про свої враження від прослуханого твору.
2. Чим відрізняється сучасна прелюдія від прелюдії класичного типу?
3. Які засоби виразності використано у цьому музичному творі? Охарактеризуйте їх.
4. Чим вам запам'яталася прелюдія М. Скорика?

9. Знайомство з творчістю М. Скорика.

Мирослав Михайлович СКОРИК (1938 р.н.)

Видатний український композитор і музикознавець, Герой України, лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка. Автор симфонічних, вокально-симфонічних творів, творів для фортепіано, естрадних пісень, джазових композицій, музики до фільмів «Тіні забутих предків», «Високий перевал», «Гуси-лебеді летять» та ін.

У творчості М. Скорика органічно поєднуються яскравий національний колорит і сучасна музична техніка.

10. Фізкультхвилинка «Відпочиваємо разом».

11. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

12. Розучування пісні. «Посміхайтесь» (слова А. Дмитрука, музика О. Осадчого).

Знайомство з піснюю та її змістом, розучування мелодії першого куплету та приспіву. Виконання першого куплету, приспіву під акомпанемент інструмента.

13. Виконання творчого завдання.

Розгляньте ілюстрації. Яка з них, на вашу думку, більше відповідає характеру пісні?

14. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- З яким музичним жанром ми ознайомилися на уроці?
- Що означає слово «прелюдія»?
- Які композитори писали прелюдії?
- Чим відрізняються прелюдії, які ми слухали на уроці?
- Що нового ми дізналися про творчість Й.С. Баха?

15. Домашнє завдання.

Послухайте класичну музику. З'ясуйте, чи є серед прослуханих творів прелюдії. Поповніть свою фонотеку записами прелюдій українських композиторів.

16. Вихід із класу під прелюдію Й. Баха.

17. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Цикли прелюдій у мистецтві»

Мета: навчитися знаходити необхідну інформацію з літературних джерел та оформити власну книжечку.

Очікуваний результат: книжка-розгортка у малюнках.

План створення:

1. Із картону зробіть книжку-розгортку. Уважно прочитайте підручник або дитячу енциклопедію мистецтв, в яких розповідається про історію жанру прелюдії та видатні цикли прелюдій композиторів різних країн світу. Візьміть кольорові олівці та створіть власну книжечку про історію розвитку жанру. Не забудьте про відомі прелюдії до кінофільмів.
2. Оформте книжечку-розгортку, прикрасивши її малюнками.

УРОК 20

Тема. Грайливе скерцо.

Мета. Ознайомити з особливостями жанру скерцо, його історією розвитку та характерними ознаками скерцо як жанру камерно-інструментальної музики, розглянути різницю між інструментальним і вокальним сучасним скерцо, ознайомити учнів зі спорідненими жанрами в образотворчому мистецтві. Розвивати вміння учнів уважно слухати камерно-інструментальну музику та знаходити на слух характерні ознаки жанру скерцо, знаходити спільні та відмінні риси між оригіналом музичного шедевра та його обробкою, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння знаходити спільні риси між музичним та образотворчим мистецтвом.

Виховувати інтерес до слухання класичної камерно-інструментальної музики, творчості Й. Баха, виконання пісень українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора Й. Баха.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки жанру скерцо, розмаїття скерцо в світовому музичному мистецтві, композиційна будова (форма) скерцо, споріднені жанри в образотворчому мистецтві.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Й.С. Бах. Скерцо («Жарт») з оркестрової сюїти №2 (у класичному варіанті та в сучасній обробці).
- А. Островський. Вокаліз «Trololo» у виконанні Едуарда Хіля.
- «Посміхайтесь» (слова А. Дмитрука, музика О. Осадчого).

Хід уроку

1. Вхід під музику скерцо Й. Баха. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про відоме скерцо в творчості Й. Баха.

У музиці, як і в літературі, є різні за характером твори: ліричні, драматичні, епічні та комічні. Музичний образ, створений композитором, також може мати різний характер.

Серед безлічі інструментальних творів Й.С. Баха є і жартівливі — наприклад, скерцо з оркестрової сюїти №2. Воно звучить так актуально, ніби композитор живе в наш час і знає, що сучасна молодь полюбляє танцювати й жартувати. Твір, який прийшов до нас крізь віки, лунає з екранів телебачення, з мобільних телефонів, «живе» у фільмах та спектаклях. Послухайте скерцо і спробуйте з'ясувати, в чому секрет його популярності.

3. Музичне сприймання. Й.С. Бах. Скерцо («Жарт») з оркестрової сюїти №2 (для флейти та струнного оркестру). Сучасна обробка твору для вокального квартету.

4. Аналіз музичних творів.

1. Розкажіть про особливості прослуханих творів. Чи схожі вони?
2. Які засоби виразності було використано?
3. Охарактеризуйте образи обох творів.
4. Про що «розповіла» вам ця музика? Опишіть картини, які ви уявляєте під звуки цієї музики.
5. Які ще твори цього композитора ви пам'ятаєте?

Дата

Клас

Додатковий матеріал

до уроку

6. Чим відрізняється вокальна обробка твору від його оригіналу? Доведіть.

5. Бесіда з учнями про історію розвитку жанру скерцо.

Історія жанру скерцо дуже давня. Спочатку, із XVI ст., скерцо входило до складу сюїт. Найвідомішим автором барокових сюїт можна вважати Й.С. Баха, який написав цикли англійських і французьких сюїт для клавіру, а також багато сюїт для віолончелі, скрипки та флейти.

Пізніше у творчості романтиків скерцо набуло форми невеликої інструментальної п'єси, а з початку XIX століття — зайняло місце в симфонії та сонаті, витіснивши звідти менует.

Музичний словничок

Скерцо (італ. *scherzo* — буквально «жарт») — частина симфонії, сонати, квартету чи самостійна музична п'єса у жвавому, стрімкому темпі, з гострохарактерними ритмічними і гармонічними зворотами, у тридольному розмірі.

У XVI–XVII ст. були поширені одноголосні та багатоголосні канцонети на тексти жартівливого, грайливого характеру. Прикладами стали скерцо А. Брунеллі, Б. Маріні, К. Монтеверді. Однією з частин (переважно третьою) симфонічного циклу скерцо з'являється у творах Й. Гайдна і Л. ван Бетховена. Скерцо як самостійна музична п'єса постає у творчості композиторів-романтиків Й. Брамса, Ф. Шопена, Ф. Шуберта, а також П. Дюка, І. Стравінського, П. Чайковського.

Які ж характерні риси скерцо? Твори цього жанру демонструють різноманітні відтінки музичного гумору. Склалася ціла низка прийомів, здатна передавати такі задуми: жартівливі перегуки мотивів, які перекидаються з регістра в регістр або від одного інструмента до іншого, різного роду несподіванки тощо. До найвищих досягнень у цьому жанрі належать чотири скерцо Ф. Шопена. Згодом скерцо набуло мінорного забарвлення.

6. Виконання творчого завдання.

А чи може вокаліз — пісня без слів розповісти про жарт? Естрадна пісня «Trololo» у виконанні відомого російського співака Едуарда Хіля через 44 роки після її запису стала хітом Інтернету. Так, на сторінці цієї пісні в найпопулярнішій соціальній мережі Facebook.com зареєстровано 15 тис. прихильників, а ролик подивились 2 млн. осіб.

Послухайте цей вокаліз. Яке враження він на вас справив?

7. Музичне сприймання. *А. Островський. Вокаліз «Trololo» у виконанні Едуарда Хіля.*

8. Фізкультхвилинка «Посміхайтесь».

9. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

10. Розучування пісні. «Посміхайтесь» (слова А. Дмитрука, музика О. Осадчого).

Спробуйте заспівати пісню разом зі своїми друзями. Об'єднайтеся у декілька гуртів та придумайте назву для кожного з них. Виконайте по черзі по одному куплету пісні під фонограму.

11. Творче завдання.

Розгляньте ілюстрації сатиричного або жартівливого змісту — шарж, карикатуру, малюнок.

Ці твори в образотворчому мистецтві мають різні назви: гумористичний малюнок, шарж, карикатура.

Прослухайте скерцо Й. С. Баха ще раз і спробуйте відтворити на папері музичні образи, які навіяла вам музика.

12. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Назва якого музичного жанру перекладається як «жарт»?
- Що ви знаєте про розвиток жанру скерцо в музиці?
- У чому особливість жанру скерцо?
- Розкажіть про свої враження від прослуханих на уроці музичних творів.

13. Домашнє завдання.

Послухайте музику жартівливого характеру.

Складіть гумореску про шкільне життя або намалюйте дружній шарж на однокласників.

14. Вихід із класу під музику скерцо Й. Баха.

15. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Музиканти усміхаються»

Мета: навчитися знаходити та вибирати необхідну інформацію для оформлення галереї картин із шаржами та карикатурами.

Очікуваний результат: галерея картин.

План створення:

А чи знаєте ви, що багато музикантів мають почуття гумору та чудово малюють шаржі? Створимо галерею усмішок?

1. Пригадайте музичні твори та пісні, що пов'язані з усмішкою і веселим настроєм. Запишіть їхні фонограми.
2. Доберіть ілюстрації картин, шаржів або влаштуйте справжній конкурс гумористичних малюнків серед учнів класу.
3. Оформте галерею картин «веселих музикантів», присвячених усмішці та веселому настрою. Під час перегляду не забудьте ввімкнути музику, котру ви заздалегідь підібрали.

УРОК 21

Тема. Про що розповідає ноктюрн?

Мета. Ознайомити з особливостями жанру ноктюрна та історією його розвитку в різних країнах, спробувати порівняти та визначити характерні ознаки жанру «ноктюрн», навчитися порівнювати живописні полотна з музикою ноктюрна, ознайомити учнів з авторами та виконавцями ноктюрнів.

Розвивати вміння учнів уважно слухати камерно-інструментальну музику та знаходити на слух характерні ознаки ноктюрнів. Порівнювати та співставляти твори минулого і сучасності, знаходити взаємозв'язок між творами живопису та ноктюрнами, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння виразно виконувати пісні композиторів.

Виховувати інтерес до слухання класичної камерно-інструментальної музики різних композиторів минулого і сучасності та виконання дитячих пісень українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрети композиторів Е. Гріга, Ф. Шопена.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки жанру ноктюрна, тематична палітра ноктюрнів, композиційна будова (форма) ноктюрна, ноктюрн у вокальній музиці, поєднання жанрів.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Е. Гріг. Ноктюрн №4 з циклу «Ліричні п'єси» у виконанні Е. Гігельса.
- Ф. Шопен. Ноктюрн сі-мажор у виконанні С. Ріхтера.
- А. Бабаджанян. Ноктюрн.
- «Хлоп'ята і дівчата» (слова І. Діка, музика А. Островського).

Хід уроку

1. Вхід під ноктюрн. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про жанр ноктюрна в різних країнах.

На початку XIX ст. у Німеччині почав зароджуватися новий музичний напрямок — романтизм. Митці-романтики виявляли великий інтерес до народної творчості. У музиці середини XIX століття активно розвивалися національні композиторські школи Польщі (Ф. Шопен, С. Монюшко), Чехії (Б. Сметана, А. Дворжак), Угорщини (Ф. Ліст). Пізніше, з кінця XIX ст., до романтизму приєдналися національні школи Норвегії (Е. Гріг), Іспанії (І. Альбеніс), Фінляндії (Я. Сібеліус). У національних композиторських школах виникали нові, переважно камерні жанри, які зверталися до духовного світу людей, розповідали про те, що хвилює кожного. Серед цих музичних жанрів у XIX ст. вирізнявся ноктюрн.

3. Музичне сприймання. *Е. Гріг. Ноктюрн №4 з циклу «Ліричні п'єси» у виконанні оркестру; Ф. Шопен. Ноктюрн сі-мажор у виконанні С. Ріхтера.*

4. Аналіз музичних творів.

1. Розкажіть про особливості звучання ноктюрнів.
2. Назвіть засоби виразності ноктюрна. Охарактеризуйте їх.
3. Про що «розповіла» вам ця музика? Які картини ви собі уявляєте під звуки цих мелодій?
4. Який із прослуханих творів вам сподобався більше? Чим саме?

Дата

Клас

Додатковий матеріал

до уроку

5. Бесіда з учнями про історію виникнення ноктюрна.

Ноктюрни з'явилися ще у XVIII ст. як багаточастинні інструментальні п'єси довільної форми, близькі до дивертисментів чи серенад. Ці твори писали переважно для духових або для струнних інструментів і виконували на свіжому повітрі у вечірні та нічні години. Іноді такі композиції називали італійським словом *notturno*.

У епоху романтизму ноктюрни стає невеликою одночастинною п'єсою мрійливого або елегійного характеру. Автором перших ноктюнів романтичного типу для фортепіано був ірландський композитор Джон Філд. Близькі за характером п'єси творили й інші композитори-романтики: Р. Шуман писав програмні ноктюрни; Ф. Ліст створив тип ноктюрна, пов'язаний із поетичним текстом (цикл «Мрії кохання», що складається з трьох ноктюнів); Н. Паганіні став автором чотирьох ноктюнів для струнного квартету.

Весвітню славу здобув 21-й ноктюри Ф. Шопена. Узагалі, Шопенівські ноктюрни написано в тричастинній, або в рондальній, формі з темповими контрастами, як правило — повільно-швидко-повільно. Ці ноктюрни утворюють маленьку «нічну» п'єсу, яка розповідає історію з життя.

У XX ст. фортепіанні ноктюрни писали О. Скрябін, Е. Саті, Г. Форе, В. Косенко, В. Сильвестров та інші. З'являються програмні ноктюрни сюїтного типу: ноктюрни К. Дебюссі в трьох частинах, ноктюри К. Шимановського для скрипки та фортепіано, ноктюри Б. Бріттена для голосу із супроводом (для тенора і малого оркестру), ноктюри В. Барвінського для голосу й оркестру (на слова І. Франка).

Окрім того, в XX–XXI ст. жанр ноктюрна використовується і в поезії, наприклад, «Ноктюри» С. Єсеніна, «Іронічний ноктюри» О. Забужко, «Ноктюри дерев» І. Шувалової тощо.

Музичний словничок

Ноктюри (франц. *nocturne* — нічний) — лірична наспівна мелодична п'єса, зміст якої пов'язаний з художніми образами ночі.

6. Виконання творчого завдання.

Розгляньте ілюстрації. Які з них, на вашу думку, передають настрої ноктюнів Ф. Шопена та Е. Гріга? Обґрунтуйте свій вибір. (Споглядання ілюстрацій із зображенням природних явищ: А. Куїнджі «Місячна ніч на Дніпрі» та «Червоний захід сонця», К. Моне «Схід сонця. Враження», І. Айвазовський «Місячна ніч. Берег моря»).

7. Музичне сприймання. А. Бабаджанян. Ноктюри.

8. Бесіда про композитора.

Арно Арутюнович БАБАДЖАНЯН (1921–1983)

Радянський композитор і піаніст вірменського походження, автор мюзиклів, джазових композицій, віртуозних творів для двох роялів. Зажив популярності як композитор-пісенник, успішно співпрацював із поетом Р. Роджественським, Є. Євтушенком, А. Вознесенським, Л. Дербенювим та співаками М. Магомаєвим та Й. Кобзоном. Найбільшу популярність здобув «Ноктюри» А. Бабаджаняна, який існує як інструментальна п'єса та пісня.

9. Аналіз музичного твору.

1. Порівняйте прослуханий твір з інструментальними ноктюрями Е. Гріга та Ф. Шопена. Знайдіть спільні та відмінні риси.
2. Який настрої створює ноктюри А. Бабаджаняна?
3. Пригадайте, які твори Е. Гріга ми слухали раніше.

10. Виконання творчого завдання.

Послухайте сучасний ліричний ноктюрн А. Бабаджяняна. Порівняйте його з відомими ноктюрами зарубіжних та вітчизняних композиторів. Доберіть слова до характеристики засобів музичної виразності.

11. Фізкультхвилинка «Пластична імпровізація — танцюємо під музику ноктюрна».

12. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

13. Розучування пісні. «Хлоп'ята і дівчата» (слова І. Діка, музика А. Островського).

Знайомство з піснею та її змістом, розучування мелодії першого куплету та приспіву. Виконання першого куплету, приспіву під акомпанемент інструмента.

14. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- З яким музичним жанром ми ознайомилися на уроці?
- Що ви знаєте про історію становлення і розвитку цього жанру?
- Назвіть композиторів, які писали ноктюри.
- Який із прослуханих на уроці ноктюрів вас найбільше вразив?

15. Домашнє завдання.

Послухай декілька ноктюрів. Ті, що найбільше сподобалися, запишіть для своєї фонотеки. До одного з них намалюйте ілюстрацію.

16. Вихід з класу під ноктюри.

17. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Таємниця ноктюрна»

Мета: навчитися писати сценарії шкільного вечора, присвяченого музичному жанру, знаходити потрібну інформацію та обробляти її.

Очікуваний результат: сценарій шкільного вечора.

План створення:

Чи хочете дізнатися, в чому полягає особливість жанру ноктюрна? А які ноктюри-шедеври існують в музиці? Про усе це можна довідатися, створивши разом з усім класом сценарій свята.

1. Перегляньте з друзями музичні енциклопедії та знайдіть інформацію про особливості жанру й історію його розвитку.
2. Зберіть музичні файли з ноктюрами минулого та сучасності й укладіть власну фонотеку.
3. Складіть разом цікавий сценарій шкільного свята, на якому буде лунає музика ноктюрна, транслюватися відео та лунає музика сучасних ноктюрів в естрадній обробці.
4. Зробіть разом рекламу заходу та програмку, запросіть на вечір друзів класу або справжніх артистів, які виконають ноктюри.

УРОК 22

Тема. Етюд у музиці.

Мета. Ознайомити з особливостями жанру етюду та його характерними ознаками, ознайомити учнів з особливостями етюдів О. Скрябіна, розглянути різницю між технічними та художніми етюдами, розглянути жанр етюду та його особливості в інших видах мистецтва — кіно, театрі, літературі, образотворчому мистецтві, ознайомити учнів з авторами та виконавцями етюдів.

Розвивати вміння учнів уважно слухати жанри камерно-інструментальної музики — етюди та давати характеристику особливостям музичного образу творів, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння виразного виконувати пісні під супровід інструмента і фонограми.

Виховувати інтерес до слухання класичної камерно-інструментальної музики й творчості композитора О. Скрябіна та виконання дитячих пісень українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора О. Скрябіна.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки жанру «етюд», етюди в мистецтві, різновиди етюдів, композитори — автори музичних етюдів, цикли етюдів та різні види техніки виконавця, композиційна будова (форма) етюду.

Твори, що вивчаються на уроці:

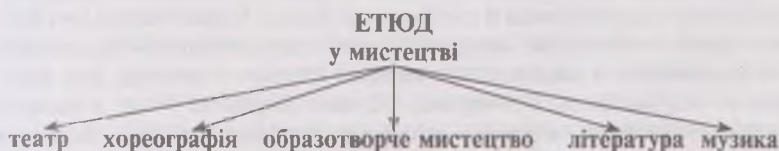
- О. Скрябін. Етюд №12 «Революційний».
- Ф. Бургмюллер. «Арабески» (етюд).
- «Хлоп'ята і дівчата» (слова І. Діка, музика А. Островського).

Хід уроку

1. Вхід під музику О. Скрябіна. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про жанр етюду та історію його розвитку.

3. Робота зі схемою.

Слово «етюд» має декілька значень:

— в *образотворчому мистецтві* — твір допоміжного характеру, виконаний з натури з метою її вивчення у процесі роботи над картиною, скульптурою тощо;

— у *літературі* — невеликий твір, присвячений якому-небудь окремому питанню; невелика одноактна п'єса, події якої мають драматичний характер;

— у *музиці* — твір віртуозного характеру; п'єса навчального характеру, в якій застосовується певний технічний прийом гри;

— у *театрі* — вправа, яка служить для розвитку та вдосконалення акторської техніки і складається з різних сценічних дій, імпровізованих чи заздалегідь розроблених викладачем;

— у *фотографії* — художній знімок, епізод із життя та ін.

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал _____

до уроку _____

Напевно, ви знаєте, що майже всі композитори мали учнів та послідовників, яким передавали свою майстерність. Наприклад, першими вчителями Моцарта і Бетховена були їхні батьки. Згодом обидва композитори стали майстерними наставниками багатьох музикантів.

У родині Бахів мистецтво передавалось із покоління в покоління, а сам композитор створив багато музичних творів навчального характеру для своїх дітей.

Музичний словничок

Етюд — п'єса навчального характеру, в якій застосовується певний технічний прийом гри, або невеликий музичний твір віртуозного характеру.

Бувають технічні етюди (в творчості М. Клементі, Р. Крейцера, К. Черні та ін.); високохудожні концертні етюди-п'єси (в творчості Б. Бартока, Й. Брамса, М. Лисенка, Ф. Ліста, Н. Паганіні, О. Скрейбіна, Ф. Шопена та ін.); етюди-картини С. Рахманінова, симфонічні етюди Р. Шумана та ін.

4. Музичне сприймання. *О. Скрейбін. Етюд №12; Ф. Бургмюллер. «Арабески» (етюд).*

5. Аналіз музичних творів.

1. Розкажіть про особливості звучання прослуханих етюдів. Чи схожі вони на тренувальні вправи?

2. Охарактеризуйте засоби музичної виразності етюдів.

3. Чим подібні та чим відрізняються прослухані музичні твори?

4. Які картини ви уявляєте під звуки цих мелодій?

5. Що нагадує вам твір Ф. Бургмюллера? Чи знаєте ви, що таке арабески?

Музичний словничок

Арабеска (італ. *arabesco* — арабський) — складний орнамент з геометричних фігур і стилізованих рослинних мотивів, до якого інколи входять каліграфічні східні написи. В музиці — витончена, примхлива інструментальна п'єса з вигадливим мелодичним малюнком.

6. Бесіда з учнями про творчість О. Скрейбіна.

Олександр Миколайович СКРЯБІН (1871-1915)

Російський композитор, піаніст, педагог. У творчості Скрейбіна представлені фортепіанні й симфонічні жанри. Серед інструментальних творів — прелюдії, мазурки, етюди, експромти, поеми, сонати для фортепіано, а також жанри великої форми — концерт для фортепіано з оркестром, 3 симфонії. Музика Скрейбіна — це вольовий порив, напружена динамічна експресія, героїчна радість, особлива «політність» і витончена лірика.

Серед етюдів композитора особливою популярністю користується етюд до-діз-мінор №12 («Патетичний»), написаний 1893 року. Це одна з найвищих вершин скрейбінського драматизму, бунтівної патетики. Етюд має три частини. Основна тема поривчаста, декламаційна, вона містить характерні злети з пунктирним ритмом. У третій частині музика стає ще більш напруженою та динамічною.

7. Фізкультхвилинка «Пластичний етюд».

8. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

9. Виконуємо пісню. «Хлоп'ята і дівчата» (слова І. Діка, музика А. Островського).

Заспіваємо пісню під фонограму. Розучуємо другий куплет пісні.

10. Виконання творчого завдання до пісні.

Спробуйте заспівати пісню разом зі своїми друзями за ролями. Об'єднайтеся у гурти дівчат та хлоп'ят, кожна з груп буде виконувати власну партію. Спробуйте зімпровізувати приспів.

11. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Яку музику ми слухали на уроці? В чому особливість цього жанру?
- Які композитори писали етюдів?
- Пригадайте історію етюдів О. Скрибіна та Ф. Бургмюллера.
- Які етюди вам подобаються? Чому?

12. Домашнє завдання.

Знайдіть і прослухайте етюд Ф. Ліста та Н. Паганіні. Порівняйте їх за настроєм та засобами виразності. Створіть етюд аквареллю або за допомогою фотоапарата.

13. Вихід з класу під музику О. Скрибіна.

14. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Етюди митців»

Мета: навчитися створювати власні етюди в різних видах мистецтва.

Очікуваний результат: конкурс на найкращий етюд.

План створення:

Пригадайте, в яких видах мистецтва існує жанр етюду. Чи хочете створити власний етюд та взяти участь у конкурсі на найкращий твір? Тоді за справу!

1. Створіть власний етюд, обравши якийсь із пропонованих варіантів: *фотоетюд* з картин природи виконайте за допомогою фотоапарата або мобільного телефону, *живописний етюд* — на аркуші паперу аквареллю або олівцем, *театральний* та *балетний* — зніміть на відео, *літературний* — запишіть у зошиті, а *музичний етюд* — запишіть на диктофон.
2. Влаштуйте на уроці конкурс на найкращий етюд, розробивши критерії оцінювання: якість виконання, зміст, творчість, оригінальність, оформлення тощо. Оберіть журі.
3. Після цього конкурсу влаштуйте з друзями виставку етюдів класу.

УРОК 23

Тема. Мистецтво імпровізації.

Мета. Ознайомити з особливостями та характерними ознаками жанрів рапсодії та варіацій, з історією розвитку цих жанрів у музичному мистецтві, розглянути різницю між вокальними та інструментальними варіаціями, ознайомити учнів з творчістю С. Рахманінова та його здібностями до варіацій, що розвивалися з дитинства.

Розвивати вміння учнів уважно слухати рапсодію та варіації і виявляти характерні ознаки жанрів, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханих творів, розвивати вміння виразно виконувати твори та вміння створювати імпровізацію.

Виховувати інтерес до слухання класичної інструментальної музики та виконання дитячих пісень композиторів-класиків.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрети композиторів С. Рахманінова, Ф. Шопена, Н. Паганіні та В.А. Моцарта.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки жанру варіацій, види варіацій, мистецтво імпровізації та варіювання, поєднання жанрів, вокальні та хореографічні варіації, композиційна будова (форма) варіацій.

Твори, що вивчаються на уроці:

- С. Рахманінов. Рапсодія на тему Н. Паганіні для фортепіано з оркестром.
- С. Рахманінов. Варіації на тему Ф. Шопена.
- «Весняна пісня» (слова Кр. Овербека, переклад М. Познанської, музика В.А. Моцарта).

Хід уроку

1. Вхід під рапсодію С. Рахманінова на тему Н. Паганіні. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Музичне сприймання. С. Рахманінов. Рапсодія на тему Н. Паганіні для фортепіано з оркестром; С. Рахманінов. Варіації на тему Ф. Шопена.

(Фрагменти творів Н. Паганіні та Ф. Шопена, які стали основою рапсодії та варіацій С. Рахманінова).

3. Аналіз музичних творів.

1. Розкажіть про особливості звучання прослуханих творів. Як змінилася музика Н. Паганіні, Ф. Шопена у творах С. Рахманінова?

2. Охарактеризуйте засоби виразності цих творів.

3. Пригадайте, що ви знаєте про варіації. Що спільного та що відмінного у цих творах?

4. Які картини постають у вашій уяві, коли звучать ці твори?

5. Розкажіть про свої враження від музики.

4. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про творчість С. Рахманінова.

Сергій Васильович РАХМАНІНОВ (1873–1943)

Російський композитор, піаніст і диригент, один із яскравих представників фортепіанного мистецтва. Серед його фортепіанних творів — п'єси, п'єси-фантазії, сюїти, сонати, етюди, рапсодії, варіації. Композитор написав варіації на тему А. Кореллі, на тему Ф. Шопена, рапсодію на тему Н. Паганіні.

Дата

Клас

Додатковий матеріал

до уроку

5. Бесіда про музичний жанр рапсодії та історію його розвитку.

Рапсодія — пісня або вірш, що їх виконували в античній Греції мандрівні декламатори-співаки — рапсоди; тепер — жанр інструментального твору вільної форми, зазвичай на основі народних тем.

Музичний словничок

Рапсодія (грец. *rhapsodia* — пісня рапсода) — жанр інструментального твору вільної форми, здебільшого на основі народних тем.

Для рапсодій характерне чергування різнохарактерних епізодів, побудованих на народнопісенному репертуарі. У XIX ст. жанр рапсодії відродився. Спочатку їх створювали для виконання на фортепіано (варіації на народні теми у Ф. Ліста). Пізніше рапсодії стали схожими до сольних концертів для фортепіано з оркестром.

В українській музиці відомі дві рапсодії для фортепіано М. Лисенка, оркестрові рапсодії — «Стрілецька» («Галицька рапсодія») С. Людкевича, «Українська рапсодія» В. Барвінського, «Лемківська» і «Закарпатська» рапсодії М. Вериківського, «Гуцульська рапсодія» Ю. Майбороди, «Українська Карпатська рапсодія» Л. Колодуба. Рапсодію на українські теми написав також російський композитор С. Ляпунов.

6. Виконання творчого завдання.

Спробуйте створити імпровізацію на тему української народної пісні. Спочатку заспівайте пісню в її основному варіанті, а потім за допомогою ударного або шумового інструмента створіть музичну імпровізацію — змініть ритмічний рисунок, додайте проґраш тощо. Щоб вам було легше виконувати імпровізацію, попросіть однокласників вистукувати постійний незмінний ритм — остинато. (На вибір пропонуємо дітям музичні інструменти: бубон, трикутник, маракаси, дзвіночки та інші).

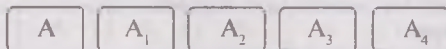
7. Бесіда про жанр варіацій та його будову.

С. Рахманінов був імпровізатором ще з дитинства. Окрім вивчених п'єс, маленький Сергій почав придумувати щось своє. Коли до бабусі приїжджали гості, він грав для них власні імпровізації замість оголошених класичних творів. Це захоплення імпровізувати залишилося у нього на все життя. Рахманінов був геніальним піаністом і диригентом. Прекрасна віртуоза техніка його гри підкорила багато країн.

Варіації на тему Шопена складаються із 22-х варіацій на тему Прелюдії до-мінор, що написані впродовж 1902–1903 років.

Твір **Рапсодія на тему Паганіні** для фортепіано з оркестром був написаний 1934 року. Цей твір складається з 24-х варіацій.

Розгляньте схему варіацій. Що вона вам підказала?

Музичний словничок

Варіації (від лат. *variatio* — зміна, різновид) — музичний твір, у якому основна тема зазнає різноманітних змін (мелодичних, ладових, ритмічних, гармонічних).

Існують декілька різновидів варіацій: *вокальні* — в них часто видозмінюється не тільки мелодія, а й супровід, *інструментальні* — в них може змінюватися і мелодія, і супровід для окремих інструмен-

тів або оркестру, існують навіть цілі варіаційні цикли. Цікавими є інструментальні варіації з однією мелодією в басі (варіації на *basso ostinato*), в яких змінюються верхні голоси

8. Фізкультхвилинка «Весняні фантазії».

9. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

10. Розучування пісні. «Весняна пісня» (слова Кр. Овербека, переклад М. Познанської, музика В.А. Моцарта).

Знайомство з піснею та її змістом, розучування мелодії першого куплету та приспіву. Виконання першого куплету, приспіву під акомпанемент інструмента.

11. Виконання творчого завдання.

Заспівайте перший куплет, показуючи рух мелодії рукою; другий куплет виконайте, плескаючи в долоні. Чи вдалося вам зберегти ритмічний рисунок пісні? Разом з однокласниками організуйте конкурс на найкраще виконання пісні під музичний супровід.

Розгляньте репродукцію картини І. Годунова «Гіацинти». Чи співзвучна вона з «Весняною піснею» В.А. Моцарта? Створіть за допомогою кольорової крейди маленький етюд «Моя весняна пісня».

12. Читання вірша.

Мамо, настала весна,
Квітне верба запашна,
Річка в долині синіє.
Мамо, настала весна,
Пташечка в полі співає,
Пісня її чарівна
Сонечко вранці стрічає.
Мамо, настала весна,
Квітів нарвали ми з татом
Там, де поляна ясна, —
В тебе ж веснянее свято!

В. Грінчак

13. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Про які музичні форми та жанри ми говорили на уроці?
- Що характерно для імпровізації? У чому особливість імпровізацій на теми відомих шедеврів?
- Які музичні твори вам запам'яталися і чому?
- Розкажіть про свої враження від уроку.

14. Домашнє завдання.

Пригадайте пісні про весну. Які з них ви зможете виконати для своєї матері?

Зробіть мамі оригінальний дарунок: за допомогою комп'ютера створіть музичну листівку.

15. Вихід з класу під рапсодію С. Рахманінова на тему Н. Паганіні.

16. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Весняні варіації»

Мета: навчитися виготовляти музичну листівку або власний міні-альбом з привітаннями з нагоди настання Весни.

Очікуваний результат: листівка або міні-альбом.

План створення:

1. Візьміть фарби, пензлик або кольоровий папір, ножиці та клей. Із картону виготовте привітальну листівку або міні-альбом, яким ви привітаєте шкільних або рідних із Міжнародним жіночим святом чи весною. Намалюйте весняну імпровізацію, яка може складатися з весняних букетів, квіткових композицій, весняних кольорових фантазій. Додайте до малюнків прикраси із шовкових стрічок, стразів, намистинок, кольорових паперових сердечок.
2. Складіть привітальний вірш та підпишіть листівку. Прикрасьте альбом віршами про весну. Ваш святковий сюрприз зроблено вашими руками. Зі святом всіх дівчат та ваших матусь і бабусь!

УРОК 24

Тема. Рондо запрошує в коло.

Мета. Ознайомити з особливостями жанру рондо, історією його розвитку та характерними ознаками рондо як жанру камерно-інструментальної музики, розглянути різницю між рондо минулого та сучасності, ознайомити учнів з авторами та виконавцями рондо.

Розвивати вміння учнів уважно слухати камерно-інструментальну музику та знаходити на слух характерні ознаки рондо як жанру музики та форми рондо, вміння надавати характеристику засобам музичної виразності творів, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння знаходити спільні риси між видами мистецтва.

Виховувати інтерес до слухання класичної камерно-інструментальної музики та виконання дитячих пісень композиторів-класиків.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора В.А. Моцарта.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки жанру рондо, розміття рондо, вокальне виконання інструментальних творів, вокальне виконання рондо — друге життя інструментального твору, композиційна будова (форма) рондо.

Твори, що вивчаються на уроці:

- В.А. Моцарт. «Рондо в турецькому стилі» із фортепіанної сонати №11 (у класичному варіанті та сучасній обробці).
- В.А. Моцарт. Рондо для скрипки з оркестром сі-бемоль-мажор.
- Ж.-П. Ревербері. «Фантазія» у виконанні оркестру «Rondo Veneziano» під керівництвом Ж.-П. Ревербері.
- «Весняна пісня» (слова Кр. Овербека, переклад М. Познанської, музика В.А. Моцарта).

Хід уроку

1. Вхід під «Рондо в турецькому стилі» В.А. Моцарта. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Музичне сприймання. В.А. Моцарт. «Рондо в турецькому стилі» із фортепіанної сонати №11 (у класичному варіанті та в сучасній обробці); В.А. Моцарт. Рондо для скрипки з оркестром сі-бемоль-мажор.

3. Аналіз музичних творів.

1. Розкажіть про особливості звучання творів В.А. Моцарта.
2. Охарактеризуйте засоби виразності, використані у кожному музичному творі.
3. Які музичні інструменти виконують «Рондо в турецькому стилі» у сучасній обробці?
4. Чим відрізняється сучасна обробка рондо від оригіналу? Доведіть свою думку.
5. Порівняйте рондо для фортепіано та рондо для скрипки з оркестром. Назвіть спільні та відмінні риси.
6. Розкажіть про свої враження від музики.
7. Назвіть музичні твори В.А. Моцарта, які звучали на попередніх уроках.

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал _____

до уроку _____

4. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про жанр рондо та історію його створення.

Один із музикознавців, котрий досліджував вплив музики на людину, довів, що твір В.А. Моцарта «Рондо в турецькому стилі» поліпшує настрій.

Цікаво, що «Рондо...» є третьою частиною сонати ля-мажор. За законами музичної композиції, фінальну частину сонати пишуть у певній класичній формі. Моцарт обрав відому форму рондо: музика неначе «ходить» по колу і один мотив увесь час повторюється. Ця частина набула великої популярності, а згодом стала виконуватися як окремий твір.

Форма рондо спочатку з'явилася в літературі — це назва строфічної організації вірша, яка склалася у середньовічній французькій поезії.

У музиці рондо виникло в XIII ст. Спочатку це було старовинне (куплетне) рондо — улюблений жанр французьких клавесиністів Ж. Шамбоньера, Ф. Куперена, Ж.-Ф. Рамо. Це були програмні п'єси-мініатюри різного характеру. У цій формі композитори писали й танці. У німецькій музиці рондо виконують у фіналах концертів Й.С. Баха.

За кількістю тем виділяють *мале рондо* (одна або дві теми) і *велике рондо* (три і більше тем).

Розгляньмо схему музичної форми рондо:

A — B — A — C — A — ... — A, де A — це рефрен, B і C — епізоди.

У XIX—XX ст. класична уніфікація форми відходить на задній план; натомість зростає індивідуалізація. Дві однакові конструкції — рідкісне явище. Рондо може мати будь-яку кількість частин, але не менше п'яти. Рефрен може проводитися в різних тональностях, нерідко порушується повторення частин. Такий тип рондо зливається з іншими формами, зокрема, із сюїтною.

5. Виконання творчого завдання.

Розгляньте репродукцію картини. Чим вона нагадує вам музичне рондо? Поясніть, чому ви так вважаєте. (*Споглядання ілюстрації Ю. Герцена «Велике рондо»*).

А тепер візьміть кольорові олівці та створіть ілюстрацію до рондо В.А. Моцарта. Передайте різними кольорами рефрен та епізоди. Покажіть свій малюнок друзям.

6. Музичне сприймання. Ж.-П. Ревербері. «Фантазія» у виконанні оркестру «Rondo Veneziano» під керівництвом Ж.-П. Ревербері.

Твір «Фантазія», який ви щойно слухали, написано у формі рондо.

Історія колективу «Rondo Veneziano» бере свій початок із 1979 року. Жан-П'єр Ревербері — видатний композитор, аранжувальник і продюсер сучасних італійських артистів — створив музичний гурт зі студентів італійських консерваторій. Спершу колектив виступав як камерний оркестр. У їхній творчості музичні нововведення сучасності поєднано з класичною музикою. Гурт виконує також класичні твори Л. ван Бетховена, А. Вівальді, В.А. Моцарта, Й.С. Баха.

7. Фізкультхвилинка «Хореографічні варіації».

8. Розспівування. Поснівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

9. Виконуємо пісню. «Весняна пісня» (слова Кр. Овербека, переклад М. Познанської, музика В.А. Моцарта).

Заспівайте перший куплет під супровід інструмента, а другий — під фонограму. Попросіть однокласників оцінити ваше виконання.

10. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Про які музичні форми та музичні жанри ми дізналися на уроці?
- Твори яких композиторів минулого та сучасності звучали на уроці? Що їх об'єднує?
- Що ви знаєте про відоме рондо В.А. Моцарта? Охарактеризуйте засоби музичної виразності цього твору.
- Як перекладається слово «рондо»? Наведіть приклади творів, написаних у цій формі.
- Розкажіть про свої враження від уроку.

11. Домашнє завдання.

Послухайте камерно-інструментальну музику весняної тематики. Визначте жанри прослуханих творів. Створіть відсоролик «Весна в моєму місті», використавши для музичного оформлення рондо В.А. Моцарта або Ж.-П. Ревербері.

12. Вихід з класу під «Рондо в турецькому стилі» В.А. Моцарта.

13. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Незвичайне музичне коло»

Мета: навчитися виготовляти за допомогою комп'ютера презентацію або ролик, знаходити та вибирати необхідні картини та музичні файли.

Очікуваний результат: презентація або ролик.

План створення:

Цей проект вам допоможуть створити друзі, рідні або вчителі.

1. Перегляньте з друзями малюнки або ілюстрації із зображенням весняних квітів, збережіть їх на комп'ютері в окрему папку у форматі JPEG.
2. Зберіть музичні файли з записом рондо, які ми слухали на уроці.
3. Складіть разом презентацію або ролик, в якій розмістите зібрані ілюстрації. *Головне завдання* — розміщення ілюстрацій в презентації або ролику повинно співпадати з формою рондо, одна із картин буде *рефреном* та повторюватися протягом усього проекту, а інші — *епізодами*. Підказкою стане схема форми рондо.
4. Додайте музичні файли та збережіть проєкт на комп'ютері, потім запишіть його на диск. Продемонструйте на уроці друзям свою роботу, яку озвучите цікавими весняними віршами або розповіддю про рондо.

УРОК 25

Дата _____

Клас _____

Тема. Соната.

Мета. Ознайомити з особливостями жанру сонати та етапами його розвитку в музичному мистецтві, з характерними ознаками жанру та композиційною будовою — формою класичної сонати та її закономірностями, розглянути різницю між сонатами різних композиторів, ознайомити учнів з інструментальною творчістю композиторів Й. Гайдна та К. Дебюссі. Розвивати вміння учнів уважно слухати сонату та визначати закономірності сонатної форми і вміння зображати схематично класичний тип першої частини сонати, розвивати вміння надавати характеристику головним темам і музичному образу сонати, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння виконувати виразно пісні та повторювати мелодійний та ритмічний малюнок пісні. Виховувати інтерес до слухання класичної сонати та її творців, інтерес до виконання дитячих пісень українських композиторів.

Додатковий матеріал _____

до уроку _____

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора Й. Гайдна.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки жанру сонати, жанр сонати та етапи його розвитку, різновиди сонат, композиційна будова (форма) варіацій, цикли сонат.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Й. Гайдн. Соната для фортепіано ре-мажор (№ 37) — *Allegro con brio* (I ч.).
- К. Дебюссі. Соната для віолончелі та фортепіано ре-мінор.
- «Музика» (слова І. Боровика, музика Ю. Рожкова).

Хід уроку

1. Вхід під музику Й. Гайдна. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Музичне сприймання. *Й. Гайдн. Соната для фортепіано ре-мажор (№37) — Allegro con brio (I ч.).*

3. Аналіз музичного твору.

1. Розкажіть про особливості звучання сонати.
2. Які засоби виразності твору вдалося вам розпізнати?
3. Поміркуйте, чому соната має таку назву.
4. Чи сподобалася вам музика? Розкажіть про свої враження.

4. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про жанр сонати в творчості Й. Гайдна.

Франц Йозеф ГАЙДН (1732–1809)

Австрійський композитор, представник віденської класичної школи, один із засновників жанрів симфонії та струнного квартету. Стиль Гайдна органічно пов'язаний з культурою Відня, що поєднувала італійські, південно-німецькі та інші культурні традиції. Його творчість охоплює широкий спектр жанрів. В доробку композитора 24 опери, 14 ораторій, концерти для фортепіано та інших інструментів з оркестром, сонати, 77 квартетів та інші твори.

Клавірна музика Гайдна (сонати, рондо, варіації) посідає важливе місце в творчості композитора. Він написав 52 сонати для фортепіано. Відкриттям Й. Гайдна вважається також форма рондо-сонати, в якій

сонатна форма (експозиція, розробка, реприза) зливається з формою рондо (А-В-С-А або А-В-А-С-А-В-А).

Сонати Й. Гайдна, як правило, мають тричастинний цикл: 1 — сонатне алегро, 2 — повільна частина, 3 — швидкий фінал зазвичай у формі рондо.

Соната №37 ре-мажор — твір, який іскриться радістю життя і завзяттям. Перша частина сонати *Allegro con brio* — безтурботна та легка, друга *Largo* — лірично-мінорна, а третя — танцювальний і веселий фінал.

5. Бесіда з учнями про особливості жанру сонати та історію його розвитку.

Музичний словничок

Соната (італ. *sonate*, від лат. *sonare* — звучати) — жанр інструментальної музики, призначеної для одного або кількох інструментів; інструментальний твір, що складається із трьох-чотирьох різних за характером і темпом частин.

Термін «соната» відомий з XVI ст. Спочатку цим терміном називали будь-який інструментальний твір. На початку XVII ст. утворилося два типи сонат: церковні сонати (*sonata da chiesa*) та камерні сонати (*sonata da camera*). Соната для скрипки з чітко виписаною і розробленою партією клавіру з'явилася у Й.С. Баха. У середині XVIII ст. інтенсивно формувався тип класичної сонати, і до кінця століття цей процес завершився.

Й. Гайдн, В.А. Моцарт, Л. ван Бетховен та інші композитори творили в жанрі класичної сонати. Композитори-романтики збагатили й переосмислили цей жанр. Для розвитку сонати багато зробили Ф. Шопен, Р. Шуман, Ф. Ліст, Й. Брамс, Е. Гріг та ін.

Наприкінці XIX — на початку XX ст. з'являються сонати у французьких композиторів Г. Форе, П. Дюка, М. Равеля, К. Дебюссі та російських композиторів О. Скребіна, М. Метнера.

У XX ст. соната залишається одним із провідних музичних жанрів. Нові образи й засоби виразності істотно змінюють її вигляд — це сонати С. Прокоф'єва, Д. Шостаковича, Б. Бартока.

Першими сонатами українських композиторів стали скрипкова соната М. Березовського та фортепіанні сонати Д. Бортнянського. Пізніше до цього жанру звертались М. Лисенко, В. Косенко, Б. Лятошинський, М. Тіца, Р. Сімович, Ю. Щуровський, В. Сечкін та ін.

Жанр сонати вирізняється чіткою структурою. Першу частину сонати пишуть у сонатній формі.

Сонатна форма — це принцип викладу музичного матеріалу, який передбачає не механічне чергування частин і розділів, а взаємодію тем і художніх образів. Теми — **головна і побічна** — або протисталяються одна одній, або доповнюють одна одну.

Розвиток тем відбувається впродовж трьох етапів — **експозиції, розробки та репризи**.

Експозиція показ головної і побічної тем	Розробка розвиток тем	Реприза повторення тем (часто видозмінене)

Прослухайте ще раз першу частину сонати №37 Й. Гайдна і складіть схему цього музичного твору. Перевірте, чи вдалось вам виокремити експозицію, розробку та репризу в сонатній формі.

6. Музичне сприймання. К. Дебюссі. Соната для віолончелі та фортепіано ре-мінор.

Порівняйте сонату К. Дебюссі з сонатою Й. Гайдна. Як прослідковується сонатна форма у першій частині твору? Надайте характеристику засобам музичної виразності.

7. Фізкультхвилинка «Відпочиваємо разом».

8. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

9. Розучування пісні. «Музика» (слова І. Боровика, музика Ю. Рожкова).

Знайомство з пісню та її змістом, розучування мелодії першого куплету та приспіву. Виконання першого куплету, приспіву під акомпанемент інструмента.

10. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Розкажіть про особливості жанру сонати. Що вам запам'яталося з історії розвитку цього жанру в музичному мистецтві?
- В чому особливість музичного образу сонати Й. Гайдна?
- Які композитори працювали в жанрі сонати?

11. Домашнє завдання.

Послухайте одну з сонат композитора-класика. Пригадайте схему сонатної форми та зобразіть її схематично.

12. Вихід з класу під музику Й. Гайдна.

13. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Мої враження від сонати»

Мета: навчитися організовувати конкурс творчих робіт — музичних вражень, пов'язаних з жанром сонати, висловлювати власні враження від музичного твору в різноманітних творчих формах, проводити презентацію творчих робіт на обрану тему.

Очікуваний результат: презентація творчих робіт.

План створення проекту:

У цьому проекті може взяти участь увесь клас.

1. Завдання: спробуйте зі своїми друзями виразити власні враження від прослуханого музичного твору — сонати Й. Гайдна — у творчій формі: наприклад, твір на тему «Мої музичні враження», стаття в газету, малюнок, панно, аплікація, вірш тощо.
2. Влаштуйте з друзями презентацію власних творчих робіт: кожен учасник стисло представляє роботу та коментує свої напрацювання.
3. Презентації можна озвучувати музикою Й. Гайдна.

УРОК 26

Тема. Квартет. Урок узагальнення знань.

Мета. Ознайомити з особливостями жанру квартету та його характерними ознаками як жанру камерно-інструментальної музики, розглянути різницю між жанром квартету та музичними творами, що виконується інструментальним квартетом, ознайомити учнів з авторами та виконавцями квартетів, узагальнити знання учнів з теми «Камерно-інструментальні жанри».

Розвивати вміння учнів уважно слухати камерно-інструментальну музику та знаходити на слух характерні ознаки жанру квартету, надавати характеристику засобам музичної виразності твору, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння виконувати пісні у ході конкурсу на краще виконання творів та вміння учнів визначати музичні твори за музичними темами, розрізняти пісні за вступом.

Виховувати інтерес до слухання класичної камерно-інструментальної музики та виконання дитячих пісень українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок узагальнення знань з теми.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрети композиторів Б. Лятошинського та Й. Штрауса.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки жанру квартету, історія розвитку жанру, композиційна будова (форма) квартету.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Б. Лятошинський. Квартет №2 для двох скрипок, альту і віолончелі, тв. 4, 4. *Allegro molto*.
- Й. Штраус. Полька «Грім і блискавка» у виконанні струнного квартету.

Хід уроку

1. Вхід під музику Б. Лятошинського. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Музичне сприймання. Б. Лятошинський. Квартет №2 для двох скрипок, альту і віолончелі, тв. 4, 4. *Allegro molto*.

3. Аналіз музичного твору.

1. Розкажіть про особливості звучання квартету. Опишіть характер музики.

2. У виконанні яких музичних інструментів прозвучав твір?

3. Назвіть тип квартету як ансамблю виконавців.

4. Які засоби виразності твору вам вдалося розпізнати?

5. Розкажіть про свої враження від твору.

4. Бесіда про історію розвитку жанру квартету.

Пригадаймо, як залежить назва виконавців будь-якого музичного твору відповідно до кількості музикантів-виконавців.

Ви вже знаєте, що ансамбль із двох виконавців (вокалістів або інструменталістів), — це *дует*, троє виконавців утворюють *тріо*, а четверо — *квартет*. Камерний ансамбль із п'яти виконавців традиційно називають *квінтетом*, із шести — *секстетом*, із семи — *септетом*, з восьми — *октетом*. Такі самі назви мають і музичні твори, написані для відповідної кількості виконавців.

Дата

Клас

Додатковий матеріал

до уроку

Оскільки щойно ми слухали квартет, розглянемо його як музичний твір для чотирьох інструментів детальніше.

Серед жанрів камерних ансамблів переважає струнний квартет, що у другій половині XVIII ст. замінив пануючу тоді тріо-сонату. Видатні твори цього жанру написали віденські класики — Й. Гайдн, В.А. Моцарт, Л. ван Бетховен. Їхні квартети створені у формі сонатного циклу, яка згодом стала традиційною. У романтичну епоху слід особливо відзначити квартети Ф. Шуберта.

У кінці XIX — на початку XX ст. у струнних квартетах використовують лейтмотивний принцип (одна тема є головною у творі), важливого значення надають барвистості, образності, колористичній гармонії (П. Чайковський, С. Танєєв, Е. Гріг, К. Дебюссі). Глибокий психологізм, напружена експресія, вияв нових можливостей інструментів та їхніх поєднань властиві квартетам Д. Шостаковича та Б. Бартока.

Жанр фортепіанного квартету був найпопулярнішим у класичну епоху (В.А. Моцарт), пізніше композитори зверталися до цього жанру рідко.

В українській музиці найвідоміші твори цього жанру належать Б. Лятошинському (п'ять квартетів), В. Сильвестрову («квартет-п'ятеро»), Ю. Ішенку.

5. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про композитора — автора українського квартету.

Борис Миколайович ЛЯТОШИНСЬКИЙ (1894–1968)

Український композитор, диригент і педагог, один із основоположників модерного напрямку в українській музиці. Неодноразовий член журі міжнародних конкурсів та активний учасник керівних органів Спілки композиторів України і Київської консерваторії. Автор опер, творів для хору з оркестром, творів для симфонічного оркестру, п'єс для духового оркестру, фортепіано з оркестром тощо.

Музичний словничок

Квартет — музичний твір для чотирьох інструментів або вокальних голосів, зазвичай написаний у сонатній формі.

6. Музичне сприймання. Й. Штраус. Полька «Грім і блискавка» у виконанні струнного квартету.

7. Аналіз музичного твору.

1. Опишіть характер прослуханої музики.
2. У виконанні яких музичних інструментів прозвучав твір?
3. Порівняйте твір Й. Штрауса із твором Б. Лятошинського. Поміркуйте, у чому полягає різниця між жанром квартету і виконанням будь-якого твору інструментальним квартетом.

8. Проведення вікторини «Добери мелодію».

За поданими ілюстраціями впізнайте музичні твори, які ми слухали на уроках, і назвіть прізвища їхніх авторів. (*Споглядання ілюстрацій до музичних творів, які діти слухали протягом чверті*).

9. Проведення конкурсу «Найкращий виконавець».

За ілюстраціями пригадайте пісні, які ми вивчали на уроках, і виконайте їх під фонограму разом із друзями. Позмагайтеся, хто з вас заспіває найкраще.

10. Проведення конкурсу «Знавці музичного мистецтва».

Дайте відповіді на різнорівневі запитання:

2. Вид музичного мистецтва, створений для виконання на інструментах сольо або невеликим складом виконавців:

- камерно-інструментальна
- вокально-інструментальна
- симфонічна

3. Поширена назва музичних композицій, переважно інструментальних, зміст яких пов'язаний з художніми образами ночі:

- ноктюрн
- романс
- рапсодія

4. Музичний твір циклічної форми (зазвичай із трьох або чотирьох частин) для одного або кількох інструментів має назву:

- соната
- етюд
- скерцо

5. Явище в мистецтві, при якому асоціації між зоровими та слуховими враженнями пов'язуються воедино:

- імпровізація
- синопсія
- аранжування

6. Невеликий вступ імпровізаційного характеру перед основним твором — фугою або сюїтою, чи самостійна музична п'єса вільного складу:

- рондо
- прелюдія
- варіація

7. Музична форма, в якій неодноразове (не менше трьох) проведення головної теми (рефрену) чергується з відмінними між собою епізодами:

- скерцо
- ноктюрн
- рондо

8. Вправа для розвитку виконавської (переважно інструментальної) техніки:

- скерцо
- етюд
- рондо

9. Назва твору, в якому перший епізод твору («частина В») написаний в тональності фа-мажор, а другий епізод («частина С»), значно похмуріший, завершується поверненням до основної теми:

- «Патетичний етюд»
- «До Елізи»
- «Маленька нічна музика»

10. Частина симфонії, сонати, квартету чи самостійна музична п'єса в стрімкому темпі грайливого характеру:

- скерцо
- рондо
- етюд

11. Автор рондо-сонати:

- Й. Гайдн
- Е. Гріг
- Л. ван Бетховен

12. Композитор, аранжувальник і продюсер італійських сучасних артистів, засновник колективу виконавців:

- К. Дебюссі
- Ж. Ревєрбері
- Ф. Бургмюллер

Скільки правильних відповідей? Це ваші справжні досягнення в Країні музики!

Поставте собі оцінку:

11. Вихід з класу під музику Б. Лятошинського.

12. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Моя фонотека» (продовження)

Мета: навчитися знаходити фонограми музичних творів і зберігати їх у форматі mp3.

Очікуваний результат: диск з улюбленими творами різних жанрів.

План створення:

Увага! Цей проект є продовженням першого проекту.

1. Знайдіть з друзями музичні твори та їхні сучасні обробки, написані в жанрах камерно-інструментальної музики, що слухали на уроках. Збережіть їх у форматі mp3 в окрему папку на комп'ютері.
2. Складіть список записаних фонограм. Запишіть їх на диск.
3. Оформте обкладинку диска з назвою «Моя фонотека».

Тема 4. ЖАНРИ СИМФОНІЧНОЇ МУЗИКИ

УРОК 27

Тема. Жанрова палітра симфонічної музики.

Мета. Ознайомити з особливостями та характерними ознаками жанрів симфонічної музики, творцями симфонічної музики, ознайомити учнів із скарбничкою жанрів симфонічної музики, пригадати характерні ознаки програмної та непрограмної симфонічної музики.

Розвивати вміння учнів уважно слухати симфонічну музику та знаходити на слух характерні ознаки жанрів симфонічної музики, знаходити відмінності та спільні риси між жанрами симфонічної музики, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння знаходити спільні риси між видами мистецтва.

Виховувати інтерес до слухання класичної симфонічної музики та виконання дитячих пісень українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок введення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора Л. ван Бетховена.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки жанрів симфонічної музики, жанри великої та малої форми в симфонічній музиці, програмна та непрограмна симфонічна музика.

Твори, що вивчаються на уроці:

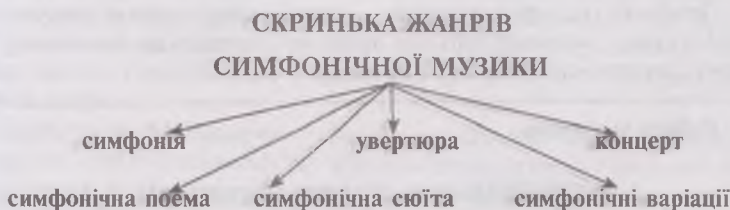
- Л. ван Бетховен. Симфонія №5. I частина.
- «Козацька пісня» (слова і музика А. Мігай).

Хід уроку

1. Вхід під музику Л. ван Бетховена. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про жанри симфонічної музики.

3. Робота зі схемою.

До жанрів симфонічної музики також належать *симфоніета*, *симфонічна картина*, *симфонічна фантазія*.

Музичний словничок

Симфонічна музика — музика, започаткована появою жанру симфонії і призначена для виконання симфонічним оркестром.

4. Музичне сприймання. Л. ван Бетховен. Симфонія №5. I частина.

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал _____

до уроку _____

5. Аналіз музичного твору.

1. Чим вас вразила музика? Що було в ній незвичного?
2. Які інструменти виконували твір? Розкажіть про особливості звучання твору.
3. Чи є в цій музиці основна мелодія? Доведіть.
4. Які засоби музичної виразності характерні для цього симфонічного твору?

6. Бесіда про автора твору — композитора Л. ван Бетховена та історію створення симфонії № 5.

Чи знаєте ви, що відома всім симфонія німецького класика була присвячена українцю? З'ясуємо це разом.

Серед дев'яти симфоній Бетховена особливо вирізняється симфонія №5. Її всі без винятку впізнають за вступом. Цікаво, що цей музичний твір композитор присвятив своєму другу і меценату — сину останнього гетьмана України, графу Андрію Розумовському (українцю за походженням).

Особливим у звучанні симфонії є те, що всі чотири частини об'єднані грізною «темою долі», котра звучить на початку твору як епіграф. Про неї Бетховен сказав: «Так доля стукає у двері». Ця тема звучить дуже голосно (фортисимо) одночасно в партіях різних інструментів. Симфонія не має програми, її зміст не виражений словами, але яскрава, виразна музика, конкретне значення основного мотиву дають право розглядати твір як картину боротьби людини з перешкодами життя в ім'я радості та щастя. Чотири частини симфонії можна уявити як окремі моменти цієї боротьби. Фінал зображує перемогу людини над силами зла і насильства.

I частина (Allegro con brio — швидко, з вогнем) написана в сонатній формі. Частина відкривається так званою «темою долі» — мотиву з чотирьох нот, що повторюється двічі, вдруге — одним ступенем нижче. Це основний мотив, з якого розвиваються всі інші теми частини.

II частина (Andante con moto — повільно) — це глибокі роздуми про щось серйозне, значне. Написана у формі варіацій на дві теми.

III частина (Scherzo — Allegro, в перекладі з італійської — «жарт»). Музика цієї частини за настроєм повертає нас до першої частини.

IV частина (Allegro, фінал) звучить святково, переможно. Тема дуже близька до «Гімну Свободи». Фінал написаний у формі сонатного алєгро.

Музичний словничок

Симфонія (від грец. συμφωνία — співзвуччя) — жанр оркестрової музики, великий твір для оркестру, написаний зазвичай у формі сонатно-симфонічного циклу.

7. Робота зі схемою.

КЛАСИЧНИЙ ВИД ЖАНРУ СИМФОНІЇ

Класичні зразки симфонії складаються з чотирьох частин.

I	II	III	IV
частина —	частина —	частина —	частина —
у швидкому темпі, пишеться в сонатній формі (формі сонатного алєгро)	в повільному темпі, найбільш довільної форми, часто варіаційна	менуєт або скерцо, у складній тричастинній формі	у швидкому темпі, в сонатній формі або у формі рондо

8. Виконання творчого завдання.

Прослухайте першу частину симфонії №5 Л. ван Бетховена ще раз. Спробуйте уявити себе режисером художнього фільму. Вигадайте невеликий сюжет. Хто буде головним героєм вашого фільму? Розкажіть про це своїм друзям.

9. Фізкультхвилинка «Відпочиваємо разом».

10. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

11. Розучування пісні. «Козацька пісня» (слова і музика А. Мігай).

Знайомство з піснею та її змістом, розучування мелодії першого куплету та приспіву. Виконання першого куплету, приспіву під акомпанемент інструмента.

12. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- У чому полягає особливість жанрів симфонічної музики?
- Як Бетховен утвердив у своїй симфонії ідею перемоги людини в боротьбі за кращу долю?
- Які інструменти виконували твір?
- Розкажіть про засоби виразності симфонії.

13. Домашнє завдання.

Послухайте музику, яка звучить у вас вдома. Чи є серед прослуханих творів схожі до теми симфонії Бетховена?

Заспівуйте пісню, яку ми вивчили на уроці, своїм рідним та друзям.

14. Вихід з класу під музику Л. ван Бетховена.

15. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Колективний проект «Лунає симфонічна музика»

Мета: навчитися писати сценарій шкільних свят.

Очікуваний результат: сценарій свята.

План створення:

Цей проект може бути груповим. Об'єднайтеся в три групи.

Перша група «Симфоністи» — дослідіть історію жанру симфонії за допомогою літературних джерел, знайдіть інформацію про відомі шедеври в жанрі симфонії з музики минулого та сучасності, про композиторів і виконавців, а також їхні фото. Підготуйте презентацію на свято.

Друга група «Музиканти» — складіть каталог найбільш популярних симфоній серед учнів класу та запишіть уривки творів у форматі mp3 та відеофрагменти виступів оркестрів на диск. Хто стане звукорежисером свята?

Третя група «Сценаристи» — придумайте разом сценарій шкільного свята, присвяченого жанру симфоній, оберіть ведучих та запросіть друзів.

УРОК 28

Тема. Зустріч з увертюрою.

Мета. Ознайомити з особливостями жанру «увертюра» як самостійного симфонічного твору та з його історією розвитку, ознайомитися з характерними ознаками увертюри як жанру симфонічної музики, розглянути різницю між увертюрами до опер, кінофільмів та самостійними творами для симфонічного оркестру, ознайомити учнів з авторами та виконавцями увертюр різних часів.

Розвивати вміння учнів уважно слухати симфонічну музику та знаходити на слух характерні ознаки жанру увертюри, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, знаходити відповідність між змістом, літературним сюжетом твору та характерними засобами музичної виразності, розвивати вміння виконувати пісні та створювати власні пластичні імпровізації до музики.

Виховувати інтерес до слухання класичної симфонічної музики різних типів та виконання дитячих пісень українських сучасних композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора Г. Свиридова.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки жанру увертюри, історія розвитку жанру, увертюра як самостійний жанр симфонічної музики, композиційна будова (форма) увертюри.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Г. Свиридов. Оркестрова увертюра до фільму «Час, вперед!».
- В. Дашкевич. Увертюра до фільму «Шерлок Холмс та Доктор Ватсон».
- «Козацька пісня» (слова і музика А. Мігай).

Хід уроку

1. Вхід під музику Г. Свиридова. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Музичне сприймання. Г. Свиридов. Оркестрова увертюра до фільму «Час, вперед!»

3. Аналіз музичного твору.

1. Яке враження у вас викликала музика?
2. Який образ часу створив композитор за допомогою засобів музичної виразності?
3. Чи відчувався в музиці стрімкий лет часу?
4. Які засоби виразності твору? Розкажіть про них.
5. Якими засобами композитор створив образ стрімкого часу? Як це зобразив симфонічний оркестр?

4. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про творчість композитора та особливості симфонічної увертюри.

Георгій Васильович СВИРИДОВ (1915-1998)

Радянський композитор і піаніст. Музика Свиридова відрізняється простотою, національною характерністю пісенних мелодій і гармонічністю мови, блиском і барвистістю оркестрового колориту, чітким відбором та економією засобів виразності. У доробку композитора — симфонії, концерти, квартети, сонати, багато вокальних творів: романси, вокальні цикли, хорові твори та інші.

Дата

Клас

Додатковий матеріал

до уроку

Оркестрова увертюра до фільму «Час, уперед!» — одне з відомих інструментальних творів композитора.

«Час, уперед!» — таку назву має сюїта, написана композитором 1965 року до фільму режисера М. Швейцера (за романом В. Катаєва), який присвячено будівництву міста Магнітогорськ. Сюїта складається з шести частин. Остання її частина («Час, уперед!») є музичним втіленням того, що час неможливо спинити. Цей твір — яскрава знахідка композитора. Сюїта одразу стала популярною, її часто використовували в багатьох фільмах, телепередачах. Музика об'єднує одночасно стрімкий потік і могутність, справді може стати символом нашого часу.

5. Відомості про особливості жанру увертюри як приклад симфонічної музики.

Цікаво знати, що слово «увертюра» походить від фран. *ouverture*, що в перекладі означає «початок», «відкриття». Що ж відкривають увертюри? Вони можуть відкривати оперу, балет, кантату, ораторію, кінофільм, концерт, театральну виставу. Завдання в увертюри просте — розповісти глядачу про твір, який вони будуть дивитися.

Увертюра як жанр виникла на початку VI століття — інтродукція до опери Монтеверді «Орфей», яка була короткою, тому її виконували тричі. Надалі композитори стали застосовувати увертюри, що склалися з двох або трьох частин. У творчості італійця О. Скарлатті оперна увертюра перетворилася в самостійний симфонічний твір, її стали називати *sinfonia*. Найвишого розвитку увертюра отримала в творчості Моцарта та Бетховена, які були написані в сонатній формі або у формі фути, рондо. Класичні увертюри були і в музиці до театральної дії. Надалі увертюри ніби стали переказувати зміст опери перед її початком. Поступово увертюри перетворюються в самостійні твори — концертні увертюри як жанр симфонічної музики, що має програму: в творчості Брамса, Чайковського, Мендельсона, Вагнера та інших.

6. Музичне сприймання. В. Дашкевич. Увертюра до фільму «Шерлок Холмс та Доктор Ватсон».

7. Аналіз музичного твору.

1. Яке враження справила на вас музика про героя-детектива?
2. Які інструменти виконували твір? Скільки тем прозвучало у творі?
3. У якій формі написана увертюра?
4. Опишіть картину, яку ви уявляєте, слухаючи музику.
5. Розкажіть про характер героя фільму.

8. Відомості про композитора — автора увертюри.

Володимир Сергійович ДАШКЕВИЧ (1934 р.н.)

Російський композитор і теоретик музики, який багато й плідно працює в кіно. Широку популярність йому принесла музика для серії фільмів «Пригоди Шерлока Холмса і доктора Ватсона» (1979–1986) та головна тема з кінофільму «Собаче серце» (1988).

Окрім симфонічної музики, композитор написав чимало пісень (зокрема, вокальні цикли на вірші О. Блока, В. Маяковського, О. Мандельштама), опери «Клоп» і «Ревізор», мюзикл «Бумбараш».

9. Відомості про літературний твір, що став основою сюжету фільму.

Шерлок Холмс — вигаданий детективний персонаж, головний герой книг англійського письменника Артура Конан Дойла.

В оповіданнях про Шерлока Холмса зазвичай розповідь ведеться від імені його друга і супутника — доктора Джона Ватсона. Детектив веде свої розслідування, використовуючи логіку та метод дедукції. Загалом Шерлок Холмс з'являється у 56 оповіданнях і 4 повістях.

Сам письменник вважав розповіді про Холмса «легким читивом». Окрім того, його дратувало, що читачі більше люблять детективи про Холмса, ніж історичні романи, майстром яких він себе вважав. Зрештою письменник вирішив припинити писати про Холмса. Однак потік листів обурених читачів, серед яких були й члени королівської сім'ї, змусили письменника «оживити» знаменитого детектива.

10. Виконання творчого завдання.

Розгляньте ілюстрації до прослуханих нами творів. Оберіть ті, що відповідають першому і другому твору. Поміркуйте, що спільного між фотографією, живописом, скульптурою та музикою. (*Споглядання ілюстрацій: кадри з художнього фільму «Шерлок Холмс», скульптура головного персонажу твору, ілюстрації з роману тощо*).

11. Гра «Впізнай мелодію»

Разом з друзями послухайте уривки з відомих увертюр — як симфонічних творів, так і вступів до відомих опер різних композиторів. Хто з вас упізнає більше творів?

12. Фізкультхвилинка «Пластична імпровізація — детективи».

13. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (*за вибором вчителя*).

14. Виконання пісні. «Козацька пісня» (слова і музика А. Мігай).

Знайомство з другим та третім куплетом пісні, виконання твору під акомпанемент та фонограму. Виконання пісні під музичний супровід, створений з половинок горішків.

15. Виконання творчого завдання.

Заспівайте пісню під фонограму. Спробуйте виконати пластичний танець-імпровізацію під мелодію пісні. Виберіть солістів для виконання куплетів, а приспів заспівуйте усім класом.

16. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Розкажіть про жанр симфонічної увертюри.
- В чому особливість музики Г. Свиридова та увертюри В. Дашкевича? Який музичний образ було створено композиторами?
- Що найбільше вас вразило на уроці? Розкажіть про це.

17. Домашнє завдання.

Прослухайте музичні твори, які є у вас вдома, особливо саундтреки до фільмів. Чи були серед них твори, подібні до тих, що звучали на уроці? Заспівайте вивчену пісню з друзями.

18. Вихід з класу під музику Г. Свиридова.

19. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Моя колекція телевізійних увертюр»

Мета: навчитися створювати власні колекції музичних творів одного жанру.

Очікуваний результат: музична колекція.

План створення проекту:

Пропонуємо вам створити власну колекцію музичних увертюр до сучасних фільмів. Перегляньте добірку фільмів, котрі у вас є вдома, або пригадайте, які стрічки мають цікаве музичне оформлення. Як зробити колекцію? Дуже просто!

1. Знайдіть фільми, музика яких вам запам'яталась, розшукайте автора — композитора, запишіть назви фільмів у свій каталог.

2. Знайдіть музичні треки виконання тих номерів, що увійшли до каталогу. Збережіть файли у форматі mp3.
3. Запишіть музику на диск та оформте обкладинку з надписом «Моя колекція телевізійних увертур». Візьміть участь у класному конкурсі дисків. Чия робота буде найкращою?
4. Запишіть свій романс на диктофон та візьміть участь у кастингу вашого класу «Найкращий композитор».

УРОК 29

Тема. Концерт для друга.

Мета. Ознайомити з особливостями жанру концерту, його різновидами та особливостями композиційної будови, ознайомити учнів з історією розвитку жанру в симфонічній музиці протягом століть, з авторами та виконавцями концертів.

Розвивати вміння школярів уважно слухати симфонічну музику — жанр концерту та надавати характеристику засобам виразності твору, знаходити жанрові особливості, вміння знаходити на слух характерні ознаки концертів, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння виразно виконувати пісні під акомпанемент інструмента і створювати власні варіації та музичний супровід на шумових інструментах.

Виховувати інтерес до слухання класичної симфонічної музики та жанру концерту і виконання дитячих пісень сучасних українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора К. Сен-Санса.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки жанру концерту, види концерту, композиційна будова (форма) концерту.

Твори, що вивчаються на уроці:

- К. Сен-Санс. Концерт №2 для фортепіано з оркестром соль-мінор (III частина).
- «Цвіт землі» (слова М. Сингаївського, музика О. Злотника).

Хід уроку

1. Вхід під музику К. Сен-Санса. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про історію створення концерту.

Чи можна дуже швидко створити шедевр? Історія знає безліч таких прикладів. А коли цей твір пишеш для друга, то музика сама летить з-під пера. Ось послухай...

Це було у XIX столітті: французький композитор Сен-Санс 1867 року познайомився з російським композитором і піаністом Антоном Рубінштейном. Саме для виступів друга в Парижі Сен-Санс написав свій знаменитий фортепіанний концерт №2 усього... за 17 днів! З роками він став одним з найвідоміших творів композитора і залишається таким і донині. П. Чайковський так відгукувався про цей концерт: «Твір надзвичайно красивий, свіжий, витончений і багатий чарівними деталями; вельми самобутня творча індивідуальність. У ньому проявилися риси його національності: ширість, захоплення, тепла сердечність, розум».

3. Музичне сприймання. К. Сен-Санс. Концерт №2 для фортепіано з оркестром соль-мінор (частина 3).

4. Аналіз музичного твору.

1. Яке враження справила на вас музика концерту?
2. Хто виконував твір? Скільки образів виникло у вашій уяві?
3. У якій формі написано третю частину концерту? Охарактеризуйте темп, ритм та динаміку твору.
4. Розкажіть про сюжети, які ви уявляєте під цю музику.

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал _____

до уроку _____

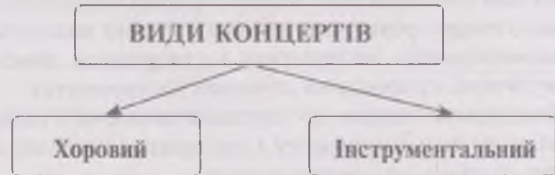
5. Бесіда з учнями про особливості жанру концерту.

Музичний словничок

Концерт (від лат. *concerto* — змагаюсь) — 1) прилюдне виконання музичних творів; 2) жанр великого, віртуозного за характером музичного твору для соліста (інколи двох-трьох) з оркестром у формі тричастинного сонатного циклу; 3) твір, в основі якого лежить принцип протиставлення звучання окремих груп виконавців або виконавського колективу і соліста.

6. Робота зі схемою.

Існують два види концерту.

В інструментальному концерті сольним інструментом може бути фортепіано, духовий інструмент, струнний інструмент, орган та інші.

А. Вівальді започаткував у музиці тричастинну структуру концертів (швидко — повільно — швидко). Й.С. Бах та Г.Ф. Гендель визначили розвиток фортепіанного концерту, а Гендель створив також органний концерт. Класична структура концерту остаточно затвердилася у творчості композиторів віденської класичної школи (Й. Гайдна, В.А. Моцарта, Л. ван Бетховена). На межі XVIII—XIX ст. концерт мав три частини (без менуету або скерцо).

У XIX столітті з'явилися одночастинні (Ф. Ліст) та чотиричастинні (Й. Брамс) концерти. У XX столітті до жанру концертів зверталися найвідоміші композитори — М. Равель, Б. Барток, І.Ф. Стравинський, С. Прокоф'єв, Д. Шостакович, А. Шенберг, А. Берг, А. Веберн, В. Лютославський; з українських композиторів — Б. Лятошинський, Л. Ревуцький, І. Карабиць, М. Скорик.

7. Відомості про композитора — автора концерту.

Шарль Каміль СЕН-САНС (1835—1921)

Французький композитор, органіст і піаніст, музичний критик та суспільний діяч, почесний доктор Кембриджського університету та член Петербурзького відділення Російського музичного товариства (1909). Багато гастролював як піаніст і диригент, виконуючи переважно власні твори. Автор творів різних музичних жанрів, зокрема 13 опер, 3 симфоній, ораторій, численних камерних ансамблів.

8. Виконання творчого завдання.

Візьміть фарби та пензлик. Послухайте музику композитора ще раз та створіть візуальний образ або картину природи, які ви уявляєте під музику Сен-Санса.

9. Фізкультхвилинка «Пластична імпровізація — прийшла весна».

10. Бесіда про весняні настрої та подібні музичні мотиви в музиці.

Надворі справжня весна. Незабаром усі сади вберуться в розкішний цвіт. Ліричний твір про красу весняної природи дарує для тебе і твоїх друзів український композитор Олександр Злотник, котрий багато пісень написав для дітей. Ці пісні швидко поширюються всією Україною та стають справжніми хітами. Ось одна із них — пісня «Цвіт землі».

11. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

12. Розучування пісні. «Цвіт землі» (слова М. Сингаївського, музика О. Злотника).

Знайомство з піснею та її змістом, розучування мелодії першого куплету та приспіву. Виконання першого куплету, приспіву під акомпанемент інструмента.

13. Виконання творчого завдання до виконання пісні.

Розгляньте ілюстрації. Які з них найповніше розкривають зміст пісні? (Споглядання ілюстрацій, на яких зображено цвітіння природи навесні).

За допомогою поданих слів висловіть власне ставлення до квітучої землі: *співаю, пролітають, квіточки, сяють, птахи, пісні, збираю, наче зорі* та ін.

14. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Розкажіть про жанр концерту. Твори яких композиторів належать до цього жанру?
- У чому особливість жанру концерту?
- Що ви знаєте про концерт К. Сен-Санса? Які засоби його виразності пам'ятаєте?
- Яку пісню ми вивчали на уроці? Хто її автор?

15. Домашнє завдання.

Послухайте музику, яка звучить у вас вдома. Чи є серед прослуханих творів концерти?

Заспівайте вивчену пісню та виконайте до неї малюнок.

16. Вихід з класу під музику К. Сен-Санса.

17. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Концерт для друга»

Мета: навчитися робити коментарі до музичних творів та спробувати застосовувати професійні навички конферансьє на практиці.

Очікуваний результат: коментарі до концерту.

План створення проекту:

Чи доводилось вам бачити колись на сцені конферансьє? Він оголошує номери програми під час концерту та розважає присутніх між номерами.

1. Зберіть відеофрагменти жанру концерту та зробіть відеоконлекцію найкращих виступів, збережіть їх у форматі WAV.
2. Перед початком трансляції відео дізнайтеся інформацію про виконавців та зробіть нотатки. Складіть програму концерту.
3. Вмикайте по черзі фрагменти та оголошуйте номери: назва твору, виконавці, відомості про них.

Запросіть на концерт своїх друзів, родичів чи знайомих.

УРОК 30

Тема. Симфонічні варіації.

Мета. Ознайомити з особливостями жанру симфонічних варіацій, особливостями композиційної будови, ознайомитися з прикладами варіацій для оркестру, з творчістю М. Равеля, повторити динамічні відтінки та тембри інструментів симфонічного оркестру.

Розвивати вміння учнів уважно слухати симфонічну музику й надавати характеристику динаміці та тембральній забарвленості музичних інструментів, характерним засобам музичної виразності твору, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння знаходити спільні риси між видами мистецтва.

Виховувати інтерес до слухання класичної вокальної музики та виконання дитячих пісень українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора М. Равеля.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки жанру симфонічних варіацій, їх композиційна будова (форма), приклади симфонічних варіацій в музиці.

Твори, що вивчаються на уроці:

- М. Равель. «Болеро».
- «Цвіт землі» (слова М. Сингаївського, музика О. Злотника).

Хід уроку

1. Вхід під музику М. Равеля. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про іспанський народний танець болеро і його особливості.

Болеро (ісп. *bolero*) — іспанський парний народний танець та музичний жанр, що виник наприкінці XVIII століття. Музика у ньому підкреслюється ударами кастаньєт.

Темп — помірно швидкий з поступовим прискоренням. Своєю виразністю нагадує пантоміму.

Цікаво, що цей танець, за однією з версій, був створений іспанським танцівником Себастьяно Сересо близько 1780 року. Виконується болеро під акомпанемент гітари й барабана, а самі танцюючі відбивають на кастаньєтах додатково складні ритмічні фігури, що сплітаються в надзвичайно примхливий візерунок. Відомо багато різновидів болеро, характерних для різних областей Іспанії.

У формі болеро написано романси М. Глінки, О. Даргомижського, Л. Деліба; болеро використали у своїх операх Г. Берліоз, К.-М. Вебер, Дж. Верді та ін., у балетах — Л. Деліб, П. Чайковський та інші. Широко відоме «Болеро» для оркестру М. Равеля.

3. Музичне сприймання. М. Равель. «Болеро».

4. Аналіз музичного твору.

1. Про що «розповів» вам твір?
2. Які музичні інструменти виконували цей твір?
3. Який танець ви собі уявляєте?
4. Як змінюється мелодія протягом усього твору?
5. Що є особливим і незмінним у творі?
6. Розкажіть про свої враження від музики.

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал _____

до уроку _____

5. Відомості про особливості творчості М. Равеля на прикладі його симфонічних варіацій.

Моріс Равель спочатку мав намір написати «Болеро» не для оркестру, а для балетної постановки. Твір був уперше виконаний 22 листопада 1928 року в паризькому «Гранд-Опера» під час вечора балерини Іди Рубінштейн. Оркестром диригував Вальтер Страрам. «Болеро» здобуло особливу популярність завдяки оригінальному звучанню. Особливістю цього твору — незмінний повтор однієї ритмічної фігури, що виконується на ударних інструментах. Цей ритм діє майже гіпнотично. Музика ніби поступово насувається на слухача. На тлі чіткого ритму, який звучить спочатку тихо (піано), лунає основна мелодія танцю, з кожним разом додаються не тільки нові духові інструменти (від одного інструмента — до всього оркестру), а й поступово зростає динаміка твору (від піанісимо — до фортисимо).

Таким чином протягом 24 варіацій у звучанні оркестру:

— незмінними залишаються *ритм, мелодія*;

— змінюється *забарвлення* звучання, *тембр* та *динаміка, гучність* звучання.

Пригадайте, які музичні інструменти входять до складу симфонічного оркестру.

Зверніть увагу, яким складом оркестр виконував «Болеро»: 2 флейти пікколо, 2 гобої, англійський ріжок, 2 кларнети, бас-кларнет, 2 фаготи, контрафагот, 4 валторни, труба пікколо, 3 труби, 3 тромбони, туба, 3 саксофони, литаври, 2 малі барабани, тарілки, гонг, там-там, челеста, арфа та струнні (скрипки, альти, віолончелі, контрабаси).

6. Біографія композитора.

Моріс Жозеф РАВЕЛЬ (1875—1937)

Французький композитор, яскравий представник музичного імпресіонізму. Він продовжив і розвинув пошуки у сфері гармонії й оркестрування, екзотичної ритміки.

На музику Равеля вплинули різні музичні течії: від американського джазу до фольклору Європи та Азії. Він є автором опер, балетів, творів для оркестру («Шехеразада», «Іспанська рапсодія»), концертів для фортепіано з оркестром, вокальних та камерно-інструментальних творів.

7. Бесіда про особливості жанру симфонічних варіацій.

В основу музичного жанру симфонічні варіації покладено варіаційну музичну форму.

Музичний словничок

Варіаційна форма — музична форма, в якій основна тема зазнає різноманітних змін (варіацій).

Цікаво, що варіації бувають і в інших сферах життя. Наприклад: у математиці (варіація функції, варіаційне числення), в біології (генетична варіація), у фізиці (варіаційний метод, магнітна варіація).

8. Виконання творчого завдання.

Візьміть пензлик та фарби. Послухайте ще раз музику «Болеро» та спробуйте зобразити за допомогою кольору динаміку й темп твору. Можливо, для зображення чудового танцю вам знадобляться ще й лінії, які передадуть характер твору.

9. Фізкультхвилинка «Пластична імпровізація — танець болеро».

10. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

11. Виконусмо пісню. «Цвіт землі» (слова М. Сингаївського, музика О. Злотника).

Заспівайте пісню, виконуючи музичний супровід на шумовому інструменті.

Разом з однокласниками виберіть солістів для виконання куплетів, а приспів співайте всі разом.

12. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Розкажіть про те, яку музику ми слухали на уроці.
- Розкажіть про особливості звучання симфонічного оркестру протягом усього твору. Як змінюється мелодія протягом його звучання?
- Що означає варіаційна форма? Наведіть приклади варіацій, які ми слухали на уроці.

13. Домашнє завдання.

Прослухайте музику, яка лунає у вас вдома. Чи є серед прослуханих творів ті, що виконує симфонічний оркестр? Якщо так, то з'ясуйте, хто їх написав.

14. Вихід з класу під музику М. Равеля.

15. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Танцювальна музика»

Мета: навчитися створювати каталог танцювальної музики, що складається з музичних композицій танцювального характеру (класичні твори та сучасні танцювальні композиції).

Очікуваний результат: буклет-каталог.

План створення:

Скільки танцювальної музики звучить навколо! Та, окрім дискотек, вона лунає й у виконанні симфонічного оркестру. Складіть буклет-каталог симфонічної та сучасної музики.

1. Зберіть колекцію танцювальної музики в розділ «Класична танцювальна музика» і колекцію сучасних ритмів «Сучасні ритми».
2. Оформте буклет з назвами творів із зазначенням авторів і виконавців.
3. Прикрасьте буклет малюнками та ілюстраціями. Тепер на черзі вечір танцювальної музики?

УРОК 31

Тема. Шляхами симфонії.

Мета. Ознайомити з особливостями жанру симфонії та їх різновидами, ознайомити з історією розвитку жанру симфонії в зарубіжній та вітчизняній симфонічній музиці, ознайомитися з творчістю П. Чайковського та історією створення його Шостої симфонії.

Розвивати вміння учнів уважно слухати симфонію та надавати характеристику музичному образу та засобам музичної виразності твору, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння знаходити спільні риси між видами мистецтва.

Виховувати інтерес до слухання класичної симфонії та творчості П. Чайковського та виконання пісень воєнних років.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора П. Чайковського.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки жанру симфонії, історія розвитку симфонії в музичному мистецтві, типи симфоній в музиці, композиційна будова (форма) симфонії.

Твори, що вивчаються на уроці:

- П. Чайковський. Симфонія № 6 (I ч., експозиція).
- «На безіменній висоті» (слова М. Матусовського, переклад Дм. Луценка, музика В. Баснера).

Хід уроку

1. Вхід під музику П. Чайковського. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Вступна бесіда про особливості симфонічної музики відомих композиторів.

Пригадуєте, ми нещодавно слухали симфонію №5 Л. ван Бетховена? Протягом років цей жанр змінювався, і в кожного композитора звучав по-різному. У симфонію впліталися російські, українські, німецькі, польські, угорські, французькі та інші мотиви народних пісень і танців. Багато мелодій мандрували з країни в країну, залишалися неповторними під пером майстрів та звучали в оркестрі. Навіть маленький наспів дає слухачеві можливість одразу впізнати твір... Ось дивіться: тільки чотири звуки, котрі постійно повторюються впродовж твору, — і стає зрозуміло, що це П'ята симфонія Л. ван Бетховена.

Мелодії симфоній Петра Чайковського теж швидко закарбовуються в пам'яті. В них — усе: подих полів та їхня широта і безкрайність, радість кохання й печаль втрат і розлук. Тож насолодімося музикою великого мелодиста.

3. Музичне сприймання. П. Чайковський. Симфонія №6 (I ч., експозиція).

4. Аналіз музичного твору.

1. Яке враження справила на вас мелодія симфонії?
2. Які інструменти виконували головну мелодію симфонії?
3. Про що розповіла вам музика? Які особливості музичних образів симфонії?
4. Чи відчувалася форма, в якій написано першу частину симфонії?

5. Бесіда про симфонічну творчість П. Чайковського та особливості симфонії № 6.

Дата

Клас

Додатковий матеріал

до уроку

У музиці П. Чайковського — прагнення людей до щастя, свободи, боротьба проти зла й підступності. Композитор писав: «Я дуже хотів би, щоб музика моя поширювалася серед мас і зростала кількість людей, котрі її люблять, знаходять у ній розраду та опору». У цих словах Петра Ілліча Чайковського визначено завдання його мистецтва, котре він вбачав у служінні музиці та людям.

П. Чайковський створив новий тип симфонії, яку можна назвати **симфонією-драмою** та **симфонією-трагедією**.

Симфонія №6, відома під назвою «Патетична», була останнім твором Чайковського, його «лебединою піснею». Композитор написав її влітку 1893 року, а в жовтні того ж року вона була вперше виконана у Петербурзі в симфонічному концерті під керуванням самого автора.

Симфонія №6 сі-мінор написана для великого симфонічного оркестру подвійного складу включно із флейтою пікколо.

Симфонія складається з чотирьох частин:

1. Adagio. Allegro non troppo.
2. Allegro con grazia.
3. Allegro molto vivace.
4. Фінал. Adagio lamentoso. Andante.

Прототипом симфонії можна вважати італійську увертюру, що складалася при Доменіко Скарлатті наприкінці XVII століття. Попередницею симфонії була оркестрова сюїта. Ян Стаміц і Франтішек Ріхтер були авторами перших симфоній. Вони також започаткували новий тип оркестру.

6. Відомості про типологію симфоній в музичному мистецтві.

Засновником класичної моделі симфонії вважається Й. Гайдн. У класичній симфонії тільки перша та остання частини мають однакову тональність, а середні пишуться в тональності, спорідненій з головною, за якою і визначається тональність усієї симфонії. Найвидатніші представники класичної симфонії — В.А. Моцарт та Л. ван Бетховен.

До оркестрів Гайдна і Моцарта входили такі інструменти: дві флейти, два гобої, два фаготи, дві валторни, одна-дві труби, пара литаврів і струнний квінтет (перші та другі скрипки, альти, віолончелі, контрабаси); іноді вводились і кларнети.

Пізніше з'явилася **романтична симфонія**, яка об'єднала в одне ціле класичну форму і романтичний пісенний характер тем. У цей час зароджуються і програмні симфонії. У творчості композиторів-романтиків Ф. Шуберта, Р. Шумана, Ф. Мендельсона, Г. Берліоза, Й. Брамса, П. Чайковського є незабутні мелодичні симфонії. А вже з кінця XIX та в XX столітті чіткі форми симфонії ламаються. З'являються симфонії з різною кількістю частин — від однієї до одинадцяти. Необов'язковим стає використання сонатної форми. Після 9-ї симфонії Бетховена композитори частіше стали вводити в симфонії вокальні партії.

Симфонія в українській музиці утвердилася дещо пізніше. Першим твором, названим симфонією, вважають «Концертну симфонію» Д. Бортнянського. Інтерес до оркестрової музики в Україні поживавився у другій половині XIX ст.: «Юнацьку симфонію» створив М. Лисенко, «Українську симфонію» — М. Калачевський. Спираючись на досягнення зарубіжної класики, вони пишуть яскраві та оригінальні симфонічні твори, в яких є українські народні мотиви. Найвидатніші досягнення українського симфонізму у XX столітті пов'язані з іменами Л. Ревуцького, Б. Лятошинського та С. Людкевича.

Серед сучасних українських авторів симфоній — В. Кирейко, В. Сильвестров, Є. Станкович, Б. Буєвський, Ю. Іщенко, І. Поклад та інші.

7. Робота зі схемою.

ТИПИ СИМФОНІЙ

За формою	3-частинна, 4-частинна, 5-частинна і т.д.
За стилем	Докласична, класицистична (класична), романтична тощо
За естетичними категоріями	Симфонія-драма, симфонія-трагедія, симфонія-пастораль, симфонія-концерт, симфонія-ораторія тощо
За сюжетністю	Програмна, непрограмна

8. Фізкультхвилинка «Відпочиваємо разом».

9. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

10. Розучування пісні. «На безіменній висоті» (слова М. Матусовського, переклад Дм. Луценка, музика В. Баснера).

Знайомство з піснею та її змістом, розучування мелодії першого куплету та приспіву. Виконання першого куплету, приспіву під акомпанемент інструмента

11. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Розкажіть про історичний шлях жанру симфонії.
- Які різновиди симфоній ви знаєте?
- Яку назву отримала 6-та симфонія П. Чайковського?
- Розкажіть про творчість П. Чайковського.
- Чим вас вразила музика російського композитора?

12. Домашнє завдання.

Прослухайте декілька симфонічних творів. Які з них вам сподобалися найбільше? Запишіть їх до своєї фонотеки.

13. Вихід з класу під музику П. Чайковського.

14. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Музика крізь століття»

Мета: навчитися створювати невеличкі книжечки про історію розвитку музичного жанру симфонії.

Очікуваний результат: книжечка.

План створення проекту:

Ваша книжечка буде присвячена історії розвитку жанру симфонії.

1. Розгляньте літературні джерела, з яких можна дізнатися про історію розвитку жанру, зафіксуйте основні факти та імена, пов'язані з цим жанром.
2. Виберіть найвиразніші мелодії симфоній, які запам'яталися вам, знайдіть фото композиторів цих творів і зробіть малюнки до музики симфоній.
3. Оформте книжечку про історію жанру симфонії, щоб вона мала ошатний вигляд. Тепер можете її подарувати другу.

УРОК 32

Тема. Українська симфонічна поема.

Мета. Ознайомити з особливостями жанру симфонічної поеми та характерними ознаками поеми як жанру симфонічної музики, розглянути твори симфонічної музики, присвячені темі війни, ознайомити з творчістю композитора С. Людкевича. Розвивати вміння учнів уважно слухати симфонічну музику та надавати характеристику засобам виразності твору, знаходити взаємозв'язок між сюжетом та змістом літературної основи музики та характерними засобами музичної виразності твору, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння виразно виконувати пісню під фонограмний супровід. Виховувати інтерес до слухання класичної симфонічної поеми та творчості українського композитора С. Людкевича та виконання пісень воєнної тематики.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора С. Людкевича.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки жанру симфонічної поеми, фантазії, особливості композиційної будови (форма) поеми, фантазії.

Твори, що вивчаються на уроці:

- С. Людкевич. Симфонічні поеми «Дніпро» та «Пісня юнаків».
- «На безіменній висоті» (слова М. Матусовського, переклад Дм. Луценка, музика В. Баснера).

Хід уроку

1. Вхід під пісню В. Баснера. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Читання вірша, перегляд презентації «Була війна».

Квіти пам'яті

Квіти — на граніті, на броні.

Сонце усміхається мені.

Поруч з ветеранами стою,

Наче клятву пам'яті даю.

Ветерани в світлій сивині,

А на грудях сяють ордени.

Пам'ять серця...

Пам'ять сивини...

Пам'ять тих, що не прийшли з війни.

Пам'ять — наче квіти на броні...

Сонце усміхається мені.

М. Сингаївський

3. Музичне сприймання. С. Людкевич. Симфонічні поеми «Дніпро» та «Пісня юнаків».

4. Аналіз музичних творів.

1. Розкажіть про свої враження після прослухання музичних творів для оркестру.

2. Про що розповідають ці твори? Як вони пов'язані з війною?

3. Розкажіть про засоби виразності музичних творів.

4. Який із цих творів вас вразив найбільше? Чим саме?

5. Виконання творчого завдання.

Прослухайте симфонічні поеми ще раз. Візьміть кольорові олівці та створіть на папері образи, які підказала вам музика.

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал _____

до уроку _____

6. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про жанр симфонічної поеми та відомості про її автора.

Музичний словничок

Симфонічна поема — жанр симфонічної музики, одночастинний твір для симфонічного оркестру з програмою літературного, живописного або (рідше) філософського чи історичного походження.

7. Біографія композитора.

Станіслав Пилипович ЛЮДКЕВИЧ (1879–1979)

Український композитор, музикознавець, фольклорист, педагог. Доктор музикознавства (1908). У його творчому доробку є опери, симфонічні та фортепіанні поеми. У цих творах композитор постає перед нами як митець, який намагається осягнути всі глибини і суперечності життя, віддати належне його трагедійності та водночас залишити за собою право на просте і здорове сприйняття, на сковородинську філософію любові, на соковиту козацьку іронію та м'яку усмішку щасливої людини, закоханої в цей недосконалий світ...

8. Порівняння музичного та літературного жанру поеми.

У літературі поема — це ліро-епічний віршований твір, у якому зображені значні події та яскраві характери (переважно головних героїв), а розповідь про героїв супроводжується розкриттям авторських роздумів та переживань.

Симфонічна поема зазвичай має одну частину, складену за програмою літературного, живописного, філософського чи історичного походження. Засновником цього жанру вважається видатний угорський композитор Ференц Ліст, який написав 13 симфонічних поем.

Поява та розвиток цього жанру тісно пов'язані з ідеєю синтезу мистецтв, а також ідеєю значення мистецтва як важливого виховного та просвітительського чинника, що були поширені в епоху романтизму.

Симфонічній поезії властивий вільний розвиток музичного матеріалу, що сполучає різні принципи формування, найчастіше сонатність і монотематизм із циклічністю й варіаційністю. Після Ф. Ліста в цьому жанрі працювали К. Сен-Санс, Б. Сметана, А. Дворжак, Р. Штраус, С. Рахманінов та інші.

9. Виконання творчого завдання.

Напишіть або розкажіть про свої враження від прослуханих творів, присвячених війні.

10. Фізкультхвилинка «Пластична імпровізація — відпочиваємо».

11. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

12. Виконуємо пісню. «На безімній висоті» (слова М. Матусовського, переклад Дм. Луценка, музика В. Баснера).

Послухайте фонограму пісні. Спробуйте заспівати соло. Уявіть себе в музичній студії та запишіть своє виконання на диктофон.

А тепер заспіваймо усі разом пісню під фонограму. Розучуємо другий куплет пісні. Виконання пісні сольо, групою, хором.

13. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Розкажіть, про який музичний жанр ми дізналися на уроці.
- Хто написав симфонічні поеми, які ми слухали?
- Про що розповіли вам ці твори?
- Які засоби виразності застосував композитор для створення картин війни за допомогою симфонічного оркестру?

14. Домашнє завдання.

Послухайте музичні твори, присвячені війні. Укладіть збірник пісень воєнних років або зберіть репродукції творів живопису цієї тематики.

15. Вихід з класу під пісню В. Баснера.

16. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Пісні воєнних років»

Мета: навчитися знаходити та вибирати необхідну інформацію для оформлення пісенника або музичної презентації.

Очікуваний результат: пісенник або музична презентація.

План створення проекту:

Скільки пісень було присвячено війні та воєнним рокам! Цей проект присвятить героям війни.

1. Прослухайте пісні воєнних років у виконанні солістів, хорів та естрадних співаків. Оберіть серед них ті, які найбільше вам сподобалися.
2. Знайдіть музичні приклади пісень («плюсовки», так їх частіше називають). Збережіть їх у форматі mp3. Запишіть текст пісні в співаник або на файли презентації. Знайдіть репродукції картин, присвячені війні. Вірші та малюнки про війну тільки прикрасять ваш пісенник або презентацію.
3. Тепер залишилося тільки увімкнути музику та розповісти про свою роботу, представляючи створений вами пісенник або презентацію.

УРОК 33

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал _____

До уроку _____

Тема. Симфонічна сюїта. Урок узагальнення знань.

Мета. Ознайомити з особливостями жанру симфонічної сюїти, її композиційною будовою та характерними засобами музичної виразності, надавати учням знання про втілення в симфонічній музиці казкових сюжетів, ознайомити учнів з симфонічною творчістю М. Римського-Корсакова на прикладі його симфонічної сюїти, узагальнити знання учнів з теми «симфонічна музика».

Розвивати вміння учнів уважно слухати симфонічну сюїту та знаходити відповідності між змістом та сюжетною лінією твору, його літературної основи і засобами музичної виразності, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, вміння за мелодією впізнавати частину сюїти.

Виховувати інтерес до слухання класичної симфонічної сюїти та виконання дитячих пісень сучасних українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок узагальнення знань з теми.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора М. Римського-Корсакова.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки жанру симфонічної сюїти, особливості композиційної будови (форма) сюїти.

Твори, що вивчаються на уроці:

- М. Римський-Корсаков. Симфонічна сюїта «Шехеразада».
- «Пісня про Україну» (слова і музика Н. Май).

Хід уроку

1. Вхід під музику М. Римського-Корсакова. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про казкові сюжети в музиці.

У музиці багатьох композиторів живе казка. Звуки інструментів симфонічного оркестру «оживляють» казкових героїв. Відомим казкарем став російський композитор М. Римський-Корсаков. Стародавні народні повір'я, обряди, легенди, билини та казки були «озвучені» композитором із такою майстерністю, що діти багатьох країн світу люблять слухати ці твори та є прихильниками його творчості. Саме в казковості найповніше виявилось обдарування М. Римського-Корсакова, який працював з різноманітними формами російської народної творчості. Тут розкриваються його мальовничо-образотворчий талант і чистота лірики — широї, але трохи споглядальної, без підвищеної емоційної напруженості. 15 опер М. Римського-Корсакова демонструють розмаїтість жанрів (билина, казка, легенда, історико-побутова драма, лірико-побутова комедія). Найвідомішими операми-казками М. Римського-Корсакова є «Садко», «Золотий півник», «Казка про царя Салтана», «Снігуронька».

Цікаво знати, що в композитора є ще одна улюблена тема — море. М. Римський-Корсаков був морським офіцером, тому в його творчість назавжди увійшов образ моря. Так, у багатьох творах ми натрапляємо на морську стихію та ніжний шум хвиль, героїв, доля яких пов'язана з морем. Значну частину творчості композитора становлять симфонічні твори. Симфонічна творчість М. Римського-Корсакова в порівнянні з оперною є не настільки багатоплановою. Образна конкретність музичного мислення композитора визначила його схильність до програмного й жанрового симфонізму. Звідси перевага таких типів

і форм, як увертюра (фантазія), симфонічна картина, сюїта. Найвидатніші твори М. Римського-Корсакова для оркестру — «Іспанське капричіо» (1887) і симфонічна сюїта «Шехеразада» (1888). Композитор розширив і збагатив колористичні можливості цих жанрів, створив свою систему ладово-гармонійних засобів, в основі якої — складні лади (зокрема характерний звукоряд — гама Римського-Корсакова), оркестрування поєднує барвистість, блиск із ясністю, прозорістю.

3. Музичне сприймання. М. Римський-Корсаков. Симфонічна сюїта «Шехеразада».

4. Аналіз музичного твору.

1. Чим найбільше вас вразила музика композитора?
2. Які засоби виразності, на вашу думку, застосував композитор для створення казкових персонажів?
3. Кого зображала скрипка в симфонічному творі?
4. Як у фантазії композитор зобразив море?
5. Розкажіть про образ царя Шахріяра, який є у симфонічній сюїті.

5. Відомості про композитора.

Микола Андрійович РИМСЬКИЙ-КОРСАКОВ (1844–1908)

Відомий російський композитор, педагог, диригент, громадський діяч, музичний критик; член «Могутньої купки».

Творчість Римського-Корсакова багата і різноманітна: він написав велику кількість оркестрових творів (симфонії, сюїти, фантазії, увертюри), концертів, камерних інструментальних ансамблів, романсів і найголовніше — 15 опер, найкращими серед них є «Псковитянка», «Майська ніч», «Снігуронька», «Ніч перед Різдом», «Садко», «Царева наречена», «Казка про царя Салтана», «Кошій Безсмертний», «Сказання про невидимий град Кітеж» і «Золотий півник». Крім музичних творів та обробок народних пісень, Римський-Корсаков написав підручники з гармонії та оркестровки, а також спогади «Літопис мого музичного життя».

6. Бесіда про відомі казки.

Чи доводилось вам читати арабські казки про Шехеразаду? Послухайте історію створення твору М. Римського-Корсакова для оркестру.

Микола Римський-Корсаков був у захопленні від арабських казок, які тисячу й одну ніч оповідала прекрасна та чарівна Шехеразада. В цих казках грізний та жорстокий султан Шахріяр страчував усіх жінок, і порятунку від цього не було. Але султанша Шехеразада врятувала своє життя тим, що зуміла зацікавити султана казками. Вона розповідала їх упродовж 1001 ночі так, що Шахріяр постійно відкладав її страту, а зрештою і зовсім змінив свої наміри. Багато історій переповіла йому Шехеразада, наводячи вірші поетів й слова пісень, приплітаючи казку до казки й оповідь до оповіді. Для того, щоб зобразити в музиці мотиви та головних героїв тисячі казок, композитору, напевно, знадобився би цілий цикл опер. Та Римський-Корсаков не пішов шляхом Вагнера, тобто не став створювати оперний цикл, а використав інструментальний жанр — сюїту. Так народилася програмна симфонічна сюїта «Шехеразада».

7. Історія створення твору.

Симфонічна сюїта «Шехеразада» — твір видатного російського композитора М. Римського-Корсакова, написаний 1888 року. За формою є багаточастинним твором, написаним для симфонічного оркестру. Кожна частина має власну програму та відповідну назву. Симфонічна сюїта «Шехеразада» належить до таких програмних творів, у яких головна тема та основний образ зумовлені назвою.

Крім того, в основу літературної програми симфонічної сюїти «Шехеразада» покладені не всі, а лише окремі образи з арабських казок «Тисяча й одна ніч», а саме — захоплюючі пригоди Синдбада-мореплавця.

Спочатку М. Римський-Корсаков дав кожній частині сюїти програмні підзаголовки.

I частина	«Море і Синдбадів корабель»
II частина	«Оповідь царевича Календера»
III частина	«Царевич та царівна»
IV частина	«Багдадське свято й корабель, що розбивається об скелю з мідним вершиком»

Пізніше композитор вирішив залишити тільки назву сюїти та її загальну програму без підзаголовків. Він прагнув надати кожному слухачеві можливість самому уявити сцени з «Шехеразди». Усі чотири частини не пов'язані між собою послідовним розвитком сюжету. Це ніби калейдоскоп казкових східних образів та малюнків. Але всі вони поєднані між собою двома музичними темами, що вперше з'являються у вступі, а потім у музиці кожної з частин. Тендітна візерунчаста тема скрипки в супроводі арфи нагадує ніжний голос Шехеразди, а грізна тема у виконанні низьких струнних і мідно-духових інструментів — це голос безжалісного Шахріяра! Якщо порівняти загрозливу музику султана у вступі з м'яким, заспокійливим її звучанням у фіналі, то стає зрозумілим, що життя юної Шехеразди вже ніщо не загрожує.

8. Приклади обробок відомого твору.

У музиці існувало декілька обробок відомого твору композитора. Музичний матеріал «Шехеразди» неодноразово використовували як основу для нових композицій у сфері як академічної, так і естрадної музики. У 1910 році М. Фокін поставив балет «Шехеразада» на музику Римського-Корсакова. Англійська рок-група «Deep Purple» виконала обробку першої частини «Шехеразди» як електроорганної композиції («Medley: Prelude to Happiness»), соло на органі виконав Д. Лорд. Композиція увійшла до альбому 1968 року «Shades of Deep Purple». Обробка сюїти входить і до альбому «Konvergencie» 1971 року словацької групи «Collegium Musicum». А в 2005 році духовий оркестр Мерліна Патерсона (Х'юстон, Техас, США) створив обробку «Шехеразди» для духових інструментів.

9. Виконання творчого завдання.

Послухайте сюїту ще раз і за допомогою фарб спробуйте зобразити головних героїв твору та образ моря. Доберіть кольори, які найкраще передають красу музики та арабського мистецтва.

10. Історія розвитку жанру сюїти.

Музичний словничок

Сюїта (франц. *suite*) — циклічний інструментальний твір, що складається з кількох контрастних частин, об'єднаних тематично.

Термін «сюїта» був уведений у другій половині XVII століття французькими композиторами. Барокова сюїта складалася з чотирьох частин — *алеманди*, *куранти*, *сарабанди* і *жиги*. Пізніше в сюїту вводилися й інші танці, зокрема *менуєт*, *гавот*, *пасп'є* та *буре*. Німецькі композитори нерідко ставили на початок сюїти увертюру. Найвідомішим автором барокових сюїт можна вважати Й.С. Баха,

який написав цикли сюїт для клавіру — англійських, французьких та партит, а також багато сюїт для віолончелі, скрипки та флейти.

Із початком класичної епохи у другій половині XVIII століття жанр сюїти почали вважати старомодним і його витіснили симфонія та інструментальні концерти. У XIX столітті жанр сюїти відродився, однак цей термін мав інший зміст — сюїтами називали інструментальні збірки фрагментів з більших опусів, наприклад, опер чи балетів, або ж послідовності невеличких п'єс, об'єднаних тематично.

У творчості українських композиторів можна відзначити сюїти: для фортепіано — М. Лисенка, В. Барвінського, Н. Нижанківського; для струнного оркестру — М. Скорика; симфонічні — «Балетна сюїта» А. Рудницького, сюїта «Пам'яті Лесі Українки» А. Штогаренка та ін.

11. Фізкультхвилинка «Відпочиваємо разом».

12. Розспівування. Поспівка. Вправи для розвитку музичного слуху та голосу (за вибором вчителя).

13. Розучування пісні. «Пісня про Україну» (слова і музика Н. Май).

Знайомство з піснею та її змістом, розучування мелодії першого куплету та приспіву. Виконання першого куплету, приспіву під акомпанемент інструмента.

14. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Про який музичний жанр ми дізналися на уроці?
- Що таке симфонічна сюїта? Що вам запам'яталося з історії розвитку жанру?
- Про що розповіла вам симфонічна сюїта «Шехеразада»? Які казки та казкові герої увійшли до твору?

15. Домашнє завдання.

Послухайте симфонічні твори. Визначте, чи були серед прослуханої музики твори, написані за мотивами казок. До яких жанрів належать ці твори?

16. Вихід з класу під музику М. Римського-Корсакова.

17. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Проект «Альбом музичних казок»

Мета: навчитися знаходити та вибирати необхідну інформацію для оформлення альбому з музичними казками.

Очікуваний результат: альбом з диском.

План створення:

Цей проект вам допоможуть створити вчителі та друзі.

Об'єднайтеся з друзями у чотири групи.

Перша група «Дослідники» — проведіть опитування класу за темою «Моя улюблена музична казка». Знайдіть інформацію про відомі музичні казки, що демонструються в кіно та звучать в оперних театрах, в тому числі балети та оперети.

Друга група «Музиканти» — складіть каталог уривків з найулюбленіших музичних казок та запишіть музику та цікаві уривки відео на диск.

Третя група «Художники» — виготовте з паперу головних героїв музичних казок. Придумайте разом оформлення вашого альбому. Одній казці присвятить сторінку, напишіть її сюжет, приклейте головних героїв. Залишилося тільки презентувати альбом.

Четверта група «Сценаристи-танцюристи» — напишіть сценарій шкільного вечора «Танцюємо разом».

УРОК 34

Тема. Звучить симфонічна музика. Підсумковий урок.

Мета. Ознайомити учнів з симфонічною творчістю Ф. Ліста та особливостями симфонічного стилю композитора, узагальнити знання учнів з теми та підбити підсумки рівня навчальних досягнень за навчальний рік.

Розвивати вміння учнів уважно слухати та впізнавати за мотивами твори різних жанрів музики, виконувати пісні та впізнавати їх за музичним вступом, оцінювати власні знання та надавати характеристику відповідям однолітків.

Виховувати інтерес до слухання класичної музики та виконання дитячих пісень українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок узагальнення знань.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрет композитора Ф. Ліста.

Основні поняття для засвоєння: повторення основних понять і термінів, які вивчалися протягом року.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Ф. Ліст. Концерт №1 для фортепіано з оркестром мі-бемоль-мажор.
- Повторення вивчених пісень.

Хід уроку

1. Вхід під музику Ф. Ліста. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Музичне сприймання. Ф. Ліст. Концерт №1 для фортепіано з оркестром мі-бемоль-мажор.

3. Аналіз музичного твору.

1. Розкажіть про свої враження від музики Ф. Ліста.
2. Охарактеризуйте особливості звучання концерту.
3. Чим вас вразила музика композитора? Чи вдалося тобі помітити майстерність виконавця партії фортепіано?
4. Охарактеризуйте засоби виразності твору: лад, темп, динаміку, мелодію.
5. Які інструменти оркестру по-особливому звучать у цьому творі?

4. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про творчість композитора та історію створення твору.

Ференц (Франц) ЛІСТ (1811–1886)

Угорський композитор, піаніст, педагог, диригент, публіцист, представник музичного романтизму, засновник угорської композиторської школи. Ференц Ліст — перший піаніст, який виступав із сольними концертами, котрими заслужив визнання як професіоналів, так і загальної публіки. Попри те, що немає жодного запису його гри, він вважається одним із найвпливовіших піаністів тодішньої епохи. Одночасно був відомий своєю благодійністю: допомагав жертвам стихійних лих, сиротам, безкоштовно вчив талановитих студентів, також сприяв фонду пам'яті Бетховена, пожертвувавши значні кошти на відкриття консерваторії у Будапешті. Багато з його фортепіанних творів увійшли до традиційного репертуару — зокрема «Угорські рапсодії», «Соната сі-мінор» та два фортепіанні концерти. Зробив численні фортепіанні транскрипції популярних сцен із опер, симфоній, каприсів Паганіні та пісень Шуберта. Був автором хорової, вокальної та симфонічної музики.

Дата _____

Клас _____

Додатковий матеріал _____

до уроку _____

Концерт для фортепіано з оркестром №1 — твір Ф. Ліста, написаний в тональності мі-бемоль-мажор. Прем'єра концерту відбулася у Веймарі 1855 року, де соло виконував сам Ліст, а диригентом був Г. Берліоз.

Концерт складається із чотирьох розділів. Композитор розпочав роботу над твором, коли йому було лише 19 років, а потім змінював та дописував його упродовж тривалого часу. В 1849 році роботу над твором було завершено.

5. Творче завдання.

Прослухайте Концерт №1 Ф. Ліста в сучасній обробці. Чим він відрізняється від оригіналу? Які засоби виразності змінилися? Поміркуйте.

6. Конкурс «Найкращий виконавець»

Упізнайте пісні за ілюстраціями та виконайте їх під фонограму.

7. Конкурс «Знавці музичного мистецтва».

Дайте відповіді на різнорівневі запитання:

2 бали	• Жанр, який не входить до скарбнички симфонічної музики, — це: а) увертюра; б) симфонічна сюїта; в) романс. • Іспанський парний народний танець та музичний жанр, що став основою симфонічного твору, — це: а) тарантела; б) болеро; в) танго. • Симфонію, відому під назвою «Патетична», написав: а) Л. ван Бетховен; б) Ф. Ліст; в) П. Чайковський. • Український композитор-симфоніст, автор 11 симфонічних поем: а) С. Людкевич; б) Б. Лятошинський; в) К. Стеценко. • Симфонічну сюїту «Шехеразада» написав відомий російський композитор: а) П. Чайковський; б) М. Мусоргський; в) М. Римський-Корсаков.
3 бали	• Музична форма, що містить декілька частин (варіацій), які представляють собою змінену першу частину (тему), — це: а) варіаційна форма; б) сонатна форма; в) сонатний цикл. • Жанр великого, віртуозного за характером музичного твору для соліста (інколи — двох-трьох) з оркестром у формі тричастинного сонатного циклу — це: а) симфонія; б) симфонічна поема; в) концерт. • Музика, започаткована появою жанру симфонії і призначена для виконання симфонічним оркестром, — це: а) камерна музика; б) симфонічна музика; в) вокальна музика.

4 бали	• Інструментальний вступ до театральної вистави або одночастинний концертний твір сонатної форми, часто програмний, зі складними образами та композиційними якостями — це: а) увертюра; б) соната; в) болеро. • Великий симфонічний твір, що має декілька контрастних частин, які виконує симфонічний оркестр, — це: а) симфонічна сюїта; б) симфонія; в) увертюра. • Одночастинний твір для симфонічного оркестру з програмою літературного, живописного або (рідше) філософського чи історичного походження — це: а) симфонічна поема; б) увертюра; в) симфонічна сюїта.

або дайте відповіді на тестові запитання:

Питання до теми «Жанри симфонічної музики»

1. Частина симфонії, яка написана в повільному русі, у формі рондо, рідше у формі сонати або варіаційної форми:

- перша
- третя
- друга

2. Інструментальний вступ до театральної вистави з музикою (опери, балету, оперети), кантати або ораторії, кінофільму:

- увертюра
- поема
- соната

3. Великий симфонічний твір, де в музичних образах втілений конкретний сюжет, має декілька контрастних частин, які виконує симфонічний оркестр:

- симфонічна сюїта
- симфонія
- увертюра

4. Іспанський парний народний танець та музичний жанр, що виник наприкінці XVIII століття і став основою симфонічного твору:

- тарантела
- танго
- болеро

5. Прототипом симфонії можна вважати:

- увертюру
- оркестрову сюїту
- симфонічну фантазію

6. Жанр, який не входить до скарбнички симфонічної музики:

- увертюра
- романс
- симфонічна сюїта

7. Український композитор-симфоніст, автор 11 симфонічних поем:

- С. Людкевич
- К. Стеценко
- Б. Лятошинський

8. Автор симфонії та вислову «Так доля стукає у двері»:

- Ф. Ліст
- Л. ван Бетховен
- М. Равель

9. Перша частина симфонічної сюїти М. Римського-Корсакова має назву:

- «Море і Синдбадів корабель»
- «Царевич та царівна»
- «Оповідь царевича Календера»

10. Жанр оркестрової музики, великий твір для оркестру:

- кантата
- симфонія
- увертюра

11. Жанр великого, віртуозного за характером музичного твору для соліста (інколи двох-трьох) з оркестром у формі тричастинного сонатного циклу:

- симфонія
- концерт
- поема

12. Твір для оркестру, спочатку задуманий як музика для балетної постановки:

- «Болеро»
- «Час, уперед!»
- «Дніпро»

Скільки правильних відповідей? Це ваші справжні досягнення в Країні музики!

Поставте собі оцінку:

8. Вихід з класу під музику Ф. Ліста.

9. Для допитливих — виконання музичного проекту.

Завершуємо проект «Моя фонотека»

Мета: навчитися знаходити фонограми музичних творів і зберігати їх у форматі mp3.

Очікуваний результат: диск з улюбленими творами різних жанрів.

План створення:

1. Додайте до свого каталогу музичних композицій улюблені твори симфонічної музики та їхні сучасні обробки, які слухали на уроках, збережіть їх у форматі mp3.
2. Додайте до списку нові твори.
3. Презентуйте свій диск друзям, вчителям.

КАНІКУЛИ

«Канікули! Канікули!» —
співає все навколо.
Канікули, канікули,
канікули у школі!
А що таке «канікули»?
Це — літні дні барвисті,
це час, коли нам ніколи

хоча б на мить присісти,
бо треба мчати босими
наввипередки з вітром,
з густих лісів приносити
горіхів повні відра.

Це час у річці хлюпатись,
підсмажувати спини
і зранку в лузі слухати
тонку струну бджолину...

Це час, коли за друзями
ми скучим — як ніколи,
і нам страшенно схочеться
скоріше знов до школи!...

Анатолій Костецький

УРОК 35

Тема. Урок-концерт. Підсумковий урок року.

План-конспект уроку вчитель складає самостійно. У сценарії останнього уроку навчального року звучать твори для сприймання та виконуються пісні, що вивчалися протягом року.

Вчитель за бажанням може влаштувати конкурс або презентацію учнівських проєктів, які учні створювали протягом року.

ДОДАТОК

ШКІЛЬНИЙ КОРАБЕЛЬ

Слова К. Ібряєва

Музика Г. Струве

1. І то - ді, як сніг дов - ко - ла, і ко - ли са -
 ди цві - туть, ти на - га - ду - еш нам, шко - ло,
 ко - ра - бель, що ли - не в путь. Ми вах - ту не -
 се - мо у кла - сі ро - ки, то, зна - чить, хоч трош - ки ми
 всі - мо - ря - ки. Жа - га від - крит - тів нам зна - йо -
 ма, до - ро - ги у нас не близь - кі. Ко - жен // - кі.

1. І тоді, як сніг довкола,
 І коли сади цвітуть,
 Ти нагадуєш нам, школо,
 Корабель, що лине в путь.

Приспів:

Ми вахту несемо у класі роки,
 То, значить, хоч трошки ми всі — моряки.
 Жага відкриттів нам знайома,
 Дороги у нас не близькі.

2. Кожен рік ми входим, звісно,
 В клас новий, як в новий порт.

Наші мрії, нашу пісню,
 Як завжди, берем на борт.

Приспів.

3. По слідах героїв Гріна,
 По книжках, що любиш ти,
 Під вітрилом невидимим
 Нам із друзями пливти.

Приспів.

4. Чи в морфлот підем зі школи,
 Чи покличе космосдром —
 Не залишимо ніколи
 Ми людину за бортом.

Приспів.

ОД КИЄВА ДО ЛУБЕН

Українська народна пісня

Жартівливо

The musical score is written in G major (one sharp) and 2/4 time. It consists of three staves. The first staff is the main melody with lyrics: 'Од Ки - є - ва до Лу - бен на - сі - я - ла ко - но - пель.' The second staff is a chorus starting with a double bar line and repeat sign, with lyrics: 'Дам ли - ха за - каб - лу - кам, за - каб - лу - кам'. The third staff continues the chorus with lyrics: 'ли - ха дам! ді - ста - не - ться й пе - ре - дам.' Chords G, D, and G are indicated above the notes. The score includes first and second endings for the chorus.

Од Києва до Лубен насяла конопель.

Приспів:

Дам лиха закаблукам, закаблукам лиха дам!

Дам лиха закаблукам, дістанеться й передам!

Од Ніжина до Прилуки та й побила закаблуки.

Приспів.

Од Полтави до Хорола черевички попорола.

Приспів.

А мій батько-чоботар черевички залатав.

Приспів.

Запряжу я козу в віз та й поїду по рогіз.

Приспів.

Запряжу я півня в сани та й поїду до Оксани.

Приспів.

Запряжу я барана — куди люди, туди й я.

Приспів.

РЕВЕ ТА СТОГНЕ ДНІПР ШИРОКИЙ

Слова Т. Шевченка

Музика Д. Крижанівського

Помірно
p Dm Gm Dm A7 Gm Dm Gm

1. Ре-ве та стог - не Дніпр ши - ро - кий, сер-ди-тий

A7 Dm A7 Dm *mf* Dm A7 Dm A7 B F

ві - тер за - ви - ва. До - до - лу вер - би гне ви -

C7 Gm *mf* D Gm A7 Dm *mp*

со - кі, го - ра - ми хви - лю пі - дій - ма.

1. Ре-ве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолу верби гне високі,
Горами хвилю підійма.
Додолу верби гне високі,
Горами хвилю підійма.
2. І блідий місяць на ту пору
Із хмари де-де виглядав,
Неначе човен в синім морі,
То виринав, то потопав.
Неначе човен в синім морі,
То виринав, то потопав.
3. Ще треті півні не співали,
Ніхто ніде не гомонів,
Сичі в гаю перекликались,
Та ясен раз у раз скрипів.
Сичі в гаю перекликались,
Та ясен раз у раз скрипів.

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Слова П. Чубинського

Музика М. Вербицького

Урочисто

Ще не вмер - ла У - кра - ї - ни і сла - ва, і во - ля,

ще нам, бра - ття мо - ло - ді - ї, у - сміх - не - ться до - ля.

A Dm A Dm C A₁

Зги - нуть на - ші во - рі-жень-ки, як ро - са на сон - ці.

A Dm A Dm A7 Dm

За - па-ну - ем і ми, бра-ття, у сво-їй сто - рон - ці.

F Приспів: C Dm C F C

Ду - шу й ті-ло ми по-ло - жим за на-шу сво-бо - ду,

F C Dm A7 Dm

і по-ка-жем, що ми, бра - ття, ко-заць-ко - го ро - ду.

Ще не вмерла України ні слава, ні воля,
 Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
 Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
 Запануем і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
 І покажем, що ми, браття, козацького роду.

МУЗИКА ЗЕМЛІ

Слова і музика А. Житкевича

Співуче F

1. По-слу-хай му-зи-ку зем - лі: в ній за-пах трав і сон-ця

Gm C7

лас - ка, у си - нім не - бі - жу - рав - лі,

C7 C7 F Cm D7

а на до-ли-нах див-на каз - ка. Спі-ва - є чис-те дже-ре-

ло, нав - ко - ло вквіт - ча - не бар - він - ком,
і піс - ня лю - дям на доб - ро лу - на - є ра - діс - но і
дзвін - ко. // лу - на - є ра - діс - но і дзвін - ко.

1. Послухай музику землі:
в ній запах трав і сонця ласка,
у синім небі — журавлі,
а на долинах — дивна казка.

Приспів:

Співає чисте джерело,
навколо вквітчане барвінком,
і пісня людям на добро
лунає радісно і дзвінко.

2. Послухай музику землі
І таємничу, і жадану.
Її акорди чарівні —
То звуки дивного органу.

Приспів.

3. Послухай музику землі,
Пізнай навколишню природу:
В ній ніжність наших матерів,
В ній сила вільного народу.

Приспів.

ТИХО НАД РІЧКОЮ

Слова С. Черкасенка

Музика П. Батюка

1. Ти - хо над річ - ко - ю в ні - чень - ку тем - ну - ю,
спить за - ча - ро - ва - ний ліс.
Ніж - но ше - по - че він каз - ку та - ем - ну - ю,

сум - но зіт - ха вер - бо - ліз.

1. Тихо над річкою в ніченьку темную,
Спить зачарований ліс.
Ніжно шепоче він казку таємную,
Сумно зітха верболіз. | Двічі
2. Нічка розсипала зорі золотисті:
Он вони — в річці, на дні.
Плачуть берези по той бік сріблесті,
Стогне хтось тяжко вві сні. | Двічі
3. Що йому мариться? Щастя улюблене?
В хвилях зрадливих життя?
Може, то серце нудьгує загублене,
Просить, шука вороття? | Двічі
4. Важко навіки минулому зникнути...
Нічка зітхає, мовчить.
Страшно, і сумно, і хочеться скрикнути —
Пітьму зловісну збудить. | Двічі

ВЕСЕЛКОВА ПІСНЯ

Слова О. Кононенка

Музика О. Жилінського

Жваво

1. Про ка - ли - ну піс - ня ли - не,
до не - ба злі - та - є. Гей, ро - ди - но, Ук - ра - ї - на
ве - сел - ко - ю гра - є.
Си - не не - бо о - бій - ма - є,

Gm7 C7 F Dm Gm7 Am7

зо - ло - ті роз - до - ли, нас че - ка - є, зус - трі - ча - є

Dm A7 Dm D7 **Приспів:**

ве сел - ко - ва до - ля. Хай у

Gm6 C7 F D7 Gm7 F D7 Gm7 A7

кож - но-му сер - ці, на-че со - няч-на мрі-я, за-спі - ва - є ве -

Dm Gm7 A7 1 Dm D7 2 Dm Gm A7

сел - ка надоб-ро і на - ді-ю. Хай у // ді - ю.

Dm A7 1 Dm 2 Для закінчення Dm

1. Про калину пісня лине, до неба злітає.
Гей, родину, Україна веселкою грає.
Синє небо обіймає золоті роздоли.
Нас чекає, зустрічає веселкова доля.

Приспів:

Хай у кожному серці, наче сонячна мрія,
Заспіває веселка на добро і надію!

2. Понад світом-дивоцвітом веселка іскриться.
Будем дбати, шанувати прадавні криниці,
Ярославові поради, Кобзареве слово,
Честь козацької громади, солов'їну мову.

Приспів.

ДРУЖАТЬ МУЗИКА І ДІТИ

Слова М. Плячковського

Музика Ю. Чичкова

Переклад О. Любової

В темпі маршу

mf Bm

Fm

1. Му - зи - ка, му - зи - ка звід - у - сіль лу - на:

Bm

в ніж-них стру-нах до - щи-ку чу - єть - ся во-на.

cresc. $A^b m$ $B7$ $E^b m$

І в дже-рель-ці чис-то-му ла-гід-но жур-чить -

$B m$

з му-зи-ко-ю див-но-ю, з му-зи-ко-ю див-но-ю,

$E^b m$ $B m$ $F7$ $B m$

з му-зи-ко-ю див-но-ю дав-ні дру-зі ми.

f D^b6 **Приспів:** $G^b m$ A^b7

Як-що дру-жать му-зи-ка і ді-ти, бу-де світ всім -

D^b6 $E^b m$ $F7$

ха-тись і ра-ді-ти, му-зи-ка і ді-ти,

A^b G^b D^b A^b7 D^b *p*

му-зи-ка і ді-ти - бу-де світ всім-ха-тись і ра-ді-ти! Ля -

A^b7 D^b

ля...

A^b7 D^b *mf* A^b7

A^b7 $A^b sus7$ A^b7 D^b

1. Музика, музика звідусіль луна:
 В ніжних струнах дощику чується вона,
 І в джерельці чистому лагідно струмить —
 З музикою дивною,
 З музикою дивною,
 З музикою дивною давні друзі ми.

Приспів:

Якщо дружать музика і діти,
Буде світ всміхатись і радіти!
Музика і діти, музика і діти —
Буде світ всміхатись і радіти.

2. Музику, музику нам дарує осінь,
Тихе листя на вітру і морська глибинь.
Нам дарують музику гори і ліси,
І пташині сонячні,
І пташині сонячні,
І пташині сонячні, ніжні голоси.

Приспів.

3. В музиці, в музиці — в ній чарівне все:
Радощі і світло нам музика несе.
З музикою стрітись поспішай скоріше,
Стане з нею цілий світ,
Стане з нею цілий світ,
Стане з нею цілий світ кращим і добрішим.

Приспів.

З НОВИМ РОКОМ, УКРАЇНО

Слова та музика Н. Май

Співуче

The musical score is written on four staves in a treble clef with a key signature of one sharp (F#). The melody is accompanied by a simple harmonic line. The lyrics are written below the notes. The first staff has a treble clef and a key signature of one sharp. The second staff has a treble clef and a key signature of one sharp. The third staff has a treble clef and a key signature of one sharp. The fourth staff has a treble clef and a key signature of one sharp. The lyrics are: На по-розі Но-вий Рік, і го-рить вог-нів на мис - то, і лу-на - є щи-рий сміх - це ра - ді - є рід - не міс - то. З Но-вим Ро - ком, З Но-вим Ро - ком, У - кра - ї - но, свят - ку - ва - ти всім по - ра, У - кра - ї - но, щас - тя, ра - дос - ті й доб-ра.

1. На порозі — Новий рік,
І горить вогнів намисто,
І лунає ширий сміх —
Це радіє рідне місто.

Приспів:

З Новим роком, Україно,
Святкувати всім пора.
З Новим роком, Україно,
Щастя, радості й добра!

2. На порозі — новий день,
Завтра диво нас чекає.
Скільки радісних пісень
Ми сьогодні заспіваєм!

Приспів:

З Новим роком, Україно,
Святкувати всім пора.
З Новим роком, Україно,
Щастя, радості й добра!

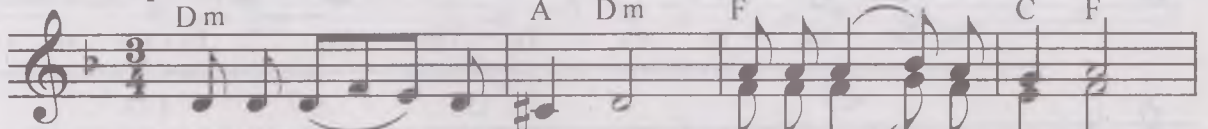
Тричі

НОВА РАДІСТЬ СТАЛА

Українська народна колядка

Урочисто

Dm

A Dm

F

C F

1. Но-ва ра - дість ста - ла, я-ка не бу - ва - ла.

C

A

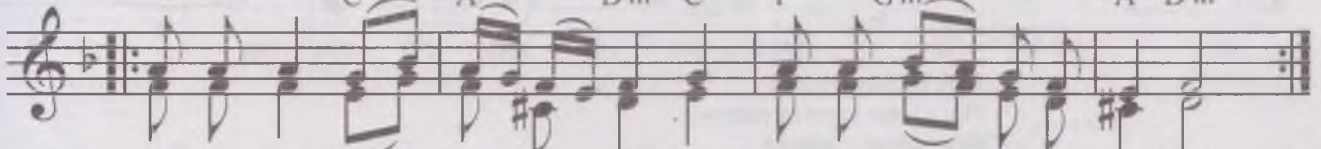
Dm

C

F

Gm

A Dm

Над вер-те-пом звіз-да яс-на на весь світ за-сі-я-ла.

1. Нова радість стала, яка не бувала,
Над вертепом зізда ясна на весь світ засіяла. | Двічі
2. Де Христос родився, з Діви воплотився,
Як чоловік пеленами убого оповився. | Двічі
3. Пастушки з ягнятком перед тим дитятком
На колінця припадають, Царя-Бога вихваляють. | Двічі
4. Ой Ти, Царю, Царю, Небесний Владарю,
Даруй літа щасливії сего дому господарю. | Двічі
5. Сего дому господарю і сій господині,
Даруй літа щасливії нашій славній Україні. | Двічі

ЗИМА

Слова і музика В. Островського

Весело, грайливо

Fm

Bm

C7

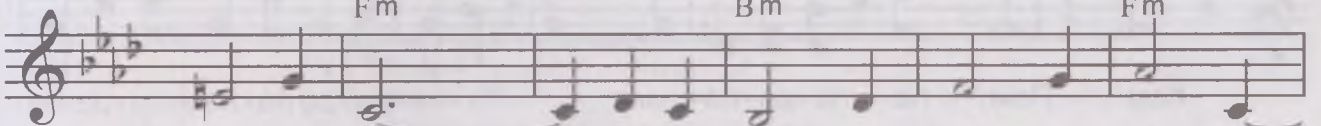

1. Знов при-йшла до нас зи-ма, бі-лу шуб-ку

Fm

Bm

Fm

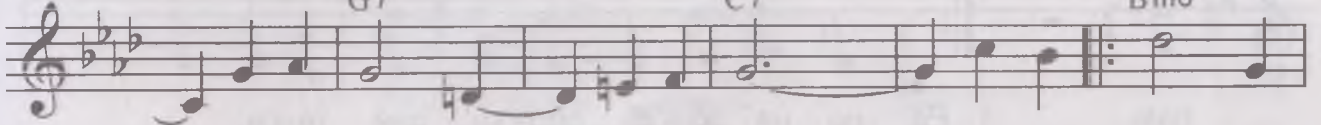

о-дяг-ла. Ліс і го-ри вкри-ла сні-гом,

G7

C7

Bm6

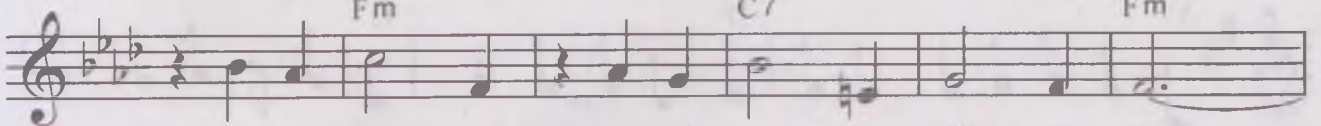

всю до-ро-гу за-ме-ла. Злить-ся в по-лі

Fm

C7

Fm

хур-то-ви-на, за-мі-та-є слід во-на,

Bm Fm G7

на-си - па - є ку - чу - гу - ри бі-ля на - шо -

C7 G7 C7 Fm

го вік - на. Зли-ть-ся // на - шо - го вік - на.

1. Білу шубку одягла,
Ліс і гори вкрила снігом,
Всю дорогу замела.
Злиться в полі хуртовина,
Замітає слід вона,
Насипає кучугури
Біля нашого вікна.

Двічі

2. На подвір'я, мов жива,
Вийшла баба снігова.
В сніжки грається малеча,
Веселиться дівчора.
Сніг іскриться і сріблиться,
Біло-біло стало враз.
І мороз рум'янить лица —
Це зима вітає нас.

Двічі

3. Прилетіли снігурі,
Раді діти у дворі.
Мчать із гірки на санчатах
І дорослі, і малі.
Лине пісня понад світом —
Новий рік іде в наш дім.
Будем раді вас вітати
З Новим роком! Щастя всім!

Двічі

ПОСМІХАЙТЕСЯ

Слова А. Дмитрука

Музика О. Осадчого

Весело, рухливо
mf

D Em A7

Пам, па - па-ра-па - пам... Пам, па - па-ра-па-

D Em A7

пам... Пам, па - па-ра-па - пам... Па-па-па-рапа-пам па-ра-па

D A7

пам... 1. Ра - но на зо - рі про-ки - дай - те-ся,

A7 D G

со-няч-ній по-рі по-смі - хай-те-ся. Щоб він - ком пі-сень

Am H7 Em7 D D7

ли - нув ко-жен день, - зран-ку не-од-мін-но по-смі-хай-те-ся.

G Am6 H7

Щоб він - ком пі-сень ли - нув ко-жен день, - зран-

Em A7 D *f* Prиспів: F A D

- ку не-од-мін-но по-смі - хай - те-ся. По-сміх - нись!

Am H Em A7 D Em Fm D

По-сміх - нись! Знай, ща-стить в жит-ті ве - се - лим лю-дям.

Пам, па-па-ра-па-пам...
 Пам, па-па-ра-па-пам...
 Пам, па-па-ра-па-пам...
 Па-па-па-ра-па-пам, па-ра-па-пам...

1. Рано на зорі прокидайтеся,
 Сонячній порі посміхайтеся.
 Щоб вінком пісень линув кожен день, —
 Зранку неодмінно посміхайтеся. | Двічі

Приспів:

Посміхнись! Посміхнись!
 Знай, щастить в житті веселим людям.
 Хай твій сміх, добрий сміх,
 Наче сонце гріє всіх!

2. Хай гуркоче ірім — не лякайтеся,
 Хмарам дошовим посміхайтеся.
 Морок відлетить, вернеться блакить —
 Тільки, дуже прошу, — посміхайтеся! | Двічі

Приспів.

3. Прийде сто турбот — ви тримайтеся!
 Серед всіх негод — посміхайтеся!
 Швидко лине час, шастя стріне вас,
 Тільки ви частіше посміхайтеся. | Двічі

Приспів.

ХЛОП'ЯТА І ДІВЧАТКА

Слова І. Діка
Переклад Н. Забіли

Музика А. Островського

В темпі вальсу

1. Ро-вес - ни - ці й ро-вес - ни - ки, дів - чат - ка і хлоп'я - та, гур - том спі - вать чу - дес - но нам, гур - том книж - ки чи - та - ти. Дів - чат - ка й хлоп'я - та, хлоп'я - та й дів - чат - ка, так ра - діс - но в кла - сі у нас! Ми друж - но всі ра - зом вчи - мося і будем дру - жи - ти весь час! Ми // час!

Музичні ноты з акордами: Hm *mf*, Dm, G7, C, Dm, Am, H7, E7, Am, G7, Приспів: C *f*, > G7, C, F, F, G7, C, C, C.

1. Ровесниці й ровесники,
Дівчатка і хлоп'ята,
Гуртом співають чудесно нам,
гуртом книжки читати.

Приспів:

Дівчатка й хлоп'ята,
Хлоп'ята й дівчатка:
Так радісно в класі у нас!
Ми дружно всі разом вчимося
І будем дружити весь час!

Двічі

2. Дзвінок нас кличе весело,
Сусіди ми по партах —
Ровесниці й ровесники,
Хлоп'ята і дівчатка.
Приспів.

3. Ровесниці й ровесники,
Хлоп'ята і дівчатка,
Ми дружимо, і приспів цей
Нехай звучить спочатку.
Приспів.

ВЕСНЯНА ПІСНЯ

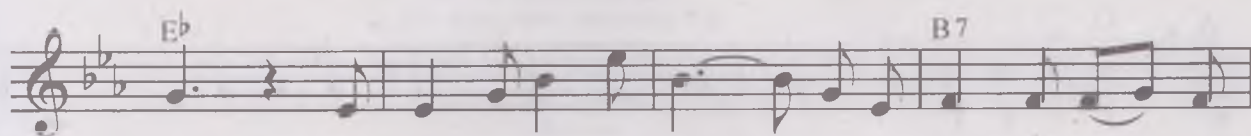
Слова Кр. Овербека
Переклад М. Познанської

Музика В.А. Моцарта

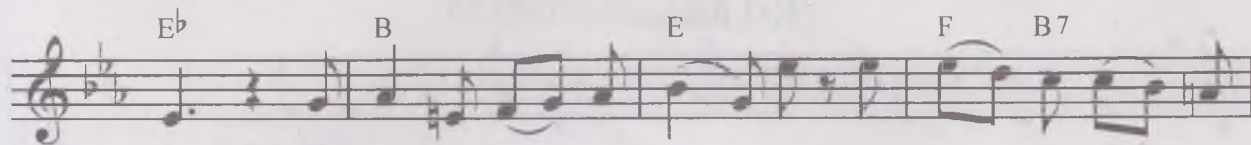
Весело

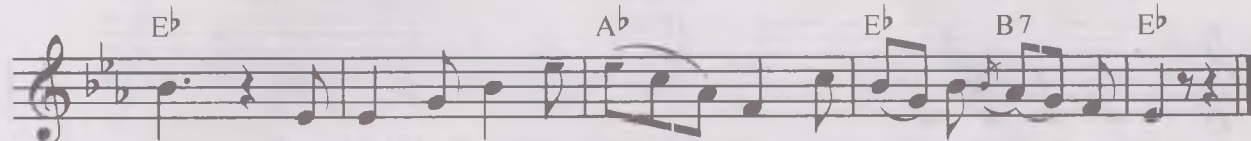
1. При-йди, вес-но, щоб зно - ву оз - ва - ли-ся струм-

ки, щоб гай наш і діб-ро - ву при-кра - си-ли квіт-

ки! Щоб нас із сон - цем ра - зом бу - див пта-ши - ний

гам. Як хо-чень-ся з піс-ня - ми луж-ком по-біг - ти нам!

1. Прийди, весно, щоб знову
Озвалися струмки,
Щоб гай наш і діброву
Прикрасили квітки!
Щоб нас із сонцем разом
Будив пташиний гам.
Як хочеться з піснями
Лужком пробігти нам!

2. Хай знову на світанні
Цвітуть рясні сади.
Зелений любий травню,
Скоріш до нас прийди!
Нехай в гаю, на луках
Росте нова трава,
Нехай зозуля кука
І соловей співа!

МУЗИКА

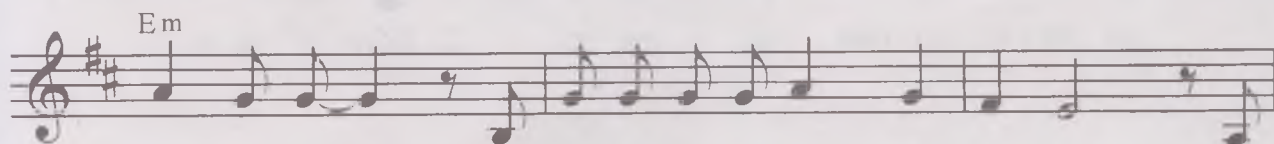
Слова І. Боровик

Музика Ю. Рожкова

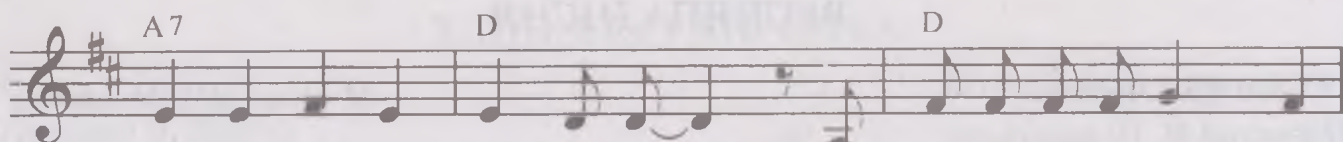
Рухливо D

1. Що за-спо-ко-їть нас у го - рі, пе - чать жур-би зма -

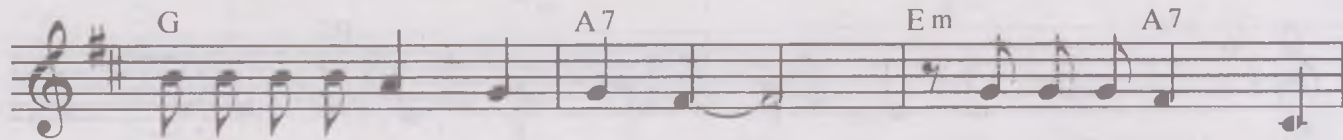
хне з чо - ла і ви-кри-ше во - гонь із сер - ця? Це

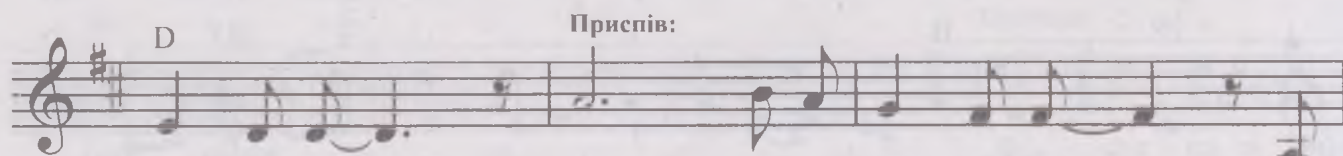
мо - же тіль - ки - Му - зи - ка! По - глянь, у не - ї сіль - ні

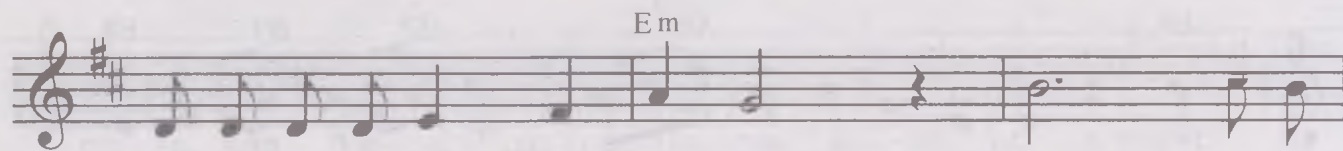
кри - ла, під - хо - пить будь - ко - го во - на.

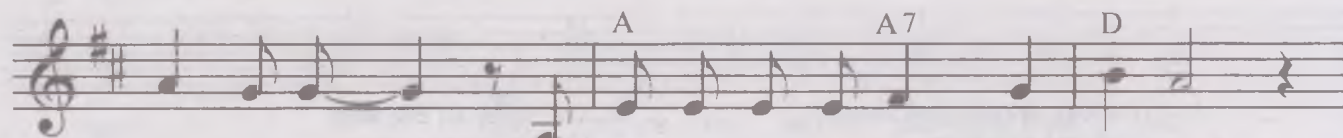
вже не - ма - є міс - ця зло - му там, де з'я - ви - лась

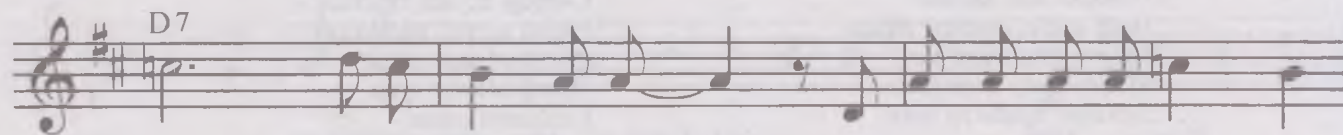
Му - зи - ка! Му - зи - ка, му - зи - ка - во -

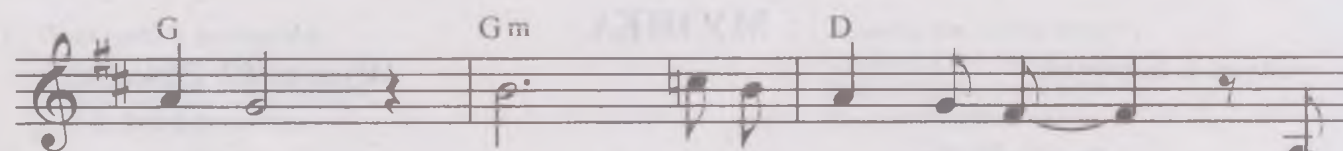
на лег - ка, про - зо - ра й ніж - на. Му - зи - ка,

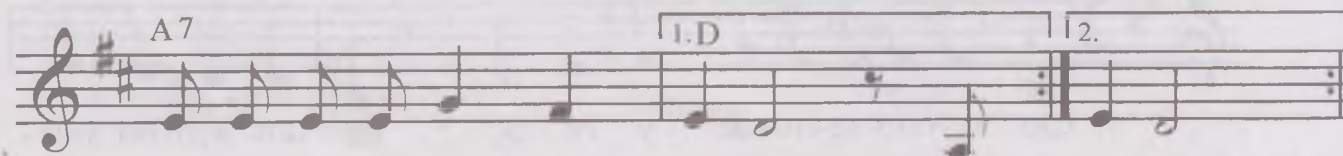
му - зи - ка - як ві - те - рець вес - ня - но - сві - жий.

Му - зи - ка, му - зи - ка - без не - ї щас - тя не бу -

ва - є. Му - зи - ка, му - зи - ка - сер -

ця за - ко - ха - них єд - на - є. 2. Вби - // на - є.

1. Що заспокоїть нас у горі,
 Печаль журби змахне з чола
 І викреше вогонь із серця?
 Це може тільки Музика!
 Поглянь: у неї сильні крила,
 Підхопить будь-кого вона.
 І вже немає місця злomu
 Там, де з'явилась Музика!

Приспів:
 Музика, музика!
 Вона легка, прозора й ніжна.
 Музика, музика!
 Як вітерець весняно-свіжий.
 Музика, музика!
 Без неї щастя не буває.
 Музика, музика!
 Серця закоханих єднає.

2. Вбирається у пишні шати,
 Завжди красива й молода,
 Нікому в світі не підвладна
 Чудова й горда музика.
 Не відає вона кордонів,
 Із вічністю заручена,
 Весь світ об'єднує любов'ю,
 В житті панує музика!

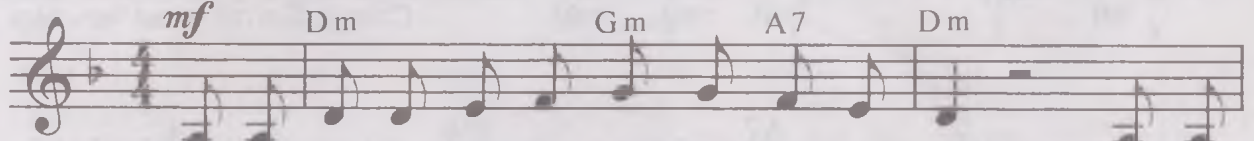
Приспів.

КОЗАЦЬКА ПІСНЯ

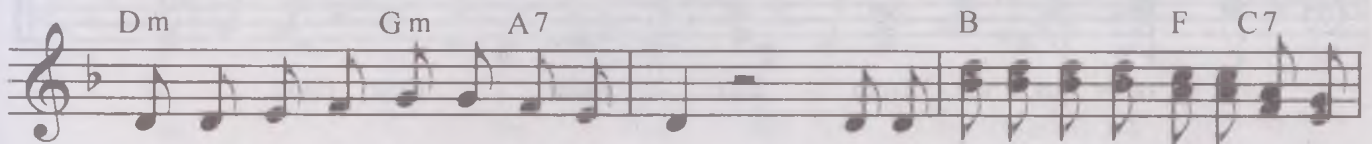
Слова і музика А. Мігай

Бадьоро

mf

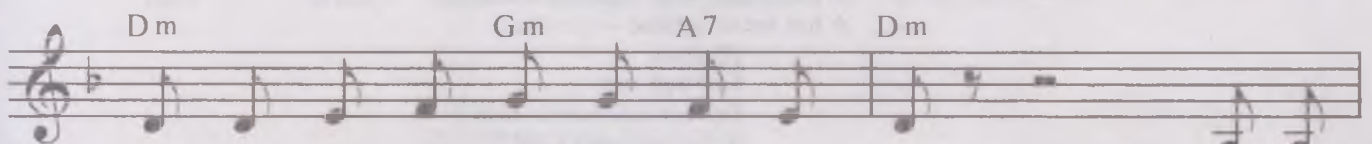
1. За го - ро - ю дзво - ни дзво - нять - дін - ь - дін - ь - дін - ь! Сер - це

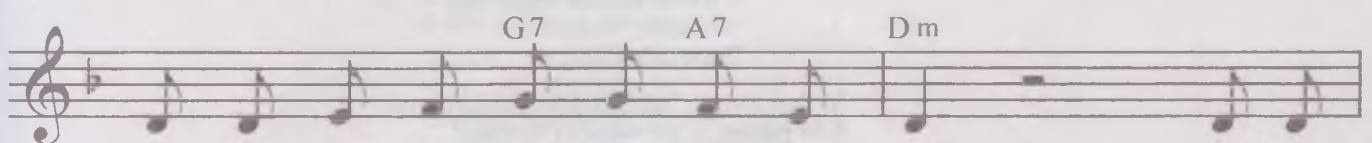
б'єть - ся, сер - це рветь - ся в да - ле - чинь. Сон - це ся - де, мі - сяць ся - є у - го -

рі, ко - зак ко - ни - ка сід - ла - є на зо - рі. В ньо - го

ма - ти - гост - ра шаб - ля на бо - ці, йо - го

бать - ко - лук зі стрі - ла - ми в ру - ці, а сест -

ри - ця - то зір - ни - ця мо - ло - да, а що
ми - ло - ї не - ма - є - не бі - да!

f **Приспів:**
Гей, гей, гей! Ї - ду вран-ці, вдень, вно - чі з За-по-розь-ко-ї Сі -
чі! Гей, гей, гей! Сте-пом-по-лем че-рез гай -
о - та - ма - не, про - ща - вай! Гей, гей!

1. За горою дзвони дзвонять — дiнь-дiнь-дiнь!
Серце б'ється, серце рветься в далечiнь.
Сонце сяє, мiсяць сяє угорi,
Козак коника сiдлає на зорi.
В нього мати — гостра шабля на боцi,
Його батько — лук зi стрiлами в руцi,
А сестриця — то зiрниця молода,
А що милої немає — не бiда!

Приспiв:

Гей-гей-гей!
Їду вранцi, вдень, вночi
З Запорозької Сiчi!
Гей-гей-гей!
Степом-полем через гай —
Отамане, прощавай!
Гей-гей!

2. За порогом — три дороги: раз-два-три!
А за рогом — ще чотири-чотири!
Сiм дорiг моєї долi, сiм шляхiв,
А над ними в дикiм полi — сiм вiтрiв.
Сiм вiтрiв мене зустрiнуть, мов брати,
Порятують вiд рапгової бiди,
В синiм небi чорнi хмари розженуть
Та й покажуть козаковi вiрну путь!

Приспiв.

ЦВІТ ЗЕМЛІ

Слова М. Сингаївського

Музика О. Злотника

Радісно

1. Цві-туть са-ди, цві-туть лу-ги, цві-тін-ням ни-ви роз-ли-
 за-то-пи-ли бе-ре-ги, і за-то-пи-ли бе-ре-ги, і
 лись, і за-то-пи-ли бе-ре-ги, і
 цвіт пли-ве в не-бес-ну вись.
 цвіт в не-бес-ну вись.
 за-то-пи-ли бе-ре-ги, і за-то-пи-ли бе-ре-ги, і
 за-то-пи-ли бе-ре-ги, і
 цвіт пли-ве в не-бес-ну вись. 1, 2. 3.
 цвіт в не-бес-ну вись. 2. В са-// - на.

1. Цвітуть сади, цвітуть луги,
 Цвітінням ниви розлились,
 І загопили береги,
 І загопили береги,
 І цвіт пливе в небесну вись. *Двічі*
2. В саду вишневім залюбки
 Вінки спітає дівчора,
 Синиці, ластівки, шпаки,
 Синиці, ластівки, шпаки
 Летять до кожного двора. *Двічі*
3. І лине скрізь пташиний грай,
 Моя квітуча сторона.
 Цвіте земля, цвіте мій край,
 Цвіте земля, цвіте мій край
 І в серці кожного — весна. *Двічі*

НА БЕЗІМЕННІЙ ВИСОТІ

Слова М. Матусовського
Переклад Дм. Луценка

Музика В. Баснера

Стримано
mf

1. Га - ї ди - мі - ли під го - ро - ю,
 ве - чір - ній об - рій пло - ме - нів... Нас за - ли - ши - лось тіль - ки
 тро - є із ві - сім - над - ця - ти бій - ців. О, скіль - ки
 їх, хо - ро - ших дру - зів, ле - жать ли - ши - лось в тем - но -
 ті край не - зна - йо - мо - го при - сіл - ка на без - і -
 мен - ній ви - со - ті, край не - зна - йо - мо - го при -
 сіл - ка на без - і - мен - ній ви - со - ті. Ра - ке - та // - ті.

1. Гаї диміли під горою,
 Вечірній обрій пломенів...
 Нас залишалося тільки троє
 Із вісімнадцяти бійців.
 О, скільки їх, хороших друзів,
 Лежать лишилося в темноті
 Край незнайомого присілка |
 На безіменній висоті... | Двічі

2. Ракета падала, світила,
 Вогонь, як зірка, догоряв...
 Кого в бою тім не скосило —
 Назавжди все запам'ятав.
 Вік не забуде, не забуде
 Атаки лютії оті
 Край незнайомого присілка
 На безіменній висоті... | Двічі

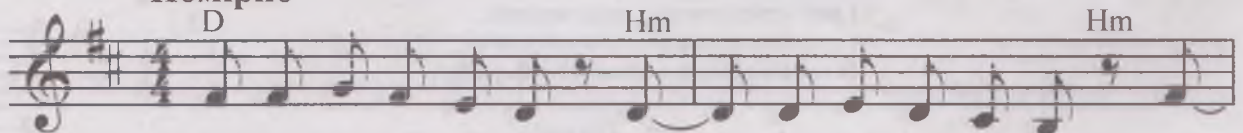
3. Над нами «мессери» кружляли,
 І ворог злішав з кожним днем...
 Та ще міцніше ми єднались
 Під перехресним артвогнем.
 І як би важко не бувало,
 Ти в мрії вірив золоті
 Край незнайомого присілка
 На безіменній висоті... | Двічі

4. У снах я бачу вас, солдати,
 З ким на фронтах пройшов війну,
 Землянку нашу в три накати,
 Над нею — звуглену сосну.
 Неначе знову разом з вами
 У тій задимленій путі
 Край незнайомого присілка
 На безіменній висоті... | Двічі

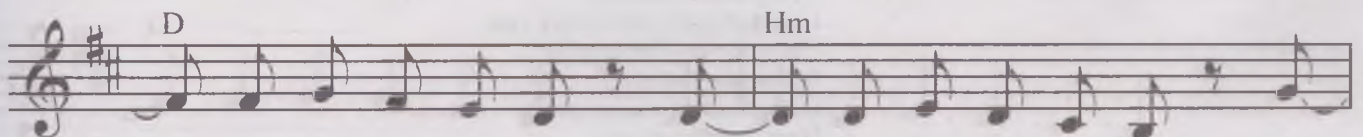
ПІСНЯ ПРО УКРАЇНУ

Слова і музика Н. Май

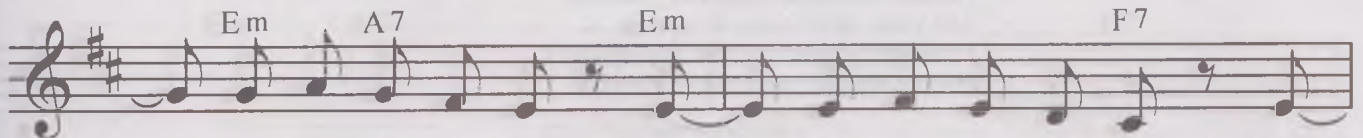
Помірно

1. За - смі - є - ться не - бо со - няч - ним роз - ма - ем і

на - п'єть - ся сон - ця у са - ду ка - ли - на, і

дух - мя - ні тра - ви ро - са - ми за - гра - ють, й за -

Em A7

- спі-ва - є сер-це піс - ню про Вкра-ї - ну.

D Приспів: G A7 D

Хай во - но роз - ка - же сві - ту про ран - ко - ву - ю зо - рю,

A7 D A7

про во - лош - ки си - ньо - о - кі у га - ю.

D F A7 D

Про со - роч - ку - ви - ши - ван - ку, що не - на - че о - бе - ріг,

Dm Gm A7 D

й со - ло - вей - ка, що до ран - ку на - спі - ва - ти - ся не міг.

1. Засміється небо сонячним розмаєм,
І нап'ється сонця у саду калина,
І духмяні трави росами заграють,
Й заспіває серце пісню про Україну!

Приспів:

Хай воно розкаже світу
Про ранкову зорю,
Про волошки синьоокі у гаю,
Про сорочку-вишиванку,
Що неначе оберіг,
Й соловейка, що до ранку
Наспіватися не міг!

2. І нехай не згасне зіронька ранкова,
Хай твоєї долі вдача не покине, —
Будь благословенна, земле калинова,
Найдорожча в світі, рідна Україно!

Приспів:

Ти одна розкажеш світу
Про ранкову зорю,
Про волошки синьоокі у гаю,
Про сорочку-вишиванку,
Що неначе оберіг,
Й соловейка, що до ранку
Наспіватися не міг!

Навчальне видання

КОНДРАТОВА Людмила Григорівна
УРОКИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА
6 клас
Посібник для вчителя

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор *Донара Пендзей*
Обкладинка *Володимира Басалиги*
Комп'ютерна верстка *Галини Кузів*
Технічний редактор *Оксана Чучук*

Підписано до друку 29.07.2014. Формат 60х84/8. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 21,39. Умовн. фарбо-відб. 21,39.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002
Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008
тел./факс (0352)52-06-07; 52-19-66; 52-05-48
office@bohdan-books.com
www.bohdan-books.com Зам. 600

- Кондратова Л.Г. **МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО**. Підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів.
- Кондратова Л.Г. **МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО**. 6 кл. Робочий зошит для загальноосвітніх навчальних закладів.
- Кондратова Л.Г. та ін. **МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО**. 6 кл. CD-фонохрестоматія. Пісенний репертуар.
- Кондратова Л.Г. та ін. **МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО**. 6 кл. Інтерактивний електронний посібник: Easy School Book.
- Букреева Г.Б. **ЦІКАВА МУЗИКА**. Музично-дидактичні ігри. 5-8 класи.
- Островський В.М. **УКРАЇНСЬКІ КОМПОЗИТОРИ**. Довідник школяра.
- Островський В.М. **ЗАРУБІЖНІ КОМПОЗИТОРИ**. Довідник школяра.
- Островський В.М. **МУЗИКА**. Словник-довідник школяра.
- Юцевич Ю.Є. **МУЗИКА**. Словник-довідник школяра.

ISBN 978-966-10-3971-0

9 | 789661 | 039710 |

м. Тернопіль
т/ф (0352) 430046, 520607
office@bohdan-books.com
publishing@budny.te.ua,
www.bohdan-books.com

м. Київ
т/ф (044) 2968956
nk-bogdan@ukr.net